

Torsdagen den 27 maj

Kl. 10.00

§ 1 Justerades protokollen för den 18 innevarande månad.

§ 2 Om humanitärt bistånd till befrielseörelser m. m. i Sydostasien

Herr utrikesministern NILSSON erhöll ordet för att besvara fru *Dahls* (s) i kammarens protokoll för den 12 maj intagna fråga, nr 236, och anförde:

Herr talman! Fru Dahl har frågat mig vilka åtgärder som vidtagits för att mot bakgrunden av upptrappningen och utvidgningen av kriget i Indokina lämna ett omfattande och effektivt svenskt humanitärt bistånd till Provisoriska revolutionära regeringen, PRR, i Sydvietnam och till befrielseörelserna Pathet Lao i Laos och FUNK i Cambodja.

Sedan år 1965 har statligt svenskt humanitärt bistånd kanaliserats till Vietnam via Svenska röda korset. Härigenom har vi kunnat nå befolkningen i hela Vietnam. Mot bakgrund härav har det varit naturligt att anmoda Röda korset att utreda förutsättningarna för kanaliseringen av ett utbyggt humanitärt bistånd till FNL samt till befolkningen i de av Pathet Lao och FUNK behärskade områdena.

Som framgått av meddelanden i massmedia för kort tid sedan finns nu goda förutsättningar för en utbyggnad av det humanitära biståndet till FNL. Detta bistånd kommer i första hand att omfatta mediciner och sjukvårdsutrustning. Regeringen kommer att för en första fas av biståndsprogrammet ställa 3 miljoner kronor till förfogande för dessa ändamål.

Beträffande humanitärt bistånd till den drabbade civilbefolkningen i Laos och Cambodja har förberedelserna inte kunnat föras lika långt. Möjligheterna att genom Röda korset inom en nära framtid kanalisera sådant statligt bistånd till FUNK tycks vara goda.

Jag kan nämna att Internationella röda korskommittén redan lämnat bistånd till FUNK och även eftersträvar samarbete med Pathet Lao. Regeringen är beredd att lämna humanitärt bistånd till dessa organisationer.

Fru DAHL (s):

Herr talman! Jag ber att få rikta ett varmt och uppriktigt tack till utrikesministern för det svar som har lämnats på min fråga. För den stora opinion i Sverige som sluter upp bakom de indokinesiska folkens kamp för frihet, fred och social rättvisa är detta välkomna besked.

Den situation som för närvarande råder i Indokina gör det nödvändigt att snabba och effektiva insatser utan dröjsmål genomförs.

Jag tolkar det besked som har lämnats i dag så, att vi nu kan vänta oss

Torsdagen den
27 maj 1971

*Om humanitärt
bistånd till befrielseörelser m. m. i
Sydostasien*

Torsdagen den
27 maj 1971

*Ang. hjälp till flyk-
tingar i Indien från
Östpakistan*

att dessa insatser inom en mycket snar framtid kommer att förverkligas och att den första fasen om 3 miljoner kronor till FNL kommer att följas av nya och ökade insatser till såväl FNL i Sydvietnam som befrielseörelserna Laos patriotiska front och FUNK i Cambodja.

Det har i pressen och i radio förekommit uppgifter om att Röda korset skulle få svårigheter att förmedla biståndet till Laos och Cambodja. Svaret i dag tyder på att dessa vägar inte skulle vara stängda. Men jag vill framhålla vikten av att regeringen, om svårigheter fortfarande skulle uppstå, också undersöker alternativa kanaliseringmöjligheter. Det väsentliga i detta sammanhang är ju, som både riksdagen och regeringen tidigare har uttalat, att man väljer de vägar, som är effektivast och som svarar mot behoven på mottagarsidan.

Jag vill i detta sammanhang också understryka det i och för sig välkända faktum att befrielseörelserna själva har en förnämlig organisation för den civila förvaltningen, för hälso- och sjukvård och för skolväsendet. Vi kan alltså vara övertygade om att det bistånd som lämnas kommer att utnyttjas och distribueras till maximal nytta för den drabbade befolkningen.

Herr talman! USA:s och officersjuntornas krig i Indokina har nu utvidgats både territoriellt och till sitt innehåll. Det representerar en ny sorts krigföring som i grymhet och barbari överträffar allt vad vi trodde vara möjligt. Det är ett totalt krig som riktar sig mot hela befolkningen och mot den mänskliga miljön.

Mot bakgrunden av dessa fruktansvärda förhållanden och denna systematiska förstörelse framstår Nordvietnams och befrielseörelsernas framgångsrika arbete för att trots allt hålla ihop samhällsgemenskapen och samhällsorganisationen för att hjälpa människorna att överleva som än mer beundransvärd. Denna envisa kamp för bättre levnadsförhållanden och ett välorganiserat samhälle sammanhänger med det självklara faktum att konflikten i Indokina framför allt gäller social rättvisa och nationell självbestämmanderätt. Folkens krav i Indokina gäller rätten att i fred och frihet få arbeta för goda och människovärdiga levnadsförhållanden. Det är därför som ett svenskt bistånd är så viktigt.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 3 Ang. hjälp till flyktingar i Indien från Östpakistan

Herr utrikesministern NILSSON erhöll ordet för att besvara herr Möllers i Göteborg (fp) i kammarens protokoll för den 14 maj intagna fråga, nr 252, och anförde:

Herr talman! Herr Möller i Göteborg har frågat mig vilka åtgärder – såsom t. ex. bidrag till Röda korset och Lutherhjälpen – som regeringen ämnar vidta för att ge hjälp åt de drygt 1,5 miljoner flyktingar från Östpakistan som nu kommit till Indien.

Regeringen följer med oro den tragiska utvecklingen i Östpakistan. Liksom de andra nordiska länderna står Sverige berett att delta i sådana humanitära hjälpinsatser i Östpakistan som kan komma till stånd på

internationell basis i samråd med den pakistanska regeringen.

Händelserna i Östpakistan har, som herr Möller framhållit, kommit att resultera i en betydande ström av flyktingar till de delar av Indien som gränsar till Östpakistan. I själva verket har det sedan herr Möller ställde sin fråga offentliggjorts betydligt högre tal på flyktingarna än 1,5 miljoner. Enligt vissa uppgifter finns det nu i Indien över 3 miljoner östpakistanska flyktingar som är i behov av hjälp.

Regeringen är beredd att lämna kraftigt stöd till de östpakistanska flyktingarna. Svenska röda korset har hemställt om 2 miljoner kronor till Internationella röda korsets hjälpaktion i Indien. Regeringen kommer att ställa de begärda medlen till förfogande och är beredd att tillmötesgå andra framställningar om bistånd till flyktingarna i Indien. Det kan då bli aktuellt med betydligt större svenska insatser.

Herr MÖLLER i Göteborg (fp):

Herr talman! Jag tackar utrikesministern för svaret. Det innehöll bra besked. Ändå fruktar jag att om hela denna fråga återfinns bara några rader i tidningarna och att radio och TV kanske helt håller tyst. Vad är det för prioritering av fakta som vi då gör oss i det här landet?

Flyktingströmmen från Östpakistan till Indien torde ha omfattat drygt 1,5 miljoner människor när frågan ställdes, och nu beräknas antalet till ungefär 3 miljoner, vilket för övrigt utrikesministern bekräftade. *3 miljoner! Det är den största flyktingström ur ett land som vi haft under drygt två decennier.* Och vi vet alla att antalet inte kommer att stanna på den nivån. Strömmen av flyktingar är alltjämt tät, skräcken och erfarenheterna är levande i Östpakistan, och naturkatastrofen från i fjol påverkade folkförsörjningen – liksom oroligheterna nu kommer att göra det ett bra tag framöver.

En enorm tragedi har inträffat – på en redan fattig kontinent. Och in i Indien har flyktingarna nu strömmat till ett område som även där är ovanligt fattigt.

Rapporter från Cooch Behar som jag läste häromkvällen påvisar hur man febrilt måste koncentrera sig på att först söka skaffa tak över huvudet åt flyktingarna; regnen kommer. Om god matförsörjning får man bekymra sig senare. Och ett allt större antal väller dagligen in i detta lilla område – siffrorna gick upp hela tiden och översteg snart 10 000 människor varje dag.

Den indiska regeringen har vädjat om hjälp och nämnt att kostnaderna beräknas till 175 miljoner dollar för sex månader. Storleksordningen är inte orimlig, enligt de erfarenheter man haft av flyktinghjälp i motsvarande områden.

Utrikesministern anger nu att betydligt större svenska insatser kan bli aktuella utöver Röda korsets begärda 2 miljoner kronor. Det är bra mot bakgrund av de behov som föreligger just nu. Men jag vill fråga om utrikesministern inte också anser, att vi som *ett* av de troliga framtidsalternativen måste räkna med att *en mycket långvarig* hjälp behövs, att de belopp som är nämnda i svaret i dag bara torde få bli en första början?

Jag kan också erinra om att vid Biafrakonflikten gavs statlig hjälp på inemot 20 miljoner kronor, vartill kom organisationernas och Radiohjälp-

Nr 97

Torsdagen den
27 maj 1971

Ang. hjälp till flyktingar i Indien från Östpakistan

Torsdagen den
27 maj 1971

Ang. svensk ambassadörs rätt att medverka i arbetet inom annat lands utrikesförvaltning

pens egna medel om 40 miljoner kronor, dvs. totalt gavs 60 miljoner kronor.

Vid Ganges stränder är gamarna för mätta för att orka flyga, hette det i en pressrapport från Östpakistan. Den massaker som pågått inom landet får inte följas av en "indirekt" massaker på flyktingar genom svält, en svält beroende på att hjälp utifrån inte kommer. Därför vill jag fråga om det långsiktiga perspektivet också.

Herr utrikesministern NILSSON:

Herr talman! Som jag framhöll i mitt svar är regeringen beredd att ställa betydligt större belopp till förfogande när framställningar därom kommer från de hjälporganisationer som har möjlighet att ge hjälp.

Herr MÖLLER i Göteborg (fp):

Herr talman! Jag tycker att vi skall ta fasta även på detta svar, sett i relation till den följdfråga som jag ställde. Svaret är en klar uppmaning till våra hjälporganisationer att här göra en kraftig insats och en anvisning om att de då förmodligen också långvarigt kan räkna med mycket stort gensvar från statsmakterna.

Jag kan understryka att detta behov förmodligen kommer att bli mycket långvarigt, att tragedin inte är tillfällig. För det första är de som flytt till mycket stor del hinduer och kristna. Det gör att åtskilliga kommer att ha en benägenhet att stanna kvar i Indien. På pakistanskt håll har man upplevt Indiens uppträdande i den här konflikten såsom inte helt tillfredsställande, och därför uppstår i Pakistan lätt övertoner av religionsmotsättningar. För det andra vill Indien – väl medvetet om sina svaga ekonomiska resurser – inte beteckna de anländande som "flyktingar" utan använder ordet "evakuerade" – detta för att understryka att man inte vill och inte kan ta på sig ett eget permanent ansvar.

Det här betyder att länder utanför måste visa ett ansvar och det i mycket stor skala. Jag vill också betona att i Biafrafallet var transportfrågan mycket svårlöst, men här är det ju lättare. Det går att komma in med hjälp till flyktingarna i Indien; flygningar är tillåtna.

Att detaljerna i de nyheter vi får ännu är så pass få, gör inte lidandet mindre. Därför får insatsernas storlek inte grundas på kortheten av tidningsrapporterna, där den enskilda människans misär så lätt kommer bort i de stora talen. För den enskilda människan från ett fattigt land, och därtill flykting, är ju misären lika stor även om hon har 3 miljoner människor i sitt följe.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4 Ang. svensk ambassadörs rätt att medverka i arbetet inom annat lands utrikesförvaltning

Herr utrikesministern NILSSON erhöll ordet för att besvara herr *Ahlmarks* (fp) i kammarens protokoll för den 24 maj intagna fråga, nr 267, och anförde:

Torsdagen den
27 maj 1971*Ang. svensk ambassadörs rätt att medverka i arbetet inom annat lands utrikesförvaltning*

Herr talman! Herr Ahlmark har frågat mig om en svensk ambassadör har rätt att utan tillstånd aktivt medverka i politiskt och/eller organisatoriskt arbete inom ett annat lands utrikesförvaltning.

Svaret är nej.

Herr AHLMARK (fp):

Herr talman! För någon vecka sedan kunde vi läsa en mycket uppmärksammas intervju i flera svenska tidningar. En svensk ambassadör i ett europeiskt land berättade om sina insatser i Jordanien. Jag nämner fallet enbart för att få resonera om en viktig princip: den respekt för objektivitet och gott omdöme som man har rätt att kräva av svenska diplomater bl. a. genom att de följer den allmänna instruktionen för vår utrikesrepresentation.

Den svenske ambassadören avslöjade i intervjun att han i december förra året hade hjälpt till, på uppdrag av kung Hussein, att organisera om Jordaniens utrikesförvaltning. Han gjorde upp en plan för utrikesministeriets organisation. Det saknade tidigare olika byråer för skilda områden av sin verksamhet. På ambassadörens inrådan satte man upp ett system av byråer delvis efter svensk förebild, enligt den här intervjun.

En svensk ambassadör på en viktig post har alltså tjänstgjort inom ett annat lands utrikesförvaltning på direkt uppdrag av det landets statschef. Detta andra land anser dessutom att det i princip befinner sig i krig med en tredje nation, Israel. Och Jordaniens utrikesdepartement har som sin kanske främsta uppgift att förklara den arabiska politiken mot den judiska staten.

Har en svensk ambassadör rätt till det? Nej, säger utrikesministern i sitt svar i dag, och jag tackar honom för det. Något annat svar hade väl heller knappast varit möjligt. § 23 i 1967 års instruktion för vår utrikesrepresentation lyder så här: "Den som tjänstgör vid utlandsmyndighet får ej utan tillstånd av ministern för utrikes ärendena mottaga befattning eller uppdrag av utländsk regering eller mellanfolklig organisation."

Det är självfallet en viktig del i den här instruktionen. Svenska ambassadörer skall företräda Sveriges och inte också t. ex. Jordaniens intressen och politik. Den som medvetet och uppsåtligt bryter mot den här paragrafen har väl rimligen förverkat det förtroende han eller hon kan ha.

Och därför vill jag fråga utrikesministern, återigen för att få höra hans syn på principfrågan:

Om den svenska regeringen får veta att en svensk ambassadör utan tillstånd mottagit "uppdrag av utländsk regering" – vilken typ av åtgärder vidtar man då? Vilket slag av undersökning gör man? Hur reagerar man gentemot den ambassadör som brutit sin instruktion? Och hur undanröjer regeringen eventuella missuppfattningar om den svenska politiken, som kan uppstå av att en svensk ambassadör tjänstgjort inom ett annat och i princip krigförande lands utrikesförvaltning?

Herr utrikesministern NILSSON:

Herr talman! I princip har jag ingen annan uppfattning än den herr

Torsdagen den
27 maj 1971

*Om sänkning av
automobilskatten
för lastbilar*

Ahlmark här gav uttryck för. Jag vill emellertid till hans senaste anförande göra den anmärkningen — utan att nu kunna på grund av bestämmelser som råder för debatterna här gå in på det enskilda fallet — säga att mig veterligt har ingen ambassadör i svensk tjänst brutit emot bestämmelserna på det sätt som herr Ahlmark formulerat det i sin fråga. Men som sagt principiellt har jag samma uppfattning som han. Vi infordrar, när vi får upplysningar av den art som vi har fått här, förklaringar från vederbörande, och med utgångspunkt därifrån vidtar vi sedan de åtgärder som kan anses lämpliga.

Herr AHLMARK (fp):

Herr talman! Jag hade ställt några följdfrågor i principfrågan som blivit aktuell av det enskilda fallet. Av de antydningar som utrikesministern nu gjorde utgår jag ifrån att diskussionen får föras på annan plats än den här — och kommer att föras också i fortsättningen.

Min värdering av § 23 i instruktionen för utrikesrepresentationen framgår av vad jag sagt. Jag uppfattar det så att utrikesministern har samma uppfattning om att det är en oerhört viktig paragraf. Skulle man mera allmänt börja bryta mot den kommer naturligtvis den svenska diplomatkåren att snabbt förverka sitt anseende både här i landet och i andra länder.

Någon sådan risk föreligger såvitt jag förstår inte alls. Jag är övertygad om att praktiskt taget alla svenska ambassadörer delar min uppfattning av hur viktig § 23 i deras instruktion är. De skall företräda Sveriges och inte också något annat lands intressen och politik. Och just därför att det som inträffat troligen är så ovanligt, är det viktigt att regeringen här och på andra sätt slår fast: sådant här får inte ske, vi reagerar bestämt mot brott mot instruktionen.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 5 Om sänkning av automobilskatten för lastbilar

Herr finansministern STRÄNG erhöll ordet för att besvara herr *Magnussons* i Borås (m) i kammarens protokoll för den 12 maj intagna fråga, nr 238, och anförde:

Herr talman! Herr Magnusson i Borås har frågat mig om jag har för avsikt att föreslå sådana ändringar i automobilskatteförordningen att den i propositionen 138 år 1970 utlovade skattesänkningen för 80 procent av lastbilarna blir en realitet.

Herr Magnussons fråga avser verkningarna av första etappen i den omläggning av den årliga fordonsskatten på bl. a. lastbilar som genomförts den 1 januari i år enligt beslut av förra årets riksdag. Omläggningen innebar, inom ramen för ett i princip oförändrat totalt skatteuttag, höjd skatt för tyngre fordon och sänkt skatt för lättare fordon i överensstämmelse med den s. k. kostnadsansvarighetsprincipen. Härutöver innebar omläggningen att skatten beräknas efter fordons totalvikt och inte som tidigare efter tjänstevikten.

Det har nu framförts att det nya systemet i vissa fall medfört inte väntade skattehöjningar för enskilda fordon. Även om förklaringen härtill normalt torde vara att fordonet har en i förhållande till tjänstevikten stor lastförmåga och därmed hög totalvikt, finns det anledning att närmare granska utfallet av första etappen i omläggningen. Det är min avsikt att låta göra en sådan granskning före genomförandet av nästa etapp.

Herr MAGNUSSON i Borås (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka finansministern för svaret på min fråga.

När vi under fjolårets riksdag behandlade denna fråga var olika experter inte överens om vilka verkningarna skulle bli av omläggningen av beskattningen från tjänstevikt till totalvikt. Nu lär det ha visat sig, enligt vad organisationerna uppgivit, att det genomgående har blivit en skattehöjning.

Jag är medveten om att detta är ytterligt besvärliga tekniska frågor och är tacksam för att finansministern nu har förklarat att han före nästa etapp, som inträffar redan nästa år, skall göra en genomgång av verkningarna. Med det svaret är jag belåten.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 6 Ang. sysselsättningsfrämjande åtgärder i Vindelådalén

Herr inrikesministern HOLMQVIST erhöll ordet för att besvara herr Nilssons i Tvärålund (c) i kammarens protokoll för den 14 maj intagna fråga, nr 253, till herr industriministern, och anförde:

Herr talman! Herr Nilsson i Tvärålund har frågat industriministern om han är beredd medverka till att företag etableras i de industrilokaler med plats för 150–200 anställda, som är omedelbart disponibla i Vindelns kommun, för att skapa sysselsättningstillfällen i Vindelådalén. Frågan har överlämnats till mig för besvarande.

Med hänsyn till sysselsättningsläget i Vindelådalén är det angeläget att ytterligare arbetstillfällen tillskapas där. Jag vill nämna att arbetsmarknadsstyrelsen i dagarna har tillstyrkt lokaliseringstöd till ett företag i Vindelns som genom vidgade investeringar beräknas ge sysselsättning åt ett 60-tal helårsarbetare.

De av herr Nilsson åsyftade industrilokalerna bör utgöra en tillgång när det gäller att stimulera till företagsetableringar i Vindelns. Jag är beredd att i en positiv anda pröva frågan om lokaliseringstöd i samband med sådana etableringar.

Herr NILSSON i Tvärålund (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Holmqvist för svaret och för hans beredvillighet att positivt pröva lokaliseringstöd till företag som kan etablera sig i de ifrågasvarande lokalerna.

Bakgrunden till frågan är sysselsättningsläget, framför allt i Vindelådalén. Situationen är den att en mycket stor lokal på inte mindre än 7 500

Torsdagen den
27 maj 1971

Ang. sysselsättningsfrämjande åtgärder i Vindelå-dalen

kvadratmeter har stått tom sedan oktober, då företaget som ägde lokalerna gick i konkurs. Lokaliseringsstöd har utgått till företaget i fråga med inte mindre än omkring 2,8 miljoner kronor.

Nu är det beklämmande att se hur dessa fina lokaler står tomma. Min fråga till industriministern gällde därför huruvida regeringen var beredd att försöka skaffa sysselsättning dit. Kommerskollegium har tidigare engagerat sig härför men inte lyckats. Kommunen gör vad den kan. Som statsrådet säger är det en utomordentlig tillgång att lokalen finns. Regeringen har ju organiserade kontakter med Industriförbundet – det Industriförbund som på olika sätt uttalade sig emot en utbyggnad av Vindelälven. Jag hoppas att man på det hållet nu verkligen tar sitt ansvar. Regeringen visade också i fallet Stekenjokk att man kan åstadkomma en etablering, om det är verkligt befogat.

Jag hoppas att statsrådet Holmqvist har samma inställning som statsrådet Wickman uttryckte i november månad, tror jag det var, i föl i en diskussion, där han uttalade att regeringen har i princip samma ansvar för sysselsättningen vad beträffar den outbyggda Vindelå-dalen som i fråga om det projekt som skrinlades i Stekenjokk. I bakgrunden ligger ju riksdagsbeslutet 1967 om kompensationsåtgärder. Jag hoppas att statsrådet Holmqvist är beredd att sätta in särskilda åtgärder för att få till stånd en verksamhet i de här lokalerna. Det är ju en kapitalförstöring som sker när lokalerna på det här sättet står outnyttjade.

Kommunen gör vad den kan, för att försöka värva företag. Jag är medveten om svårigheterna även för regeringen, men eftersom fallet har väckt stort uppseende och är beklagligt i många avseenden hoppas jag att statsrådet är beredd att göra vad som är möjligt.

Herr inrikesministern HOLMQVIST:

Herr talman! Jag vet att herr Nilsson i Tvärålund är speciellt engagerad i det här företaget och i flera sammanhang har pläderat för hänsynstaganden av olika slag. Om det uppkommer ett sådant tillfälle att vi får kontakt med företag som kan passa och som är intresserat av lokalisering av det här slaget och lokalerna är lämpliga för ändamålet, skall vi självfallet verkligen göra vad som är möjligt att göra. Men man får inte överskatta förutsättningarna för att staten överallt där företag av olika omständigheter går om styr skall kunna vara beredd att omedelbart ställa upp med en ny företagare, som är villig att fortsätta verksamheten. Jag måste således säga att jag inte kan gå längre än vad jag har gjort i svaret: Vi har förklarat oss vara positivt inställda. Jag kan inte säga att departementet eller någon annan kan gå ut och göra alldeles speciella ansträngningar för just den verksamhet som det här gäller.

Naturligtvis inträffar det, när företag startas eller utvidgats och får stöd av staten, att man ibland har varit en smula för optimistisk. Då har man ju endast att notera detta i efterhand, men på samma gång får man givetvis göra klart för sig att stödverksamhet av det här slaget är någonting som kan kosta samhället pengar. Det betyder dock inte att vi alldeles omedelbart, när ett företag har misslyckats, kan stå beredda att ha en ny företagare som kan träda in i stället för den tidigare.

Torsdagen den
27 maj 1971

*Ang. sysselsätt-
ningsfrämjande åtgärder i Vindelå-
dalen*

Herr NILSSON i Tvärålund (c):

Herr talman! Jag har förståelse för de synpunkter som statsrådet angav i sitt senaste anförande. Min fråga gällde närmast om regeringen — särskilt industriministern — var beredd att göra speciella ansträngningar. Statsrådet säger att han för sin del inte är beredd att utlova några speciella ansträngningar just i det här fallet. Jag hade väl hoppats på att så skulle kunna ske, eftersom det gällde sysselsättning för det första i Vindelådalen, för det andra i ett företag där samhället redan har på ett efter vad jag kan förstå generöst och optimistiskt sätt engagerat sig med stora pengar. Det är naturligtvis inte roligt för någon att iaktta hur den här kapitalförstöringen nu fortgår i och med att lokalen står tom och oanvänd. I Vindelns kommun med knappt 8 000 människor gick 174 personer arbetslösa vid räkningen den 10 maj.

Jag hoppas ändå att statsrådet Holmqvist är beredd att genom de kontakter regeringen kontinuerligt har med Industriförbundet, som ju i så många sammanhang uttalat sig för ett engagemang så att Vindelådalen kunde sparas, eller via någon annan kanal, hjälpa kommunen, företagarföreningen och länsstyrelsen, som också är engagerad i ärendet, med att hitta företag. Det är ju inte fråga om något litet företag som skulle få plats i denna stora lokal, väl belägen med en stor tomt, möjlighet till anknypning till järnvägsnätet osv.

Det råder inga motsättningar mellan mig och statsrådet i denna fråga; jag tror att alla krafter är beredda att göra vad som är möjligt. Min fråga här i dag var närmast avsedd att stimulera till vad statsrådet betecknade såsom speciella ansträngningar. Jag tror att det finns anledning just i det här fallet att försöka göra en extra insats för att åstadkomma en lösning på sysselsättningsproblemet i Vindelådalen och skaffa sysselsättning i de tomma, nya och effektiva lokalerna.

Herr inrikesministern HOLMQVIST:

Herr talman! Låt mig bara kort erinra om, när herr Nilsson i Tvärålund gör en jämförelse med statens åtagande uppe i Vilhelmina, att det där dock gällde en verksamhet i fråga om vilken man mer eller mindre gjorde gällande att staten hade speciella förpliktelser, att staten hade givit utfästelse om sysselsättningen. Här rör det sig dock om ett privat företag, som går över styr på grund av olika omständigheter.

Herr Nilsson är speciellt intresserad i det här företaget och menar att det finns anledning för staten att ha ett ansvar jämförligt med det som föreligger i Vilhelmina. Det är alltså på den punkten jag nödgas säga att visst är vi intresserade av att få till stånd sysselsättning i det här fallet, vi är beredda att hjälpa till, men jag är absolut inte beredd att säga att det här företaget skall ges en speciell prioritet. Förutsättningarna är tyvärr desamma som föreligger för andra enskilda företag som har startats under felaktiga premisser och som det visat sig vara omöjligt att driva. Då kan man inte utan vidare räkna med att staten har ett självklart ansvar att göra en insats just i det här företaget och på den här orten — det är det jag har velat understryka.

Överläggningen var härmed slutad.

Torsdagen den
27 maj 1971

*Ang. löne- och arbets-
förhållandena för
AMS-arbetare i vissa
fall*

Herr inrikesministern HOLMQVIST erhöll ordet för att besvara herr Hallgrens (vpk) i kammarens protokoll för den 19 maj intagna fråga, nr 260, och anförde:

Herr talman! Herr Hallgren har frågat mig om jag avser att vidta åtgärder som kan leda till att AMS-arbetare får samma löne- och arbetsförhållanden som övriga anställda vid privata och kommunala företag, då arbetena utförs gemensamt.

Jag utgår från att herr Hallgren med AMS-arbetare avser personer sysselsatta i beredskapsarbeten. Vid beredskapsarbeten utgår enligt tillämpligt "hängavtal" för beredskapsarbete de löner som gäller för den öppna arbetsmarknaden enligt gällande kollektivavtal.

I allt väsentligt gäller sålunda samma löne- och arbetsförhållanden för dem som av arbetsförmedling anvisats beredskapsarbete som för övriga anställda med motsvarande arbetsuppgifter.

Herr HALLGREN (vpk):

Herr talman! Det var inte speciellt den gruppen jag hade tänkt på. Det gäller AMS-arbetare i största allmänhet som används i exempelvis anläggningsarbete och byggnadsarbete. Det förekommer ju i Göteborg, och man kan konstatera att varken löne- eller arbetsförhållanden för dessa AMS-arbetare kan betecknas som tillfredsställande. Jag skall ge ett exempel.

Ett antal AMS-jobbare användes av Göteborgs idrottsnämnd för att anlägga en golfbana i Delsjöområdet utanför Göteborg. Här använde man kommunens fastanställda anläggningsarbetare tillsammans med AMS-arbetare, och det kunde konstateras att lönen för de fastanställda, som var avtalsenlig, var 15 kronor i timmen, medan AMS-jobbarna fick nöja sig med 8:23 i timmen, trots att deras arbetsprestationer var fullt likvärdiga med de fastanställdas. Det berodde på att de var byggnadsarbetare som hade utrationaliserats från byggen. De var visserligen i 50–55-årsåldern, men arbetet kunde de i alla fall precis lika bra som de andra.

För att de skall kunna existera och försörja sina familjer måste de gå till socialhjälp och begära understöd. Det har de också erhållit, för man kan inte existera i Göteborg på 8:23 i timmen om man har familj.

När det gäller den sanitära sidan, så är det ju härresande att se hur man behandlar de här arbetarna. För de fastanställda kan man säga att det var relativt väl ordnat. De hade tidsenliga mat- och manskapsbodas, utrustade med både värme och tvättmöjligheter. AMS-arbetarna hade inte ett dugg sådant – de fick göra sina naturbehov i det fria och fick klä om i det fria.

Man ställer osökt frågan om inte arbetarskyddslagen gäller för AMS-jobbarna. Det här strider ju direkt mot 9 § arbetarskyddslagen.

Vore det inte riktigare att de företag som utnyttjar denna på undantag sätta arbetarkategori verkligen betalade avtalsenliga löner? Det gör de inte här. Det är möjligt att de gör det när det gäller beredskapsarbeten, men inte annars. Och hade exempelvis idrottsnämnden i det här fallet inte fått AMS-arbetare, så hade den ju måst ta andra arbetare och betala

enligt gällande avtal.

Jag tycker att man borde ta krafttag för att ordna det här på ett helt annat sätt. Man kan inte bara tala om jämlikhet – man måste också i praktiken visa att man menar något med det, och det gör man inte i det här fallet.

Herr inrikesministern HOLMQVIST:

Herr talman! Jag har redogjort för de principer som gäller. Om det har förekommit sådana fall som refererats här av frågeställaren – jag har naturligtvis inte anledning att ifrågasätta riktigheten i det – måste detta bero på att det rör sig om en grupp speciellt svårplacerad arbetskraft, närmast jämförlig med dem som går i skyddad verksamhet eller i arkivarbete, som kanske temporärt kan ha varit placerad på en arbetsuppgift som åtminstone utåt sett sig likvärdig med de arbetsuppgifter som har utförts av byggnadsarbetare i vanlig ordning.

För denna typ av arbetare, som närmast arbetar i skyddad verksamhet, har vi ju ett speciellt avtal, och det anknyter i viss mån till den kommunala lönesättningen. Det kan naturligtvis tänkas vara ett sådant fall som åsyftas. Men eljest är principerna de som jag här redogjort för. Jag förstår väl att det på grund av särskilda omständigheter kan uppkomma situationer där det framstår som orättfärdigt att den ene har en lön som är så väsentligt mycket lägre än den andres fastän de kan uppfattas utföra samma arbete. Men principen är självfallet den jag här redogjort för när det gäller vanliga beredskapsarbeten – det är dock tydligen inte sådana som här avses utan något helt annat – och det är naturligtvis angeläget att man försöker undvika att sådana här situationer uppkommer.

Herr HALLGREN (vpk):

Herr talman! Jag vill inte tolka statsrådet så att han menar att de arbetare det här gäller skulle vara av så mycket sämre kvalitet och så svårplacerade, att de är jämförbara med personer som placeras på skyddade verkstäder. Så är det inte, utan här är det arbetare som tidigare i hela sitt liv har sysslat med hårt arbete och som följaktligen passar till det jobb som de nu har blivit tilldelade. Men ändå är det så stor skillnad på arbets- och löneförhållandena.

De fast anställda kommunalarbetarna har själva sagt: De utför precis samma arbete som vi och är fullt likvärdiga med oss. Kommunalarbetarna tycker att det är egendomligt att de andra arbetarna skall ha så dåliga löner och framför allt att deras sanitära förhållanden är så mycket sämre. Det är ju en diskriminering.

Herr inrikesministern HOLMQVIST:

Herr talman! Såsom herr Hallgrens fråga var formulerad är det mycket svårt för mig att här gå in på detaljerna. Men jag är tacksam om jag får uppgifterna i detta konkreta fall, så skall jag självfallet försöka följa upp frågan. Eller kan Herr Hallgren kanske återkomma med t. ex. en interpellation i frågan, då möjligheter kan ges att bättre precisera de omständigheter som föreligger i detta fall.

Överläggningen var härmed slutad.

Nr 97

Torsdagen den
27 maj 1971

*Ang. löne- och arbets-
förhållandena för
AMS-arbetare i vissa
fall*

Torsdagen den
27 maj 1971

Ang. omyndigs
sjukanmälan m. m.

Herr socialministern ASPLING erhöU ordet för att besvara herr Börjessons i Falköping (c) i kammarens protokoll för den 14 maj intagna fråga, nr 249, till herr justitieministern, och anförde:

Herr talman! Herr Börjesson i Falköping har frågat justitieministern om han vill medverka till ändrade regler när det gäller omyndigs sjukänmälan och lyftande av sjukpenning så att man får samma regler som vid förtidspension. Frågan har överlämnats till mig för besvarande.

När det gäller allmän pension har särskilda bestämmelser beträffande omyndiga utfärdats i anslutning till lagen om allmän försäkring. Bestämmelserna innebär att ansökan om pension skall undertecknas av förmyndaren eller av barnavårdsman, om sådan har förordnats. Likaledes gäller att pensionen utbetalas till förmyndaren, om inte annat har bestämts i det särskilda fallet.

Särskilda bestämmelser finns däremot inte i fråga om sjukänmälan och lyftande av sjukpenning för omyndig. Eftersom sjukpenning till sin natur är en ersättning för bortfall av inkomst av förvärvsarbete tillämpas här de allmänna reglerna i föräldrabalken om omyndig som har inkomst av förvärvsarbete. Reglerna innebär att en omyndig själv råder över vad han genom eget arbete förvärvat efter det han fyllt 16 år, om inte förmyndaren med samtycke av överförmyndaren har bestämt annat. Om en förmyndare har anledning anta att den omyndige kommer att missbruka rätten till sjukpenning, har han således möjlighet att förhindra detta genom att hos försäkringskassan begära att sjukpenningen utbetalas till förmyndaren.

Herr BÖRJESSON i Falköping (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka för svaret på min enkla fråga.

Anledningen till min fråga har varit att jag för en tid sedan blev uppmärksam på ett förhållande som jag anser vara mindre tillfredsställande. Enligt gällande regler får person som är omyndigförklarad på grund av rättens beslut lyfta och utkvittera honom tillkommande sjukpenning utan förmyndares godkännande och vetskap. Detta förhållande kan skapa vissa problem för den omyndiges förmyndare. Det är inte alldeles säkert att den omyndige har förmåga att rätt förvalta den sjukersättning han erhåller från sjukkassan. Enligt min mening borde det vara så att sjukpenningen automatiskt utkvitterades av förmyndaren, och därest förmyndaren anser skäl föreligga härtill skall han ha möjlighet att ge den omyndige rätt att med fullmakt lyfta sin sjukpenning.

När det gäller förtidspension skall pensionen däremot i princip utbetalas till förmyndaren. Om denne överlämnat åt den pensionsberättigade att själv förfoga över sin pension, skall dock pensionen enligt försäkringsdomstolens dom den 26 september 1968 utbetalas till den omyndigförklarade.

Nu säger socialministern, att om förmyndaren har anledning anta att den omyndige kommer att missbruka rätten till sjukpenning har han möjlighet att förhindra detta genom att hos försäkringskassan begära, att sjukpenningen utbetalas till förmyndaren. Jag tycker för min del att det

skulle vara mera önskvärt med tillskapande av likartade bestämmelser för lyftande av sjukpenning och förtidspension. De praktiska erfarenheterna talar för — vilket framgår inte minst av de samtal som jag haft både med försäkringskassefolk och förmyndare — att både sjukpenning och förtidspension skall lyftas och utkvitteras av förmyndaren. Givetvis skall förmyndaren ha rätt att i den mån han finner lämpligt ge den omyndige fullmakt att utkvittera pengarna.

Herr socialministern ASPLING:

Herr talman! Det kan självfallet förekomma att en omyndig person har förvärvsarbete och försörjningsplikt och att det då vid sjukdomsfall inträffar ett inkomstbortfall, som måste kompenseras med sjukpenning.

Sedan är det en annan sak om en omyndig uppenbart missbrukar rätten till sjukpenning. Då är det självklart att förmyndaren skall ingripa, och detta ger, herr Börjesson, bestämmelserna utrymme för. Jag har haft anledning att i mitt svar fästa uppmärksamheten på detta.

Herr BÖRJESSON i Falköping (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka socialministern för det kompletterande svaret.

Vid en viss försäkringskassa riktades kritik mot att en förmyndare hade utkvitterat sjukpenning. Denna kritik anser jag vara obefogad, men faktum kvarstår dock att det enligt min mening skulle vara fördelaktigt om likartade bestämmelser gällde för utkvittering av sjukpenning och förtidspension. Förtidspensionen är också en ersättning för förlorad arbetsinkomst.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 9 Om säkrare arbetsförhållanden vid arbete i fartyg

Herr socialministern ASPLING erhöll ordet för att besvara fru Rydings (vpk) i kammarens protokoll för den 19 maj intagna fråga, nr 259, och anförde:

Herr talman! Fru Ryding har frågat mig vilka åtgärder jag avser att vidta i syfte att skapa säkrare arbetsförhållanden vid arbete ombord i fartyg, särskilt när det gäller reparationsarbeten.

Arbetskyddslagens och arbetskyddskungörelsens allmänna bestämmelser och skydd mot ohälsa och olycksfall gäller för arbete ombord på fartyg, i den mån sådant arbete inte är att hänföra till skeppstjänst. Arbetskyddsstyrelsen har meddelat särskilda anvisningar rörande skydd mot yrkesfara vid vissa arbeten på fartyg med tankar för olja m. m. Anvisningarna tar speciellt sikte på risker för antändning, explosion och förgiftning. Bl. a. krävs s. k. arbetscertifikat innan arbete får sättas i gång i farlig närhet av utrymme där olja eller gas kan ha samlats. Arbetscertifikat utfärdas av besiktningsman som godkänts av arbetskyddsstyrelsen. Det skall ange att arbetsplatsen på fartyget är så fri från gas och gasbildande oljerester att det under föreliggande förhållanden inte är fara

Torsdagen den
27 maj 1971

*Om säkrare arbets-
förhållanden vid
arbete i fartyg*

för antändning, explosion eller förgiftning. Dessutom skall certifikatet ange att arbetet i fråga är tillåtet. Anvisningarna innehåller också regler om förnyad gasundersökning och om fortlöpande kontrollundersökning. Gränsvärden för gashalten i luft finns angivna. Anvisningarna är för närvarande under revision, varvid man strävar efter att åstadkomma enhetliga regler för de nordiska länderna.

När det gäller den tragiska dödsolyckan som nyligen inträffade på ett varv i Göteborg tillsattes omedelbart en undersökningskommision för att klarlägga orsakssammanhanget. Kommissionen står under ledning av yrkesinspektionen och består vidare av representanter för bl. a. varvet, brandkåren och polisen. Bland varvsrepresentanterna ingår företrädare för arbetstagarnas fackliga organisation. När resultatet av undersökningen föreligger blir det anledning att ingående pröva frågan om skyddsåtgärderna vid sådana varvsarbeten som det här är fråga om.

Fru RYDING (vpk):

Herr talman! Jag vill tacka socialministern för svaret på min enkla fråga.

Det är alltid tragiskt när olyckor inträffar i arbetet, och tyvärr finns det väl ingenting som kan garantera helt olycksfria arbetsplatser. Men efter den olycka vid varvet i Göteborg som det talas om i svaret och som jag avsåg i min fråga bör man göra det yttersta för att undersöka om det finns bättre former av förebyggande åtgärder. Det är därför som jag är särskilt glad över sista meningen i socialministerns svar där man säger ifrån att man ingående skall pröva frågan när utredningen hunnit bli klar.

Jag skall ta upp bara en sak – jag hinner tyvärr inte mer trots att aspekterna på den här olyckan är oerhört många. Det gäller frågan om reservutgång. Enligt dagens tidningar har det i går hållits sjöförklaring i Göteborgs tingsrätt. Därvid framkom att en nödutgång från maskinrummet var spärrad av durkplattor. Det kände man till. Det finns 2–3 lejdare att komma ned och upp på; man sysselsatte ca 50 man i detta maskinrum. Det hade föreslagits att ingångshål i bordläggningen skulle tas upp i sidan till maskinrummet, men det tilläts inte. Jag anser för min del att det är en mycket grov underlåtenhetssynd att ett sådant ingångshål inte togs upp i bordläggningen innan reparationen påbörjades. Då hade man fått dels bättre ventilation, dels bättre evakueringsmöjligheter när olyckan inträffade.

Det borde därför finnas lämplig föreskrift om dylika reservutgångar vid sådana arbeten. Vid nybyggnad av fartyg finns det, av många anledningar, alltid ett ingångshål i bordläggningen till maskinrummet, och det är det som nästan sist sätts ihop när båten är klar. En sådan anordning måste finnas också vid reparationer.

Jag anser det vara en huvudfråga att man omgående, innan olika utredningar – arbetsmiljöutredningen osv. – är klara, kompletterar skyddsbestämmelserna med föreskrifter om reservutgångar; det finns säkerligen inte någon säkerhetstjänst på något varv som skulle våga vägra att ta upp ett sådant ingångshål om föreskrifter och normer fanns.

Frågan om reservutgång måste ju avgöras från fall till fall, men jag tycker att det ovillkorligen måste finnas föreskrifter. Jag skulle gärna

höra om statsrådet Aspling är beredd att omgående ta upp en sådan fråga ur arbetarskyddssynpunkt och även den fråga som gäller medbestämman-
derätten för arbetarnas arbetarskyddsfrågor.

Nr 97

Torsdagen den
27 maj 1971

Herr socialministern ASPLING:

Herr talman! Alla krafter har satts in för att utreda Göteborgskata-
strofens orsaker. Resultatet av undersökningen måste uppenbarligen
avvaktas innan man kan dra några slutsatser om de åtgärder som kan
komma att påfordras. Förhåller det sig så att fru Ryding har kännedom
om några betydelsefulla fakta i saken är det angeläget att fru Ryding
delger undersökningskommissionen dessa.

*Ang. användningen
av fenoxisyror i
jordbruket*

Fru RYDING (vpk):

Herr talman! Jag betvivlar inte alls att alla krafter har satts in för att
klara upp anledningen till olyckan. Men det tar tid. Enligt sjöförklaringen
står uppgifter mot varandra, och det kommer väl kanske aldrig någonsin
att skapas klarhet om det hela. Jag förstår att man måste avvakta
resultatet. Men enligt samstämmiga uppgifter från många olika håll är just
frågan om en reservutgång en huvudfråga. Därför tycker jag att man inte
behöver avvakta så förfärligt länge. Under tiden man avvaktar kan en ny
tragisk olycka hända om det vill sig illa. Därför skulle jag vilja ha
omedelbara åtgärder.

Genom de förbindelser jag har med varvsarbetarna i Göteborg har jag
fått många olika uppgifter, många olika tips och många goda uppslag.
Givetvis är jag liksom även statsrådet mycket angelägen om att allting
kommer fram för att underlätta förebyggandet av olyckor i fortsätt-
ningen. Ingenting får nämligen underlåtas när det gäller att hindra sådana
här tragiska olyckor, inte minst när det gäller jäktet och ackordshetsen.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 10 Ang. användningen av fenoxisyror i jordbruket

Herr socialministern ASPLING erhöll ordet för att besvara herr
Israelssons (vpk) i kammarens protokoll för den 19 maj intagna fråga, nr
264, till herr jordbruksministern, och anförde:

Herr talman! Herr Israelsson har frågat jordbruksministern om han
har för avsikt att låta utreda riskerna med eller eventuellt förbjuda MCPA
och övriga fenoxisyror i jordbruket med en årlig förbrukning på 1 300
ton. Frågan har överlämnats till mig för besvarande.

Sedan vissa farhågor framkommit om användningen av fenoxisyra-
preparat tillkallade giftnämnden i september 1970 en särskild expert-
grupp med uppgift att undersöka vilka faror som kunde vara förenade
med preparaten.

På grundval bl. a. av expertgruppens rapport beslöt giftnämnden den
4 mars 1971 om temporärt förbud under år 1971 mot användning av
vissa fenoxisyrapreparat i skogar, längs vägar m. m. Vad beträffar
användningen av fenoxisyror som ogräsbekämpningsmedel i jordbruks-

Torsdagen den
27 maj 1971

*Ang. användningen
av fenoxisyror i
jordbruket*

grödor gäller de villkor som meddelas i samband med registreringen av respektive preparat. Dessa villkor innefattar t. ex. föreskrifter om dosering och erforderliga skyddsåtgärder.

Ett fortsatt utredningsarbete beträffande fenoxisyror pågår genom giftnämndens försorg. Då resultatet härav föreligger kommer giftnämnden att ta upp frågan om olika fenoxisyrors användning till förnyad prövning.

Herr ISRAELSSON (vpk):

Herr talman! Först vill jag framföra mitt tack till herr socialministern för svaret på min enkla fråga.

Flera fakta talar för att förbudet från mars borde utvidgas till att omfatta all användning av preparat av typ fenoxisyror.

1 300 ton MCPA och andra fenoxisyror används inom jordbruket varje år. 45 ton MCPA plus 30–35 ton 2,4–D och övriga preparat av fenoxisyretyper säljs enbart i Värmland för användning inom jordbruket.

Den totala herbicidförbrukningen i Sverige uppskattas till 2 250 ton per år. Av denna förbrukning berörs, enligt uppgift, endast 250–300 ton av det partiella förbudet av den 4 mars. Förbudet berör sålunda endast en bråkdel av den totala förbrukningen av fenoxisyror inom landet.

Förbudet baserar sig också på en vetenskaplig undersökningsrapport som tillkommit under stark tidspress och enbart omfattar 2,4,5–T och 2,4–D. Uppgifterna är bristfälliga och ytterligare forskning måste till innan säkra slutsatser kan dras. Motiveringen för begränsningen av förbudet till 2,4,5–T och 2,4–D är också anmärkningsvärd. Man säger sig vilja skona allmänheten som använder sig av allemansrätten!

De ca 1 000 ton MCPA som sprutas ut per år inom svenskt jordbruk håller på att utrota fälthare och raphöns. Kan man då utan vidare antaga att sådan fortsatt hantering skulle vara ofarlig för människan?

Som en röd tråd genom fenoxirapporten går forskarnas påpekande att det finns så ohyggligt litet konkret forskning på området och att det därför är svårt att fatta beslut eller ge rekommendationer. Man har här följt linjen att hellre fria än fälla. Men borde man inte i stället göra precis tvärtom?

Jag vill, herr talman, i anledning av dessa farhågor som förs fram av en upplyst och intresserad allmänhet i socialministerns egen valkrets ställa några följdfrågor till statsrådet:

1. Vilken bevisföring skall myndigheterna grunda sina beslut på? Skall ett preparat *bevisat skadligt* för att sedan kunna förbjudas eller skall ett preparat *bevisat oskadligt* för att sedan bli tillåtligt?

2. Kan statsrådet ge lugnande besked till de människor – och det rör sig om intresserade och upplysta sådana – som framför allvarliga betänkligheter i fråga om användning av de ovan nämnda mängderna fenoxisyrepreparat inom jordbruket?

3. Om statsrådet ej kan ge ett sådant lugnande besked som verkar övertygande kan vi då förvänta att regeringen kommer att i en snar framtid införa ett utvidgat förbud, som kommer att omfatta *all* eller *praktiskt taget all* användning av herbicider som ej är *bevisat oskadliga*?

Herr socialministern ASPLING:

Nr 97

Torsdagen den
27 maj 1971

*Ang. användningen
av fenoxisyror i
jordbruket*

Herr talman! Jag har i många sammanhang haft anledning förklara att giftnämnden är beslutande instans i dessa frågor. Låg mig tillägga att herr Israelsson bör känna till att i giftnämnden sitter även representanter för riksdagen.

Det utredningsarbete som herr Israelssons fråga gällde pågår redan inom ramen för giftnämndens verksamhet. Den fråga herr Israelsson tar upp är med andra ord redan under behandling.

Det här är en frågestund. Nu ställde herr Israelsson en rad följdfrågor. Tiden medger inte att jag tar upp dem, men låt mig bara säga att även dessa frågor självfallet prövas när giftnämnden nu har att ta ställning till de här spörsmålen.

Herr ISRAELSSON (vpk):

Herr talman! I slutet av socialministerns fortsatta svar på min fråga och även i slutet av det skriftliga svar som jag har fått sägs det att utredning pågår. Jag hemställer då att man allvarligt prövar de betänkligheter som här har framkommit. Det får inte bli så, att man väntar med att vidta åtgärder tills det redan inträffat en katastrof. Jag anser det vara bättre att man stämmer redan i bäcken och att man använder den omvända bevisföring som jag talade om i mitt första anförande, nämligen att man skall bevisa att ett preparat är ofarligt för att det skall bli tillåtet i stället för tvärtom.

Jag vill också säga att det har framförts allvarlig kritik emot giftnämnden och att man har ifrågasatt dess opartiskhet. Kritik har riktats mot giftnämnden i samband med beslutet i mars om 2,4, 5-T och 2,4-D. Man har allvarligt ifrågasatt, om giftnämnden har något intresse av eller är beredd till att motarbeta det kortsiktiga vinstänkande som ligger bakom den stora användningen av främst herbicider i Sverige.

Herr socialministern ASPLING:

Herr talman! Herr Israelsson säger, mer eller mindre direkt, att han inte litar på giftnämnden. Jag har redan sagt att giftnämnden är ett beslutande organ. Där sitter, som jag sade, även ledamöter av riksdagen.

Giftnämndens vilja att verkligen seriöst pröva dessa frågor kommer icke minst till uttryck i det förbud som utfärdades så sent som i mars i år. Jag tycker det är orimligt, herr Israelsson, att i talarstolen här i riksdagen utan någon som helst bevisföring ifrågasätta giftnämndens opartiskhet.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 11 Föredrogs, men bordlades åter konstitutionsutskottets betänkande nr 39, skatteutskottets betänkanden nr 39 och 42, lagutskottets betänkande nr 13, utbildningsutskottets betänkande nr 21, jordbruksutskottets betänkanden nr 35–42 och 45 samt inrikesutskottets betänkanden nr 17–19.

Torsdagen den
27 maj 1971

Ekonomisk debatt

Herr TALMANNEN yttrade:

Finansutskottets betänkanden nr 26–30 samt skatteutskottets betänkanden nr 37 och 40 föredrages och debatteras i ett sammanhang och yrkanden beträffande samtliga dessa betänkanden framställs under den gemensamma överläggningen.

Härefter föredrogs

finansutskottets betänkanden:

nr 26 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1971:108 om fortsatt tillämpning av allmänna prisregleringslagen (1956:236) jämte motioner,

nr 27 i anledning av motioner rörande investeringsfonderna,

nr 28 i anledning av motioner rörande lättnader i kreditrestriktionerna för mindre och medelstora företag,

nr 29 i anledning av motioner om parlamentarisk besparingsutredning m. m. och

nr 30 i anledning av Kungl. Maj:ts i propositionen 1971:115 gjorda framställning rörande de allmänna riktlinjerna för den ekonomiska politiken jämte motioner samt

skatteutskottets betänkanden:

nr 37 i anledning av motioner om åtgärder vid beskattningen i syfte att främja sparandet och

nr 40 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående komplettering av riksstatsförslaget för budgetåret 1971/72, m. m. jämte motioner.

Herr WEDÉN (fp):

Herr talman! Jag skall i all huvudsak uppehålla mig vid näringslivets och enkannerligen industrins investeringar. Fru Nettelbrandt kommer sedan att tala om skatteproblemen och herr Möller kommer bl. a. att något beröra de frågor som sammanhänger med priskontroll.

När det gäller de fundamentala problemen i samband med industrins investeringar har jag vid ett par tidigare tillfällen under debatter i år i riksdagen karakteriserat regeringens inställning på ungefär det här sättet: det finns två grundläggande misstag i regeringspolitiken. Det ena är att det inte går att förena å ena sidan önskemål om och krav på tillräcklig investeringsoptimism och satsningsvilja inom den form av företagsamhet som vårt relativa välstånd och relativt starka samhällsekonomi nu bygger på med, å andra sidan, en inställning som är tveksam eller delvis fientlig till hela denna företagsforms framtid och utvecklingsmöjligheter. Här hjälper det inte med tigandet från de flesta regeringsledamöternas sida. Det behövs en villighet att på ett positivt sätt delta i debatten, även om deltagandet skulle leda till att man säger emot de egna extremisterna.

Det andra misstaget är att de stimulanser som regeringen vill ge är otillräckliga mot bakgrund av det aktuella läget när det gäller sysselsättningen och situationen inom näringslivet över huvud taget. Jag skall ta ett par exempel på det.

Jag vill gärna säga, herr talman, särskilt till utskottets ordförande, att

det för mig har varit nästan obegripligt att det nu tett sig nödvändigt för såväl regeringen som dess utskottsmajoritet att etablera en motsättning kring investeringsfondernas användning. Däremot skulle det inte förvåna mig alls om finansminister Sträng numera – i varje fall tyst för sig själv – beklagar att hans vänner i utskottet varit så till den grad följsamma gentemot regeringen, i varje fall på den här punkten. Det vore nämligen knappast rimligt att anta annat än att herr Sträng hyser oro för att även hans senaste antaganden om industriinvesteringarnas utveckling när det kommer till kritan kan visa sig vara för optimistiska.

Om detta inte skulle bli fallet, om tvärtom – ifall t. ex. de tre partiernas förslag godkändes – hans antaganden skulle visa sig slå in eller t. o. m. överträffas och komma i närheten av vad finansministern själv antog och önskade i januari, skulle han inte då bli glad och tillfredsställd? Det måste ju rimligen förhålla sig så. Då skulle också förhoppningarna om att ”investera i fatt” och övervinna den bristande balansen i utrikesbetalningarna och om att bättre klara den fulla sysselsättningen komma närmare sitt förverkligande.

Jag skall inte mycket utveckla reservationens innebörd på denna punkt. Får jag bara konstatera att den behåller möjligheten att förhindra alla tendenser till överhettning och koncentrationsfenomen inom storstadsregionerna, som kan härstamma från användningen av investeringsfondsmedel. Den ger också möjligheter att styra ut användningen av sådana medel från storstadsregionerna. När det gäller andra områden än storstadsregionerna innebär alltså reservationen att användningen av dessa medel under en begränsad tid skulle bli fri.

Det kan förtjäna uppmärksammas – utskottet har redovisat det i sitt betänkande – att vid utgången av 1969 hade avsättningar till investeringsfonder skett i bortåt 3 250 företag. Nära 2 000 av dessa var företag med mindre än 50 anställda. Ser man till beloppen, har storföretagen med mer än 1 000 anställda gjort något mer än hälften av de sammanlagda insättningarna. Men man skall inte underskatta vare sig den investeringsfrämjande eller sysselsättningskapande effekten av en sådan uppmuntran åt det stora antalet mindre företag som ett generellt frisläpp under en begränsad tid av fondmedel utanför storstadsområdena skulle innebära. Det rör sig också här om företag och deras anställda som sannerligen inte i andra sammanhang haft anledning att känna sig väl behandlade i fråga om tillgången på investeringsmedel.

Jag skall övergå, herr talman, till att säga några ord om reservationen från de tre partierna beträffande effektiviteten och avvägningarna inom den offentliga verksamheten samt angelägenhetsgraderingen och tidsföljden mellan olika utbyggnads- och reformönskemål.

Utskottsmajoriteten har enligt min mening här missat två kärnpunkter i problemställningen. Jag tror att en av dem enklast kan beläggas genom några siffror från långtidsutredningens tabeller, som jag skall be att få återge på kammarens TV-skärm. Jag tror att det vore bra om denna tabell kunde sjunka in i medvetandet några minuter.

	Antal sysselsatta (1000-tal) inom olika näringsgrenar 1960 och 1970 jämte antaganden för 1975			Produktivitetens tillväxt i procent inom olika näringsgrenar 1965 – 1970 jämte antaganden för 1970 – 1975	
	1960	1970	1975	1965 – 1970	1970 – 1975
Jordbruk, fiske och skogsbruk, etc.	591	345	253	9,3	8,0
Industri, kraft, etc.	1 143	1 161	1 107	7,6	7,6
Byggnadsverk- samhet	301	360	364	2,5	3,5
Handel, samfärdsel, privata tjänster i övrigt	1 464	1 573	1 636	4,1	4,2
Offentliga tjänster	445	754	939	0,0	0,2

Tabellen visar bl. a. dels produktivitetens utvecklingen inom olika huvudområden, under skedet 1965–1970, dels antaganden om denna utveckling under skedet 1970–1975.

Inom huvudgruppen jordbruk, fiske och skogsbruk var produktivitetens tillväxt 9,3 procent under perioden 1965–1970. Långtidsutredningen har angett siffran 8,0 för den följande femårsperioden.

Går man till industrin finner man siffran 7,6 för båda perioderna.

För byggnadsverksamheten finner man siffrorna 2,5 och 3,5, alltså väsentligt lägre än för de första grupperna.

Tar man handel och samfärdsel, privata tjänster i övrigt, är procentsiffrorna 4,1 och 4,2.

För den mycket kraftigt växande gruppen offentliga tjänster är för perioden 1965–1970 siffran 0,0. För perioden 1970–1975 är motsvarande siffra 0,2.

Dessa siffror säger självfallet i och för sig mycket, men de säger ju inte allt om olika sysselsättningsgrenars möjligheter att bidra till ökningen av folkhushållets totala resurser. Produktivitetstillväxten t. ex. inom ett område kan vara förhållandevis hög, men ändå kan nivån för produktivitetens inom samma område ligga lägre än produktivitetens inom ett annat område där tillväxten i produktivitet är svag. Långtidsutredningen gör denna riktiga iakttagelse. Men den tillägger också: "Genom de snabba höjningar av produktivitetens som skett även inom tidigare lågproduktiva branscher medför emellertid en ökad offentlig sysselsättningsandel numera nästan generellt sett en lägre stegringstakt i den samlade produktivitetens."

Nu påpekar långtidsutredningen, och det framhåller också reservatio-

nen, att de siffror som angivits för produktivitetstillväxten inom den offentliga verksamheten, dvs. 0 eller obetydligt över 0, knappast kan vara sannolika. Ändå finns det stora avvägningsproblemet kvar, det problem som berör snabbheten i den offentliga verksamhetens tillväxt och hur denna påverkar möjligheterna till en snabb tillväxt över huvud taget av de totala resurserna.

Jag hoppas verkligen att den politiska debatten inte har urartat på ett sådant sätt att jag behöver säga att denna avvägning ingalunda kan ske med hänsyn enbart till den senare aspekten: de totala resursernas maximala tillväxt. Långtidsutredningen är själv mycket medveten om att värderingen av olika kvalitativa förhållanden och förändringar i sådana förhållanden, i den miljö i vid mening, som omger medborgarna i deras dagliga liv, i deras arbete och under deras fritid, t. ex. upplevelsen av själva arbetet som i huvudsak meningsfullt och stimulerande eller som i stor utsträckning enbart meningslöst och påfrestande, upplevelsen av fritiden och dess innehåll osv., inte kan fångas in och mätas med de ekonomiska beräkningarnas måttstock. Det vore helt orättvist att anklaga långtidsutredningen för något annat synsätt, liksom det också vore helt orättvist att anklaga reservanterna för något slags ensidigt ekonomiskt effektivitetsresonemang. Det måste här alltid bli fråga om en avvägning, där de mänskliga aspekterna, t. ex. när det gäller vård i vid mening, trygghet för försörjningen, rättstryggheten och samhällsskydd mot våldsinslag, måste få ett vidare utrymme än nu.

Men — och det är den ena saken som det förefaller mig att utskottsmajoriteten helt har bortsett ifrån — om vi skall lyckas bra med de kvalitativa sidorna av hela samhällsutvecklingen, så kan vi lösa det problemet *lättare*, om vi erkänner att hela den offentliga verksamheten inte kan vara förbjudet område för rimliga anspråk på att höja effektiviteten även där och om vi när det gäller personalbehoven inom den offentliga sektorn förutsätter att rimliga framsteg görs även där. Det gör ju faktiskt finansministern. Och i det avseendet har han anledning, tycker jag, att be högre makter bevara sig mot den nästan parodiska angelägenheten hos utskottsmajoriteten att försäkra att de metoder som i de här sammanhangen hittills har använts är bra och egentligen inte alls kan göras bättre. Jag känner mig för min del tämligen övertygad om att den stora majoriteten av dem som är verksamma inom det offentliga området i stället är beredd att instämma i det omdöme som reservanterna gör, nämligen att antaganden om de här ytterligt små möjligheterna till produktivetsförbättringar inom deras område snarast måste vara förolämpande.

Den andra saken, herr talman, som utskottsmajoriteten i det här sammanhanget försummar att behandla, annat än ytterst ytligt, tycker jag, är det stora problemet om angelägenhetsgradering och turordning mellan nya reformkrav. Det är naturligtvis väsentligen ett *annat* problem än frågan om den offentliga verksamhetens omfattning, räknat i det antal människor den sysselsätter — i varje fall krävs det ju inte mer personal för att betala ut högre folkpensioner eller större barnbidrag.

Både på och mellan raderna i rätt långa stycken av kompletteringspropositionen lyser finansministerns starka betänksamhet för den statsfinan-

siella utvecklingen och framför allt för budgetåret 1972/73 fram. Och nog finns det anledning till sådan oro. Jag citerar herr Sträng. Han säger: "Mot en ökning av statsutgifterna med i löpande priser räknat 9,5 % står en uppgång i statsinkomsterna med 4,6 % med en finansiell försvagning av statsbudgeten som följd." Den försvagningen förefaller visserligen att vara i icke ringa grad temporär. Men en av obehagligheterna med den är att den kan sammanfalla med en ny konjunkturuppgång som skärper anspråken på stramhet i statsfinanserna.

En annan allvarlig synvinkel på läget 1972/73 erbjuder det förhållandet att den bild som finansministern här tecknar framkommer som ett resultat av redan fattade beslut. Och samtidigt står – det vet vi ju alla – en rad av framlagda eller snart väntade nya reformförslag i kö för kommande beslut som ju också kan, i varje fall delvis, påverka det här kritiska budgetåret 1972/73. Det gäller t. ex. förbättringar inom folkpensioneringen, det gäller en upprustning av familjepolitiken, det gäller den allmänna sysselsättningsförsäkringen, och uppräknningen behöver i och för sig inte sluta med det. Finansministern konstaterar för sin del helt kärvt: "Det resursutrymme, som sålunda är in-tecknat av" – alltså redan beslutade – "åtaganden innebär en snabbare ökning av statens och den statsunderstödda verksamhetens efterfrågan på varor och tjänster än den av långtidsutredningen beräknade tillväxttakten för den totala produktionskapaciteten i ekonomin."

Det är då inte så underligt att herr Sträng slutar sin framställning med ett kort men ändå uttrycksfullt stycke som jag tycker verkar innebära både en vädjan och en förhoppning. Finansministern säger så här: "Denna erinran om var våra problem är att finna innebär inget förord för att söka dämpa kraven och ambitionerna. Högt ställda förväntningar är en bidragande kraft i arbetet för att vidga och förbättra förutsättningarna för en utveckling mot ett bättre samhälle. Insikten om problemens art och svårighetsgrad ger dock en bättre grund för att i samverkan och enighet nå deras lösning."

Herr talman! Detta är tonfall och en attityd som jag gärna vill möta med sympati. Det är knappast något tvivel om att vi håller på att driva fram mot ett läge där en vidare samverkan än den som är möjlig att åstadkomma inom ramen för den sedvanliga uppställningen regering-opposition helt enkelt blir nödvändig. Jag beklagar därför att utskottets majoritetsbetänkande när det gäller förslaget om en bred parlamentarisk beredning för att ta itu med dessa problem präglas av tonfall och attityder som är mycket mindre samarbetsvilliga än finansministerns och dessutom här och där kanske en aning överlägset hänfulla.

Även i fråga om de stora avvägningsproblem det här gäller anser utskottsmajoriteten att ingenting egentligen kan göras med bättre metoder än det redan görs. Men likväl är det just – och det framhålls i reservationen – den metodik som utskottsmajoriteten prisar som lett oss fram mot det här skedet där stora svårigheter och krav på prioriteringar och omprövningar av olika slag avtecknar sig. Om utskottsmajoriteten då hade lånat sitt öra åt en samarbetsvillig uppläggningsmetodik, så skulle det kunnat vara inledningen till att skapa en mer gynnsam atmosfär för sådana samförståndslösningar som det förefaller

mig att finansministern skulle vilja sikta till. Jag tror att utskottet har missat en stor chans här, och det är den tredje punkten där utskottsmajoriteten i sin överdrivna följsamhet undviker att ta på sig ett ansvar som enligt min mening för utskottet borde ha tett sig naturligt.

Det är inte osannolikt att de besvärligheter som kan möta oss under budgetåret 1971/72 kommer att vara mindre än under det därpå följande året. Men därför finns det ju ingen anledning att under det här året och början av nästa år ha det mera besvärligt än vad som är nödvändigt. I slutet av januari förordade vi från de demokratiska oppositionspartierna en visserligen försiktig men klart mera expansions- och sysselsättningsfrämjande ekonomisk politik än den som lades fram i finansplanen. Jag tror inte det behöver slösas några ord på att utvecklingen sedan dess har givit oss rätt. Nu gäller det närmast fortsättningen.

Det förefaller mig då inte vara någon tvekan om att riskerna är betydande för att vi inte, om regeringens kurs bibehålles, skall kunna rätt tillvarata de resurser som vi faktiskt har. Den beräknade halveringen av uppgången i bruttonationalprodukten – från 5 till 2,5 procent – talar ju här sitt tydliga språk. Det är därför som bl. a. reservanternas intagit den ståndpunkt som de gjort beträffande investeringsfonderna. Det är därför som vi har förordat en ytterligare mycket måttlig påspädning av igångsättningen av nya bostäder. En sådan kan, som läget nu är, väl förenas med en kraftigare uppgång av industriinvesteringarna. En del tidigareläggningar av statliga beställningar, inte minst på försvarsområdet, kan också verka sysselsättningsstimulerande.

Men den avgörande frågan är och förblir, både beträffande det här året och följande, industriinvesteringarnas utveckling. Här har vi nu diskuterat olika grader av investeringsfrämjande åtgärder, och det är klart att det visst inte är betydelselöst vilket gradtal den ekonomiska politiken blir inställd på i det avseendet. För närvarande anser vi alltså att gradtalet är för lågt. Men de för en god utveckling av industriinvesteringarna i Sverige bestämmande faktorerna ligger nog, herr talman, trots allt på ett annat och djupare plan.

Den ena av dessa faktorer är: Hur kommer regeringens EEC-politik att utvecklas? Kommer den att medföra att den nuvarande tullfriheten inom EFTA-området verkligen kan bevaras?

Och kommer vi att uppnå likvärdiga konkurrensförhållanden inom det utvidgade EEC, som nu ryckt mycket närmare? Medlemskapet är avskrivet, under de förhållanden som förelåg med vårt beklagande instämmande. Men hur sköter regeringen egentligen nu dessa saker? Hur stark är dess vilja att uppnå hyggliga lösningar, även om dessa skulle medföra en hård debatt med de EEC-negativister som den har bland sina egna anhängare också här i riksdagen? Vill regeringen själv klarlägga de allvarliga konsekvenser för sysselsättningen och för utvecklingen av våra ekonomiska resurser som ett dåligt resultat skulle medföra? Under det närmaste skedet, som naturligtvis måste präglas, liksom varje förhandlingskede, av en viss osäkerhet beträffande utgången, är det övertygelsen eller den bristande övertygelsen beträffande regeringens positiva vilja som spelar den största rollen för industrin när det gäller att satsa på investeringar i Sverige.

Nr 97

Torsdagen den
27 maj 1971

Ekonomisk debatt

Den andra djupfaktorn är följande, och jag antydde den i början av mitt anförande: Hur blir den långsiktiga utvecklingen av den socialdemokratiska näringspolitiken? Blir den även fortsättningsvis tveksam eller delvis fientlig till att skapa ett gott klimat för den företagsamhet, som regeringen nu uppmanar att gå på i ullstrumporna samtidigt som den undviker att även på detta område ta en verklig dust med dem av dess anhängare, som inte nöjer sig med en ramhushållning utan vill gå mycket längre i statlig detaljdirigering och utveckling mot ett i egentlig mening socialistiskt näringsliv? Hur är det t. ex. med justitieministerns uttalande häromdagen att det enligt socialdemokratisk uppfattning är fel att enskilda företagare producerar och hyr ut lägenheter? Är det då inte också fel att enskilda företagare producerar och säljer livsmedel? Och t. ex. vilken kommer den framtida målsättningen för Statsföretag AB att vara?

Jag frågade under remissdebatten herr Wickman vilken målsättning han hade för dimensionen på denna nyskapelse, vars högste ansvarige målsman han är. Svaret blev att det kunde han inte säga. Hur mycket den statliga företagsamheten skulle växa ville han inte fixera. Om, sade han då, t. ex. herr Olhede är duktig, kommer det hela att gå snabbare än om han är mindre duktig.

I betraktande av det öde som drabbat herr Olhede kunde ju svaret nu betecknas som lugnande. Men här finns ett par allvarliga observationer. Herr Wickman har slängt ett par av sina närmaste medarbetare – eller i varje fall åsett hur de slängts – över bord. Jag vill säga att jag har medkänsla med dessa medarbetare. De har inte haft den rätta styrningen från ovan. Det är klart, herr talman, att om man ger ett par begåvade och expansiva människor, som t. ex. herr Olhede och herr Svärd, ett stort antal miljoner och säger till dem: "Sätt i gång nu och expandera och visa att den statliga företagsamheten kan vara duktig", men om man samtidigt försummar att ge dem strama ramar, krav på tidsplaner, förhållningsregler som de måste hålla sig inom, då händer det lätt att saker och ting går åt skogen – och vi har nog ännu inte sett slutet på projekt som gått åt skogen. Sådant händer inom enskild företagsamhet också, där ledningarna är svaga. Men där har man med tiden lärt sig en del av erfarenheten och är inte fullt så nymornad.

Nu har alltså syndabockarna slängts ut, men herr Wickman, som borde ha stått just för den stramare styrningen, sitter kvar. Vilken är hans målsättning i dag? Finns det någon? Och sluter regeringen upp bakom den?

Dessa två djupfaktorer, som jag här kallat dem: regeringens vilja beträffande EEC, regeringens vilja beträffande det klimat som i framtiden skall bli rådande för enskild företagsamhet här i landet, det är de avgörande faktorerna och frågorna. Blir svaret klart positivt, då kommer satsningarna på investeringarna att inträffa. Då kan finansministerns och allas våra förhoppningar att vi skall kunna ta oss ur balanssvårigheterna också infrias. Då kommer också fördelningsproblemen att kunna lösas efter tumregeln: mest för de sämst ställda, mindre för andra, inga realförsämringar. Då kommer resurserna att finnas för att mera effektivt angripa arbetsmiljöproblemen och andra miljöproblem. Då tror jag också

att arbetsdemokratins frågor kommer att kunna lösas *inte* efter linjer som pekar mot den hierarkiska sovjetiska modellen med statsrepresentanter på olika håll utan genom ett ökat medbestämmande för de anställda på alla nivåer.

Men, herr talman, blir svaret på frågorna negativt eller tveksamt kommer inget av dessa problem att kunna lösas på ett gott sätt.

Herr KRISTIANSSON i Harplinge (c):

Herr talman! I den ekonomiska debatt som årligen återkommer i riksdagens slutskede, som vi nu befinner oss i, vill jag framföra några synpunkter med utgångspunkt i de betänkanden från finansutskottet som är avsedda att behandlas i detta sammanhang. Huvudbetänkandet är nr 30 som behandlar propositionen 115 rörande de allmänna riktlinjerna för den ekonomiska politiken jämte motioner. Dessutom skall vi behandla betänkandena 26–29 som berör väsentliga avsnitt av den ekonomiska politiken.

De här återopade aktstyckena jämte det bakomliggande materialet rymmer åtskilliga konstateranden och anvisningar för såväl nuet som framtiden. Utöver den omedelbara och dagsaktuella problematiken har utskottet haft att behandla de ekonomiska problemen på längre sikt – det senare med 1970 års långtidsutrednings huvudrapport som bakgrundsmaterial. Med tanke på angelägenheten av långa perspektiv i den ekonomiska politiken är det tacknämligt att sådant material har funnits tillgängligt.

Ett studium av i tiden framförliggande material ställer oss enligt mitt sätt att se inför frågeställningen om vi rätt utnyttjar våra tillgängliga resurser, om vi gör eller har gjort de rätta avvägningarna etc. Inte minst framstår dagens relativt höga arbetslöshet och därmed följande låg utnyttjandegrad av arbetskraftstillgången som ett enormt slöseri med tanke på den bristsituation som långtidsutredningen förutspår inom en ändå relativt nära framtid.

Det förefaller som om långtidsutredningens primära målsättning om full sysselsättning inte i tillräcklig grad har beaktats av regeringen i den omedelbara politikens utformning. Därmed försämras självfallet möjligheterna för uppnåendet av de andra målsättningarna: snabb ekonomisk tillväxt, rimlig prisstabilitet och balans i utrikesbetalningarna.

Samstämmighet synes råda inom samtliga partier om att den övergripande korrektionsfaktorn i den ekonomiska politiken är den utrikes betalningsbalansen. Finansministern talar om ett återställande, som han etappvis programmerar till mitten av 1970-talet. Att återställa betyder ju att ställa till rätta vad som gått snett eller kommit ur balans. I själva verket är detta alltså en grov anklagelse mot den egna politiken. Omskrivet till vardagspråk betyder det att vi har levt över tillgångarna, och helt naturligt kan vare sig den enskilde eller nationen i längden föra en sådan politik.

Den nödvändiga återställningen av betalningsbalansen kan självfallet inte ske utan kännbara återverkningar för den enskilde medborgaren vad avser hans privata konsumtion och ekonomiska rörelsefrihet. Förutsättningarna för en bättre balans är en större och effektivare produktion i

Nr 97

Torsdagen den
27 maj 1971

Ekonomisk debatt

näringslivet, och grundförutsättningen härför är självfallet nyinvesteringar i produktionsapparaten. Åtskilliga gånger, senast i årets finansplan, har regeringen framhållit betydelsen härav, men såväl 1969 som 1970 och även under den gångna delen av 1971 har utfallet blivit betydligt lägre än vad man räknat med i respektive års finansplaner. I den reviderade finansplanen förutses nu en investeringsökning inom industrin på 9 procent mot tidigare beräknade 12 procent.

Med hänsyn till det extra stimulansavdrag för investeringar som riksdagen beslutat är den sänkta investeringsprognosen ytterst betänkelig. Det finns sannolikt fullgoda skäl att undersöka orsakssammanhangen bakom detta. Inte minst finns det anledning undersöka inom vilka sektorer och storleksgrupper som investeringarna ligger lågt. Ytterst allvarligt skulle vara om, som man kan förmoda, delar av den mindre och medelstora industrin och företagsamheten inte bedömer det som möjligt att fortsätta med sin verksamhet utan kanske nu kör de sakta avtagande slutvarven, som måste föregå en definitiv nedläggning.

Med tanke på nödvändigheten av här åsyftade investeringar inom näringslivet är det enligt centerens uppfattning av vikt att denna fråga följes med uppmärksamhet och att ytterligare stimulansbetonade åtgärder vidtages. Det går inte att bara säga till näringslivet: Nu finns det ett investeringsutrymme som vi måste utnyttja; varom inte så går det ifrån er. I den till utskottsbetänkandet fogade trepartireservationen har vi också förordat vissa konkreta åtgärder. Herr Wedén har tidigare berättat dem, och jag skall mycket kortfattat rekapitulera.

Vi har i reservationen krävt frisläppandet av företagets investeringsfonder för investeringar som påbörjas innevarande år utanför storstadsområdena.

Vi har också hänvisat till en ökad igångsättning av bostadsbyggande med anlåtande av den konjunkturreserv som finns.

Därtill har vi förordat tidigareläggande av statliga beställningar, framför allt i stödområdena och självfallet med inriktning på sådana varuområden där man har det särskilt besvärligt med sysselsättningen.

Vi har vidare betonat att en grundläggande förutsättning för investeringar inom näringslivet är tillgången på krediter och krediter till rimlig räntenivå. Inte minst har vi tryckt på nödvändigheten av att tillgodose de mindre företagets behov och att ge dessa företag möjligheter till återlån ur ATP-fonden.

Sannolikt råder inom stora delar av näringslivet en stor oro och tveksamhet inför framtiden beträffande möjligheten att klara ofrånkomliga kostnadsfördyringar och åtaganden. Situationen blir inte bättre eller problematiken enklare därigenom att också arbetstagarparten känner stark oro för framtiden. Den gångna vinterns avtalsklimat har inte varit det bästa, och knappast kan någon islossning förmärkas fastän sommaren snart är inne. Reservanterna vill här framhålla som främsta orsaker till de akuta svårigheterna dels det minskade totala löneutrymme som står till förfogande på grund av den långsammare produktionstillväxten, dels den kraftiga inflationen som kulminerade under 1970. En förutsättning för att en uppgörelse på arbetsmarknaden skall komma till stånd och för att man fortsättningsvis skall kunna undvika uppslitande motsättningar på

arbetsmarknaden är sannolikt att statsmakterna kan skapa tilltro till sin vilja att förebygga en fortsatt inflation.

Också i år har vi fört fram kravet på stabiliseringskonferenser på högsta nivå. Man löser självfallet inte problemen därmed, men jag tror att man kommer dem betydligt närmare. Jag kan inte underlåta att poängtera värdet i att parterna över huvud taget kommer tillsammans för att diskutera problem som ändå är gemensamma.

Jag har tidigare sagt att det återställande som finansministern talar om inte kan ske utan att det blir kännbart för oss såsom enskilda medborgare. Priset härför kan vi få betala på olika sätt. Det kan bli lägre löner än vad som annars skulle ha varit fallet, det kan bli högre priser eller högre skatter eller kanhända – vilket är det mest sannolika – en kombination härav.

Som oroväckande perspektiv då det gäller den enskilde medborgarens standardutveckling möter oss den offentliga sektorns ansvällning och parallellt med denna en starkt ökad skattebelastning, varom alla utredningar talar sitt klara och tydliga språk. Det vare mig fjärran att se den offentliga sektorn som ett hot mot välfärden. Tvärtom rymmer den välfärdskomponenter av ovärderligt slag som inte får rubbas – jag vill gärna understryka detta. Ändå finns det, förmenar jag, fullgod anledning att observera denna sektors ansvällning, inte minst med tanke på de knappa arbetskraftstillgångar varom näringsliv och offentlig sektor skall konkurrera framdeles.

Enligt långtidsutredningens beräkningar utnyttjades 1970 hela 32 procent av de totala resurserna för offentlig konsumtion och investering mot knappt 20 procent vid 1950-talets början, och ändå ser man ingen bruten trend. Enligt samma utredning skulle den offentliga sektorn under första hälften av 1970-talet öka med 185 000 anställda eller mer än dubbelt så mycket som arbetskraftstillgången skulle öka under motsvarande tid. Här möter oss vid sidan av kostnadsökningen ett indirekt hot mot välfärden, eftersom näringslivet med all sannolikhet inte förmår konkurrera om de knappa arbetskraftsresurserna med den sektor som i långa stycken betalar lön med utdebiterade medel. Jag tror att det är något som det finns anledning att observera i detta sammanhang.

Det ligger mycket nära till hands att här exemplifiera – jag gör det utan att på något sätt värdera – genom en jämförelse mellan den överenskomna lönesättningen inom den kommunala sektorn, vilken innebär att ingen arbetsprestation inom denna sektor görs under 20 kronor i timmen inklusive sociala förmåner, och industrins löner och industrins förmåga att betala och konkurrera. Utan att djuploda i någon större utsträckning i de här ekonomiska sammanhangen finner jag att det näringsliv, som ju ändå skall bära upp välståndet, har mycket små möjligheter att konkurrera om den arbetskraft som finns tillgänglig framöver. Jag tror också att rekryteringen av arbetskraften till industrin och näringslivet är ett av de problem som får beaktas i mycket hög grad. Vi har ju under senare tid fått exempel på hur framför allt ungdomen reagerar emot anställning inom näringslivet, och det är en problematik som kanske blir den allra allvarligaste i framtiden.

Med hänsyn till denna frågas utomordentliga betydelse i samhälls-

ekonomin har det också reservationsledes yrkats på tillsättandet av en parlamentarisk utredning för översyn av den offentliga verksamheten och effektiviteten inom denna.

Herr talman! Jag har med det här sagda mycket summariskt velat ange vår syn på den ekonomiska politiken. Av detta torde framgå att vi är ense med regeringen om de centrala målsättningarna — full sysselsättning, snabb ekonomisk tillväxt, rimlig prisstabilitet och balans i utrikesbetalningarna.

Vår bedömning av nuläget är emellertid inte fullt så optimistisk som regeringens och majoritetens i finansutskottet. Framför allt gäller detta sysselsättningsläget, där vi menar att förhållandet icke är tillfredsställande.

Vi vill betona nödvändigheten av en investeringsaktivitet inom näringslivet som grund för en snabb ekonomisk tillväxt.

Vi vill också framhålla nödvändigheten av en prisstabilitet. Jag vill understryka att vi inte tror att man skapar prisstabilitet genom prisreglering och stoppriser. Vi har dock med hänsyn till förhandenvarande omständigheter icke yrkat avslag på Kungl. Maj:ts proposition om förlängning av prisregleringslagen men förordar en successiv och snar avveckling av gällande prisstopp.

Vi vill också betona utrikesbalansens avgörande betydelse för ekonomisk utveckling och framåtskridande.

Herr talman! Jag vill slutligen yrka bifall till reservationen 2 vid finansutskottets betänkande nr 26, reservationen vid finansutskottets betänkande nr 27, reservationen 1 vid finansutskottets betänkande nr 28, reservationen vid finansutskottets betänkande nr 29 och reservationen vid finansutskottets betänkande nr 30.

Herr BURENSTAM LINDER (m):

Herr talman! ”Prisökningarna ska bekämpas med stram ekonomi! Inte med arbetslöshet!” Det var, som vi kanske påminner oss herr Strängs plakatförkunnelse i förra årets valrörelse, och det låter sympatiskt och klokt precis som finansministern ibland kan få det att låta.

Men varför har då herr Sträng inte följt sitt eget budskap? Vi har ju faktiskt fått en omfattande ökning i arbetslösheten, och många bedömare är oroliga för att läget kan komma att förvärras. Arbetslösheten är nu den högsta som redovisats sedan nuvarande statistik infördes 1955, och allvaret i situationen har endast nödtorftigt kunnat döljas under arbetsmarknadspolitikens täcke. Arbetslösheten är självfallet pressande för dem som drabbas av den och den är dyrbar för landets ekonomi. Om arbetslösheten inte hade varit större än den var för ett år sedan hade nationalinkomsten i år varit kanske 800 miljoner kronor högre än den nu blir. De pengarna hade de enskilda människorna haft god nytta av. De hade också lett till förbättrade statsfinanser, så att staten hade kunnat göra både det ena och det andra som man nu måste avstå ifrån. Man hade t. ex. kunnat inleda en sänkning i stället för en höjning av de olika skattetaxorna.

Det är, som vi vet, svårt att utjämna alla konjunkturrörelser, så man skall inte vara orättvis i sin kritik. Men den arbetslöshet som vi har i det

här landet för närvarande är hemmagjord och den är medvetet gjord inför det bytesbalansshot som en kortsiktig ekonomisk politik de senaste åren givit upphov till. För att möta prisstegringar och underskott i utrikeshandeln har man frambringat en undersysselsättning. Man har alltså utnyttjat precis det medel, herr talman, som herr Sträng på plakaten menade, att man inte skulle använda.

Herr Strängs valaffisch antydde att det skulle vara möjligt att råda bot på prisstegringarna genom en sådan här ökad arbetslöshet. Om han nu trots löftena fastnat för att framkalla viss arbetslöshet borde ett minimikrav vara att prisstegringarna skulle ha i det närmaste försvunnit. Men man räknar i de officiella beräkningarna med att prishöjningarna i år skall bli 7 procent, dvs. en inflation i takt med föregående års. En något större del av inflationen i år beror på höjningar av de indirekta skatterna, men å andra sidan blir de från utlandet kommande prishöjningarna mindre. Vårt eget inflationstryck tycks i år vara lika starkt som förra året, även om det delvis är andra krafter som nu utlöser prisstegringarna.

Men då undrar man varför herr Sträng inte i stället har vidtagit de åtgärder som skulle ge vad som kallades en "stram ekonomi" i vilken det inte skulle bli vare sig inflation eller arbetslöshet. Varför har herr Sträng inte gjort det? Det har man verkligen anledning fråga sig. Eller är det på det viset att finansministern faktiskt har prövat sådana andra åtgärder, utan att de har haft de verkningar som han tänkt sig? Kanske verkningarna t. o. m. har varit de motsatta mot de avsedda. Det är inte uteslutet. Jag tror att finansministern med sin strama ekonomi, som han kallar det, menar prisstopp och skattehöjningar, och sådana åtgärder har vi faktiskt fått. Men det måste alldeles uppenbarligen vara ganska misslyckade åtgärder, eftersom vi ändå har fått både stigande arbetslöshet och fortsatt penningvärdeförsämring. Kanske det är så att både prisstopp och skattehöjningar i själva verket förvärrat i stället för förbättrat läget? Ja, så tror jag för min del att det förhåller sig.

Prisstopp låter mycket bra, men felet med prisstopp är att det inte leder till prisstopp. Det är i stället så att prisstopp om något leder till att priserna stiger snabbare än de annars skulle göra. Konkurrensen minskar. För att kunna kringgå priskontrollen gör företagen onödiga och dyrbara produktändringar, så att det blir en ny produkt som ligger vid sidan av de stoppriser som finns. Standardvaror av intresse framför allt för låginkomsttagare tenderar att försvinna från marknaden, eftersom de blir mindre lönsamma, och man går över till produkter med bättre marginaler, alltså till dyrare saker. Och de företag som skulle komma på idén att sänka sina priser – det finns faktiskt företag som gör det också ibland – vågar inte genomföra detta, ty man är inte säker på att sedan få höja sina priser. Det här är några sätt på vilket ett prisstopp kan verka prishöjande.

Att det kan bli på det viset är inte något som en kritiklysten oppositionsriksdagsman helt plötsligt har hittat på, utan det är något som socialdemokrater och alla andra har haft klart för sig i priskontrollutredningen, i stabiliseringsutredningen, i handelsdepartementets grupp för prisövervakningsfrågor och även i ett utlåtande från bankoutsiktet så sent som för ett år sedan. Men nu har kejsaren helt plötsligt bestämt sig för att säga att vitt är svart. Ja, det är t. o. m. så svart att man till stöd för

sina underliga åtgärder åberopar en lagstiftning närmast avsedd för bruk i krigstider.

Nu invänder kanske herr Sträng eller någon annan att prisstoppet faktiskt har visat sig ha avsedd verkan, eftersom priserna knappast har stigit under de senaste månaderna — om man bortser från momshöjningarna. Men innan man drar den slutsatsen är det några saker man skall ta hänsyn till. För det första är en sexmånadersperiod alldeles för kort tid för att man skall kunna avgöra hur de slutliga verkningarna av ett prisstopp blir. För det andra är det sannolikt att prisstoppet här och där har givit upphov till kvalitetssänkningar som inte fångas in i ett prisindex. Och så skall man komma ihåg en sak till, nämligen att vi i konjunkturlägen som liknar det nuvarande, t. ex. 1968, har haft obetydliga prisökningar, och det utan att det då fanns något prisstopp.

Nej, vill man studera verkningarna av ett prisstopp, herr finansminister, så skall man se på hyresregleringens inverkan på byggkostnaderna och på hyrorna. Byggkostnaderna har inom ramen för hyresregleringen stigit så starkt att hyreshöjningarna har måst begränsas med subventioner av olika slag. Och ändå har de hyreshöjningar som skett blivit så kraftiga att människor inte skulle ha råd att bo i bostäderna, om inte omfattande bostadstillägg hade betalats ut. Så där kan man möjligen ha det inom *en* sektor av ekonomin men absolut inte över hela linjen.

Men det är inte nog med att ett prisstopp kan verka inflationsdrivande. Det kan också skapa arbetslöshet i de företag, som av olika anledningar har svårt att kringgå själva prisstoppet. Får man inte täckning för stigande kostnader slår man igen. Det är så uppenbart att regeringen själv tvingats urholka sitt eget prisstopp genom en serie undantagsbestämmelser. Men även om det utdelas många dispenser, som gör prisstoppet till en illusion, ger regleringen en osäkerhet inför framtiden — en osäkerhet som jag tror är en av förklaringarna bakom den dåliga investeringslusten, vilken i sin tur är en av orsakerna till arbetslösheten. En annan fara för sysselsättningen är att det kan komma att uppstå oroligheter på arbetsmarknaden, herr finansminister, när man märker, att det av finansministern utlovade prisstoppet i verkligheten är ett såll, genom vilket så småningom löneökningarna kommer att rinna ut. Det enda sätt på vilket en prisreglering kan vara sysselsättningsbefrämjande, är genom det stora antal byråkrater som måste tas i anspråk för att övervaka prisreglerna och deras efterlevnad.

Herr talman! Ett prisstopp är kanske populärt på sina håll, där man av olika anledningar inte haft tid att tänka igenom vad ett sådant ingrepp egentligen innebär. Men att en regering, som på denna punkt besatt riktiga insikter ända fram till för mindre än ett år sedan, kan vilja använda ett sådant medel är obegripligt. Det måste, herr Sträng, kännas förödmjukande att om en stund stå här och driva resonemang, som man själv bara för någon tid sedan levererade förödande argument emot. I en av socialdemokraternas valhandböcker för några år sedan hette det t. ex.: ”Kommunisterna brukar säga, att vi behöver priskontroll. En sådan är emellertid dyrbar och krånglig att administrera. Den kan minska konkurrensen och snedvrیدا varuförsörjningen. Många affärsmän uppfattar också ett kontrollerat pris som ett lägsta pris. En priskontroll ger

heller ingen garanti för indirekta höjningar genom sämre kvalitet.” Jag föreställer mig att vi mycket väl hade kunnat använda precis denna formulering i vår reservation till det betänkande, som för närvarande diskuteras.

Den andra delen i den strama ekonomin, som skulle kunna åstadkomma både prisstabilitet och full sysselsättning, skulle vara de skattehöjningar som genomförts. Socialdemokraterna kallade sin s. k. skattesänkning förra året för en reform. Men det var i så fall en Pyrrhus-reform, som landet inte tål en till av. Det självförstörande i reformen kan iakttagas på olika sätt.

Skatterna på inkomstökningar har t. ex. blivit helt orimliga för närvarande. Av de löneökningar, som man nu håller på att förhandla om, kommer löntagarna att få behålla en mycket liten del. Den genomsnittlige inkomsttagaren får behålla kanske en tiondel av löneökningen, sedan skatter och minskande bostadstillägg tagit sitt. Det är för litet för att hålla honom skadeslös för de prisstegringar som beräknas inträffa. Detta är mycket oroande, herr Sträng, och jag förstår inte, att finansministern inte vill inse de faror som hotar när man upptäcker, att resultatet av alla löneförhandlingar i realiteten blir negativt – inte därför att företagen inte är beredda att släppa till löneökningar utan därför att det offentliga tar hand om löneökningarna. Det skulle inte förvåna mig om det under sådana förhållanden blev oroligt på arbetsmarknaden, om inte före avtalen så efter.

Kan herr Sträng ge ett råd till den genomsnittlige inkomsttagaren – till en person som har 30 000 kronor i inkomst? Vad skall han göra, herr Sträng, för att undvika att få lägre köpkraft i år när skatter och annat kapar ungefär 90 procent av löneökningen och priserna kommer att stiga med omkring 7 procent? Herr Sträng kan inte ge ett rimligt svar på den frågan – det vet jag, för jag har ställt den till honom i ett annat sammanhang och fick då inte något svar. Men löntagarna själva kan ge sig ett råd, det råd som herr Sträng av intresse för den ekonomiska balansen inte vågade klämma fram med. Det rådet är att öka lönekraven desto mer så att det åtminstone blir någonting kvar efter skatt. Men med de höga lönekrav som de höga skatterna framtvingar kommer prisstegringarna att bli snabbare än annars. Skattepolitikens bidrag till den strama ekonomin har urartat.

Eller tror herr Sträng verkligen inte att de höga skatterna drivit upp kostnaderna och priserna genom att pressa upp lönerna före skatt? Är det så att herr Sträng verkligen tror det? Det har i vårt land förekommit en del, som jag tycker, dumt prat om statsrådets höga löner. Men det finns i det sammanhanget en fråga som är väl värd att begrunda. Skulle statsråden som tillika är riksdagsmän under 1960-talet ha fått ett lönelöft på 75 000 kronor om det inte hade varit så höga skatter, att det inte blivit speciellt mycket kvar av detta stora lönelöft? Jag tror inte det. Jag tror, herr Sträng, att många andra höga löner i det här landet hade blivit lägre om skatterna varit lägre. Jag upprepar, för att det inte skall bli något missförstånd, att jag inte påstår att statsråden kan sägas ha för höga löner. Jag ställde en helt annan fråga: Är det så att statsråden, t. ex. herr Sträng, tror att löneökningarna för statsråd som tillika är riksdagsmän

skulle ha blivit av denna omfattning om inte de mycket höga skatterna gjort att det blivit ganska litet kvar av denna mycket stora summa?

Om herr Sträng är beredd att deklarerat att dessa löneökningar skulle ha blivit lika omfattande även om skatterna varit lägre, då skall jag tro något mer på honom när han förnekar att de höga skatterna framkallar kostnadsökningar och prisstegringar.

Herr talman! Socialdemokraternas skattepolitik innebär att ekonomin – de enskilda människornas och hela landets – får springa säck och det i en säck som blir allt snävare om benen.

Skatter måste vi ha för att lösa gemensamma uppgifter, men våra svenska skatter skapar nu i stället gemensamma svårigheter. Familjeförsörjare är så drabbade av skatter att de i växande antal uppenbarligen tvingas söka extra bidrag för att klara sig. En låginkomsttagare med 20 000 kronor om året i inkomst betalar mer än 5 000 kronor i olika skatter. Inte undra på att det är hart när omöjligt för honom att klara försörjningen av en familj utan särskilda bidrag. Ett sådant bidragsberoende är inte upplyftande för den enskilde. Det är också det säkraste tecknet på att skattepolitiken urartat. De höga skatterna fordrar skattehöjningar för att reparera skadorna av de höga skatterna, herr Sträng.

Bidragsberoendet kan också visas på ett annat sätt. Man räknar i år med att de enskilda människornas totala inkomster kommer att öka med ungefär 8 miljarder. De totala direkta skatterna kommer att öka med 3 miljarder. Kvar blir alltså 5 miljarder. Men så stiger priserna med ungefär 7 procent. Denna prisökning urholkar köpkraften av hela den inkomstsumma som de enskilda människorna har. Sätter man sig ned och räknar efter märker man att denna urholkning har ett totalt värde av ungefär 5 miljarder. Det innebär alltså att det för den genomsnittlige inkomsttagaren inte blir några förbättringar under året. Om det är så för genomsnittet, måste det innebära att det finns en mängd människor som har det sämre och alltså de facto kommer att få en kännbar försämring av sin ekonomi och blir mer beroende av de olika bidrag och nådegåvor som det offentliga kan utdela.

Skattepolitiken medför som sagt en säcklöpning, inte bara för de enskilda människorna utan även för folkhushållet. Vi har under den senaste femårsperioden haft en klart lägre tillväxttakt än jämförbara länder. Om vi under denna femårsperiod hade haft samma tillväxttakt som dem – och med jämförbara länder menar jag länderna i OECD – hade vår nationalinkomst i dag varit ungefär 5 miljarder kronor högre än den nu kommer att bli. De pengarna, herr Sträng, hade kunnat användas till många ting. Bl. a. hade statens ekonomiska läge varit mycket bättre, och man hade t. ex. kunnat inleda ett program som inneburit sänkningar av skattesatserna i stället för ökning av dem.

Utsiktorna för nästa tioårsperiod är inte heller så gynnsamma. Vi vet inte vad som kommer att hända, men det finns ju en hel del prognoser av mer eller mindre officiellt slag. Om Sverige skulle få samma tillväxttakt under 1970-talet som OECD räknar med för t. ex. EEC-länderna, skulle inkomsten per förvärvsarbete vara nästan 10 000 kronor högre 1980 än som vi har anledning räkna med att den kommer att vara med

nuvarande tillväxttakt.

Dessa siffror, herr Sträng, ger åtminstone någon inblick i hur man skulle kunna förbättra det ekonomiska läget både för de enskilda och för staten.

Förvisso är det så, herr Sträng, att skattepolitiken inte alls är hela förklaringen till den annorlunda utvecklingstakten i vårt land i förhållande till andra jämförbara länder. Det är dock *en* förklaring, och jag tror att den kommer att växa i obehaglig betydelse med tanke på de beräkningar som finns på hur skatterna kommer att öka för att täcka alla offentliga utgifter. Man talar ju om kommunalskatter på 25, ja 30 kronor. Redan för nästa år varslar herr Sträng om skatteökningar för att klara statens finanser. Långtidsbudgetens delvis försiktiga men ändå ganska klart utläsbara språk vittnar om detta. Jag finner denna utveckling skrämmande.

Vad jag nu säger kan inte karakteriseras som någon skattekverulans. Den fråga man ställer är: Kommer landets ekonomi att utvecklas på ett rimligt sätt, om man har skattesatser av den typ som redan finns här i landet och som håller på att tränga sig på folkhushållet i ännu högre grad? Finansministern har ansvaret för denna utveckling, även om han ofta försöker att säga att åtminstone de kommunala skatteökningarna inte kan lastas på honom. Men, herr Sträng, kommunernas ekonomi är ansträngd på grund av kostnadsövertalningar och pålagor, t. ex. arbetsgivaravgifter, mervärdeskatter och annat, som staten har lagt på kommunerna. Jag finner det djupt oroande att inte flera inser de risker som måste vara förenade med den nuvarande skattepolitiken.

Herr talman! Som jag antar framgår av vad jag har sagt här finner jag anledning att kritisera regeringens ekonomiska politik. Men mitt i denna kritik, herr Sträng, är det skäl att slå fast att landets ekonomi i grunden är stark. Här finns arbetsamhet, skicklighet, företagsamhet och resurser av alla möjliga slag. Vår nationalinkomst per huvud är hög. Även om man inte skall tillskriva regeringen allt detta, som jag antar att herr Sträng gärna skulle vilja göra, vill jag åtminstone säga att den utveckling vi har haft i landet och det läge vi befinner oss i uppenbarligen måste innebära att regeringens politik inte har varit galen i alla stycken utan har haft en hel del förtjänster.

Jag vill mycket gärna framföra detta, herr Sträng – jag vill nämligen ha balans i kritiken. Jag vill ha balans i kritiken därför att jag menar att vi nu på något sätt gemensamt måste inse att vi har hamnat i en situation som innebär allvarliga risker för utvecklingen. Herr Sträng skall inte sedan komma upp i talarstolen och säga att moderaterna har stått och framfört dessa synpunkter i hur många år som helst. Jag är medveten om att vi har länge varnat för denna utveckling, och vi har möjligen varnat för den för tidigt. Men de typer av resonemang som vi har fört, herr Sträng, visar sig nu ha varit riktiga; läget är sådant för närvarande.

Jag menar alltså att vi för närvarande tycks befinna oss i ett bekymmersamt läge. Jag gör vidare gällande att om vi hade fört en annan politik under de senaste åren, hade vi haft betydligt gynnsammare utgångsläge än vi nu har.

Det omedelbara problemet är att vi har en omfattande arbetslöshet

och ekonomisk stagnation, som innebär att nationalprodukten inte kommer att öka alls i år, jämfört med andra halvåret 1970. Hela ökningen i nationalprodukten för i år som herr Sträng redovisar i de olika tabellerna beror bara på att det föregående år var en ganska kraftig ökning från första till andra halvåret, medan i år utvecklingen är stagnant i förhållande till andra halvåret 1970.

För att förbättra sysselsättningen på kort sikt finns det många saker som man kan göra, men för att åstadkomma detta och dessutom lösa de långsiktiga ekonomiska uppgifterna finns det bara *en* sorts åtgärder som kan sättas in. Vad som behövs är att på olika sätt uppmuntra investeringsviljan genom att lätta på kreditvillkoren och släppa på investeringsfonderna. Ert tal numera från socialdemokratiskt håll, att om näringslivet inte behagar investera, så får det skylta sig självt, är ett dumt resonemang. Det riktiga resonemanget är i stället: Om ni inte behagar göra det möjligt och lockande för näringslivet att investera, då får *ni* skylta *er* själva! Då kommer nämligen landets ekonomi att utvecklas på ett synnerligen ogynnsamt sätt. Tankar av det slaget och synpunkter hur den ekonomiska politiken bör föras i övrigt har vi framfört i olika reservationer till de utlåtanden som nu debatteras. Vi har utvecklat de tankarna närmare i de olika motioner som vi har lämnat både med anledning av kompletteringspropositionen, som debatteras i dag, och statsverkspropositionen i början av året.

En viktig förutsättning för att pengar nu skall finnas för dessa investeringar är att man underlättar villkoren för det enskilda sparandet. Ett decentraliserat ägande, ett meddeläggande, ger både pengar för utveckling, herr Sträng, och – vilket Ni borde vara intresserad av – ökad trygghet och oberoende för den enskilde. En sådan politik skulle innebära att man kan återvinna något av de förlorade miljarderna i lägre tillväxttakt och skapa den gynnsammaste förutsättningen för att även sänka skattesatserna.

Herr talman! Det finns slutligen ett område av allra största vikt för sysselsättningen och för utvecklingen i det här landet – ett område som regeringen har allvarligt försummat. Vad jag tänker på är våra förbindelser med EEC. Vi har från svensk sida uppträtt så förvirrat i den frågan, att man ute i Europa skrattar i mjugg åt oss. Vi har på tio år inte lyckats tala om för EEC vad vi egentligen vill – och kanske är det så, om man får döma av en del skrivelser, att ni i regeringen inte ens har lyckats tala om för er själva vad ni egentligen vill därför att ni vill olika saker. Ena månaden utesluter ni inte förhandlingar om medlemskap med neutralitetsgarantier i EEC. Andra månaden vill ni inte ens förhandla om detta. Och vad är det då ni vill förhandla om? Ja, jag har inte hört någon trovärdig precisering på den punkten, inte ens i mera undanskymda samtal. Vi vill, säger ni, ha en "öppen ansökan". Men, herrar Sträng och Ekström, om man på grund av politisk förvirring håller ansökan öppen för länge kommer man att finna dörren stängd!

Vi har inom moderata samlingspartiet icke uppgivit tanken på svenskt *medlemskap* i Europagemenskapen, *förutsatt att vi kan få vederbörliga neutralitetsgarantier*. Kan vi inte få det bör man pröva andra närbesläktade samarbetsformer, t. ex. associering. Vi är nämligen medvetna om att

hundratusentals svenskar arbetar i företag som är beroende av att vi får gynnsamma former för samarbete. Vi är beredda att inse detta och att ta ett ansvar inför det konstaterandet, herr Sträng.

Slutligen, herr talman, ber jag att med anledning av vad jag anfört få yrka bifall till reservationen 1 vid finansutskottets betänkande nr 26, reservationen vid betänkandet nr 27, reservationerna 1 och 2 vid betänkandet nr 28, reservationen vid betänkandet nr 29 och reservationen vid betänkandet nr 30.

Herr EKSTRÖM (s):

Herr talman! Det var inte alldeles överraskande att herr Burenstam Linder gjorde en sådan här exposé. Jag trodde att han kanske, såsom ledamot i finansutskottet, skulle begränsa sig till de betänkanden som utskottet nu framlagt, dvs. nr 26–30. Jag har aldrig haft tillfälle att höra herr Burenstam Linder i egenskap av docent, däremot har jag under senare år hört honom här i riksdagen. Jag föreställer mig att det ändå måste vara en väsentlig skillnad i sättet att framlägga texten i de olika skepnaderna.

Herr Burenstam Linder använder så många om: Om vi hade gjort så och så skulle det ha blivit på ett visst sätt; om vi hade haft en lägre arbetslöshet skulle vi haft 800 miljoner kronor mer än vi har; om vi hade nått samma tillväxttakt som jämförbara OECD-länder skulle vi haft 5 miljarder kronor mer att röra oss med. Det där är antaganden som man kan göra, men jag skulle ändå vilja fråga herr Burenstam Linder vilka bidrag som fanns i hans anförande till att dessa ”om” skulle komma bort. Jag märkte ytterst litet av sådana bidrag.

Vi underskattar från socialdemokratiskt håll sannerligen inte den arbetslöshet som råder för närvarande – siffran är hög. Men vi är helt medvetna om att det även under fjolåret förelåg en situation här i landet som man allvarligt kan diskutera – det visar jämförelser. När vi diskuterar den här frågan i dag låter det som om situationen i fjol skulle ha varit den verkligt ideala. Man jämför med det antal obesatta platser som då registrerades och säger: Titta så många fler obesatta platser det fanns då! Antalet lediga platser är väsentligt lägre än tidigare, heter det exempelvis i en av reservationerna. Ja, det är riktigt, och jag skulle vilja säga att vi i viss mån kan vara tacksamma för det. Den situation som då rådde var onormal. Stora delar av arbetsmarknaden var överhettade och man har ingen som helst anledning att önska sig tillbaka till en sådan situation.

Det finns också anledning att erinra om, vilket vi i förbigående har berört i utskottets betänkande nr 30, att enligt arbetskraftundersökningen 65 000 fler människor var sysselsatta i april i år än i april månad i fjol, mitt under brinnande högkonjunktur. Det var alltså 65 000 fler människor i arbete än under samma tid i fjol. Vi har haft samma bild under hela våren, så den siffra jag nämner är inte någon isolerad företeelse.

Det här skall herr Burenstam Linder inte glömma bort när han söker sak med regeringen. Herr Burenstam Linder säger att han vill balansera och att regeringen också gör många lofvärda saker. Men jag tycker nog att balansen är litet underlig. Jag vet inte vilken uppfattning herr

Burenstam Linder har om balans, men han ägnade sannerligen inte mer än 30 sekunder åt att säga att det över huvud taget finns något som görs bra. Resten av anförandet innehöll den vanliga kritiken.

Vi var i debatten i mars mycket eniga om vilken allmän inriktning den ekonomiska politiken skulle ha och vi var eniga om att den slutgiltiga bedömningen skulle få anstå tills man klarare kunde överblicka läget.

Herr Burenstam Linder var inne på prisstoppet och prisregleringen. Jag skall inte sysselsätta mig så länge med den frågan.

Moderaterna har yrkat avslag på proposition 108 om fortsatt tillämpning av allmänna prisregleringslagen. I propositionen anförs att konsumentprisindex under perioden oktober 1970 – februari 1971 t. o. m. minskat med 0,3 procent. Jag vet inte vilka bevis herr Burenstam Linder har – om han över huvud taget har några – men han säger att om man har en prisregleringslag får man också befara att det uppstår kvalitetsförsämringar på de produkter som framställs i samhället. Det vore mycket intressant att få upplysning om vilka kvalitetsförsämringar herr Burenstam Linder kan peka på som uppstått under denna tid.

Utskottsmajoriteten anser att det är alldeles uppenbart att man bör avvakta avtalsuppgörelsen innan man kan lämna den reglering vi för närvarande har.

Jag skall inte ge mig in på herr Burenstam Linders resonemang om statsrådets höga löner. Han sade att han inte särskilt riktade sig mot dem, men man förstod ändå vad han ville få fram. Det var insinuationer givetvis.

Det har förts en ganska lågmäld kritik, anser jag, från både herr Wedén och herr Kristiansson i Harplinge. De har i stort hållit sig till finansutskottets betänkanden.

Herr Wedén var väl litet oklar på en del punkter. Han påstod att den socialdemokratiska majoriteten i finansutskottet har varit alltför följsam gentemot finansministern och regeringen, men sedan sade han i ett annat sammanhang att majoriteten var mindre samarbetsvillig än vad man kan anse att finansministern varit i kompletteringspropositionen. Jag tycker att just det resonemang som herr Wedén här för tyder på att våra betänkanden är väl avvägda. Vi har sannerligen inte varit helt följsamma på alla punkter. Det finns väl någon nyans man kan läsa in.

Men att vi skulle visa brist på samarbetsvilja gentemot oppositionen har jag svårt att förstå när herr Wedén tar investeringsfonderna som exempel på detta. Då vi i utskottet behandlade motionerna rörande investeringsfonderna var det ganska svårt att veta var oppositionen stod. Herr Helén m. fl. hade hemställt om att investeringsfonderna skulle frisläppas för investeringar utanför de expansiva storstadsområdena. Sedan hade herr Helén tillsammans med herr Hedlund även motionerat om att medel ur företagens investeringsfonder för konjunkturutjämning bör frisläppas i *vidgad omfattning*. Då var det alltså en litet annan mening i mittenpartimotionen. Moderatmotionen kom i samband med kompletteringspropositionen. Där talar man om ett generellt frisläpp, särskilt på orter som har hög arbetslöshet.

Vi har här sannerligen inte sökt sak med oppositionen. Vi säger: "Under erinran om de påtalade effekterna av generella frisläpp av

investeringsfonderna anser utskottet att det bör ankomma på Kungl. Maj:t att i anslutning till en fortlöpande analys av sysselsättningsutvecklingen göra de ytterligare regionalpolitiskt och konjunkturellt motiverade frisläpp av fonderna som erfordras." Under dessa omständigheter finner utskottet att en särskild skrivelse till Kungl. Maj:t i denna fråga inte kan anses erforderlig.

Herr Wedéns resonemang om den offentliga verksamheten skall jag inte beröra särskilt mycket. Den offentliga verksamheten är föremål för en successiv granskning när det gäller dess effektivitet. Under de snart sju år som jag följt statskontorets arbete har jag styrkts i min uppfattning att såväl statskontoret som riksrevisionsverket bedriver ett arbete som jag icke tror att man skulle kunna åstadkomma genom att tillsätta en parlamentarisk utredning för att se var vi kan spara någonstans. Vi tar ju ställning till statsverkspropositionen varje år, och då har vi möjligheter att göra bedömningar. Det finns sannerligen här i landet också en långsiktig planering. Jag har träffat många personer i det privata näringslivet som sagt att de är imponerade över det arbete som bedrivs i statskontoret och riksrevisionsverket, och när de säger det tror jag dem på deras ord därför att de är vittnesgilla. De hävdar många gånger att det icke finns någon anledning att säga att effektiviteten är lägre på något sätt i den statliga förvaltningen än i många företag inom näringslivet.

Herr Kristiansson i Harplinge var också inne på arbetslöshetsfrågan. Han säger att vi har levt över tillgångarna. Ja, herr Kristiansson, om alla de förslag som centerpartiet under senare år framlagt skulle ha blivit riksdagens beslut, hur skulle det då ha sett ut? Ni har sannerligen inte bidragit till att vi på något sätt skulle, som herr Kristianssons partiledare säger, hålla fötterna på skinnfällan. Det säger han emellanåt, men granskar man era förslag skall man finna att vi sannerligen enligt dem skulle ha en offentlig sektor i dag som skulle vara vida större än vad den för närvarande är.

Det var ändå välgörande att höra att herr Kristiansson säger att den offentliga sektorn inte är något hot mot välfärden, och det noterar jag.

Det finns kanske anledning att i någon mån knyta an dagens debatt till vad vi sade i mars i denna kammare, då vi mer ingående behandlade den ekonomiska situationen och sysselsättningsläget i anslutning till finansutskottets betänkande nr 1. Vi betonade där i full enighet vikten av en hög beredskap. Utvecklingen på arbetsmarknaden behövde, sade vi, följas med största uppmärksamhet och åtgärder planeras som möjliggjorde en snabb aktion.

Från utskottsmajoritetens sida inskräpte vi också att generella åtgärder borde undvikas tills det stod klart att vi hade ett realekonomiskt utrymme och att det utrymmet inte var av tillfällig art. Vi anser att det var en riktig bedömning som vi gjorde då och det visade sig också att den höga beredskapen har varit erforderlig.

Regeringen beslöt mot bakgrunden av sysselsättningsutvecklingen under mars månad vid månadskiftet mars—april en rad åtgärder som syftade till att förbättra den aktuella sysselsättningssituationen och vidgade vissa särskilda arbetsmarknadspolitiska insatser. De avsåg också att öka igångsättningen av byggnadsprojekt och stabilisera sysselsätt-

ningen inom byggsektorn nästa höst och vinter.

Bostadsstyrelsen har i dagarna hos länsarbetsnämnderna gjort en enkät om projekt som är så långt framskridna, att de skulle kunna igångsättas därest så skulle visa sig erforderligt. Det är ungefär 7 000 lägenheter som skulle kunna igångsättas nu, om det visar sig vara erforderligt. Men det blir en bedömning som man får göra när vi nått ordning på arbetsmarknaden och fått avtal till stånd och ser vilken effekt det kommer att ha.

I reservationen vid finansutskottets betänkande nr 30 talas om en konjunkturreserv som vi har för bostadsbyggandet. Det är ju ett intressant nytt ord. Jag vet mig inte ha hört det förut. Vad vi talar om när det gäller bostadsbyggandet heter projektreserv. Men det kanske passade bättre just nu att tala om "konjunkturreserven". Detta får man givetvis ta ställning till när vi ser hur utvecklingen kommer att bli under de närmaste veckorna.

Finansministern anger nu i den reviderade finansplanen att investeringsavgiften skall avvecklas två månader tidigare än vad som förut var avsett. Han betonar också att kravet att säkra sysselsättningen kommer att fordra skärpt uppmärksamhet och att beredskapen förstärks.

Vi har tagit fasta på det i utskottet. Vi förutsätter att förberedelser pågår som gör det möjligt att snabbt handla, när situationen i sin helhet kan bedömas. Vi säger också att det är ytterst betydelsefullt att den bedömningen inte behöver anstå länge; annars blir det sent att handla.

Vad vi tänker på är förstås avtalsituationen som jag nyss nämnde. Den är verkligen oviss. Det är ovisst vilken grad av stimulans uppgörelserna som efter hand träffas får på efterfrågan. Att det blir en påspädning på köpkraften av betydande art är uppenbart – då skall detta konstaterande ses mot bakgrunden av att efterfrågan bland konsumenterna har varit svag under våren. Detta är naturligt i en oviss avtalsituation. Det är inte bara företag som agerar försiktigt i en hård och oviss situation utan det gör också löntagarna.

Situationen kan om någon månad te sig helt annorlunda. Då vore det mycket olyckligt mot bakgrunden av hur vi långsiktigt bedömer läget att rusa i väg med generella åtgärder som vi vet är mycket lättare att sätta in än att avveckla. Vi bedömer situationen allvarligt. Skulle avtalsrörelsen dra långt ut på tiden, kanske in på hösten, måste åtgärder sättas in dessförinnan. Det står helt klart.

Det är sålunda inte stora skillnader på de här punkterna mellan ståndpunkterna i utskottet, men vi som bildar utskottsmajoriteten anser det olyckligt att långsiktigt binda utrymmet, när vi kanske i en nära framtid får ett kraftigt påslag genom avtalsuppgörelsernas utfall. Det måste tas med i beräkningen.

Utskottet tog redan i sitt betänkande nr 1 i februari upp till behandling några av den ekonomiska politikens mål under de närmaste åren. Det var innan vi närmare hade hunnit penetrera långtidsutredningens alla aspekter och alla de remissvar som kommit in med anledning av utredningen. Det framstod redan i februari som uppenbart att det krävdes en målmedveten ekonomisk politik för att under de närmaste åren uppnå balans i utrikesbetalningarna.

Inom parentes sagt är den mycket starka förbättring av handelsbalan-

sen som vi upplevt andra halvåret 1970 och hittills i år mycket glädjande. Den är dock som vi har betonat i det nu föreliggande betänkandet nr 30 delvis en följd av tillfälliga förändringar i lagerinvesteringarna. Att balans i utrikesbetalningarna är ett bindande mål står fullkomligt klart, och vi ansluter oss till finansministerns bedömning att 1975 kan vara en lämplig tidpunkt då vi skall ha bortarbetat underskottet.

Jag vill gärna för min del understryka vad som också poängterades i vårt februaribetänkande, nämligen att en sådan betalningsbalans är en förutsättning för att vi skall kunna föra en så självständig ekonomisk politik som möjligt. Vi har också sagt att det endast är i det kortare perspektivet som en utländsk upplåning framstår som angelägen. I ett vidare perspektiv bör ett rikt land som vårt svara för sina egna investeringar och sin egen konsumtion.

Ett annat mål som det torde råda allmän enighet om är bättre regional balans. Jag vill betona att det finns glädjande tecken på en industriell expansion i stödområdet, och utöver det lokaliseringpolitiska stödet har vi i investeringsfonderna haft ett viktigt instrument för att åstadkomma denna eftersträlvade förstärkning av den industriella utvecklingen i Norrland. Det är framför allt detta vi har velat poängtera i betänkandet nr 27 om investeringsfonderna, som jag också inledningsvis var inne på. Där framgår ju alldeles klart att ur regionalpolitisk synpunkt är generella frisläpp ur investeringsfonderna inte någonting eftersträvansvärt. Det framhöll jag den 3 mars och jag upprepar det i dag. Självfallet kan vi ändå i ett visst läge behöva använda investeringsfonderna mera generellt.

Vad sedan gäller de övriga mål som allmänt angetts vara riktpunkten på längre sikt för den ekonomiska politiken så är det uppenbart – för att nu återigen anknyta till marsdebatten – att det är innehållet i och det konsekventa fasthållandet vid en målsättning som är det intressanta, inte ett mera allmänt instämmande i ganska yviga ekonomisk-politiska målsättningar. Jag behöver inte utveckla att det enligt mitt sätt att se finns ganska stora skillnader i kammaren i fråga om hur man uppfattar takten och graden med vilken man bör närma sig målet: en jämnare inkomstfördelning. Det är en helt annan sak än att allmänt ansluta sig till en sådan princip. Därför är det självfallet att gå förbi problemets kärna, när de borgerliga partierna i den gemensamma reservationen till betänkandet nr 30 säger att stor enighet synes råda om de centrala målen för den ekonomiska utvecklingen på längre sikt.

Utskottsreservanterna har i sin behandling av de mål för den ekonomiska politiken som angivits av långtidsutredningen radat upp följande: full sysselsättning, snabb ekonomisk tillväxt, rimlig prisstabilitet och balans i utrikesbetalningarna. Men, ärade kammarledamöter, man undviker att över huvud taget nämna den målsättning som en längre tid spelat huvudrollen i den politiska debatten och som mycket klart också anges såsom en målsättning i långtidsutredningen, nämligen jämnare inkomstfördelning. Jag undrar verkligen vilken kriorättare som varit med och strukit just detta i reservationen. Som referat av långtidsutredningen är det felaktigt. Som uttryck för reservanternas samlade bedömning kan det betraktas som politiskt utomordentligt intressant!

Jag lyssnade med uppmärksamhet på herr Kristiansson i Harplinge och

Nr 97

Torsdagen den
27 maj 1971

Ekonomisk debatt

tänkte att han skulle foga just jämnare inkomstfördelning till de mål som angivits i reservationen. Men det kom inte.

Alltså är det inte så mycket bevänt med resonemanget om en jämnare inkomstfördelning.

Utskottet har med anledning av vad som anförs i moderaternas partimotion men också utifrån vissa funderingar i mittenmotionen tagit upp ett mera principiellt resonemang om näringslivets investeringar. De investeringsplaner som hämtas in av konjunkturinstitutet och som ligger till grund för investeringsprognoserna visar mycket betydande variationer. När konjunkturen går uppåt stiger optimismen, och då kommer mycket vittomfattande planer på nya investeringar i dagen. När konjunkturen mattas sprider sig lika snabbt pessimismen, och investeringsviljan avtar kraftigt. Nu brukar, som väl är, konjunkturinstitutet när man behandlar det här materialet göra mycket omfattande korrigeringar av de prognoser som skulle följa av att man tog hänsyn endast till näringslivets egna önskemål. Man vet ju erfarenhetsmässigt att alla utbyggnadsönskemål långt ifrån kan realiseras samtidigt, särskilt inte om det finns överhettningstendenser i ekonomin. Å andra sidan brukar inte heller nedgången, när det kommer till kritan, bli så stark som investerarna först ger uttryck för i enkäterna.

Sedan har vi den ekonomiska politikens inverkan på förloppet. Vid konjunkturedgången stimulerar vi på olika sätt investeringarna. För närvarande gäller ju att särskilt investeringsavdrag om 10 procent medges för industrins investeringar i maskiner och inventarier under 1971. Vidare medges ianspråktagande av investeringsfonder mer eller mindre generöst allteftersom investeringarna bör ske i den ena eller andra regionen. Å andra sidan får vi i uppgångsskedena bromsa och genom bl. a. kreditpolitiken och penningpolitiken söka balansera av de allra värsta anspråken i tider av resursavspärning.

När man summerar det här finner man att industrins *fasta* investeringar varierar relativt måttligt från år till år. Jag vill emellertid betona, att denna relativa stabilitet inte springer fram alldeles spontant utan att det erfordras relativt betydande påverkan i form av ekonomisk-politiska åtgärder för att den skall realiseras.

Jag tror att det är många med mig som finner detta förhållande en smula egendomligt. Jag erinrar mig, att ett av våra största skogsföretag – jag tror det var SCA – under konjunkturedgången 1967–1968 presenterade ett mycket omfattande investeringsprogram, där företaget gjorde det till en särskild poäng att man investerade kraftigt i lågkonjunkturen. Man menade då att det var lätt att få tag i arbetskraft, det var lätt att få tag i investeringsvaror, man kunde bättre förutse kostnadsutvecklingen och man skulle, när högkonjunkturen åter tog fart, stå där med en vidgad kapacitet som möjliggjorde en kraftig produktionsstegring när efterfrågan på nytt rasade i väg och priserna steg.

Jag tror att man räknade alldeles rätt. Det underliga är bara, att företagen inte mera metodiskt söker anpassa sina investeringar – inte till den aktuella efterfrågan i en högkonjunktur – utan till efterfrågan i ett mera långsiktigt perspektiv. Visst finns det många företag som beräknar sin investeringsverksamhet just på så här långsiktiga kalkyler, men det är

märkligt i hur hög grad näringslivets investeringar påverkas av rent psykologiska faktorer och tillfälliga, akuta förändringar i efterfrågan på de varor man säljer. Det förefaller mig, som om branschorganisationerna här skulle ha en stor uppgift att fylla genom att inte via sin allmänna informationsverksamhet bidra till att förstora ryckningarna i investeringsverksamheten utan i stället söka balansera av dem. Det är väl också detta som Metallindustriarbetareförbundet haft i tankarna när man i en motion till årets LO-kongress tagit upp problemen med industrins investeringsutveckling och uttalat sig för branschfonder.

Ett särskilt problem utgör *lagerinvesteringarna*. De tycks spela en allt större roll både på det internationella planet och i vårt land när det gäller att finna orsaker till konjunktursvängningarna. Lagren är i sig en buffert mot att svängningar i efterfrågan snabbt sprider sig direkt ner till produktionen och därmed påverkar sysselsättningen. Men lagerförändringarna har genom sin storleksordning kommit att få betydande verkningar också direkt på produktionen i samhället, på utrikeshandels förändringar, på utrikesbalansen och på prisutvecklingen. Vi har i utskottsbetänkandet dragit fram den analys av lagerförändringarnas inverkan på efterfrågeutvecklingen som redovisas i den reviderade nationalbudgeten. Vi upplever alla starkt den förändrade konjunkturbilden mellan högkonjunkturåret 1970 och innevarande år. Nu redovisas i nationalbudgeten att efterfrågan i ekonomin, bortsett från lagerförändringar, kan beräknas variera ytterst litet mellan högkonjunkturåret 1970 och året 1971 med dess avsevärt dämpade efterfrågeutveckling. I båda fallen skulle enligt nationalbudgeten ökningen av den s. k. slutliga inhemska efterfrågan bli 3 procent, men om man inkluderar lagerförändringarna blir ökningen 5 procent för 1970 och beräknas för 1971 bli endast 1 procent.

Det skulle alltså vara lagerutvecklingen som förklarar det kraftiga rycket i samhällsekonomin mellan åren 1970 och 1971. Man skall då tillfoga, att detta pådrag under 1970 skedde trots en mycket restriktiv kreditpolitik. I det perspektivet framstår inte kreditpolitiken som hård utan snarast som otillräcklig för att motverka en delvis spekulativ uppbyggnad av lagren. En annan sak är att åtstramningen uppenbarligen slog mycket ojämnt, det framgår av en annan analys som redovisas i den reviderade nationalbudgeten.

Vi har i utskottet velat peka på det här problemet som en mycket viktig punkt och ett problem som det gäller att utveckla metoderna att komma till rätta med.

Vi har från utskottsmajoritetens sida upplevt det som ganska meningslöst att sitta och argumentera om huruvida industriinvesteringarna i år kommer att öka med 8 eller 9 eller 12 procent – en fråga som spelar en stor roll i de borgerliga motionerna – när de skillnaderna knappast ens beräkningstekniskt går att avgöra. De konjunkturpolitiska och samhällsekonomiska problem jag här berört har en helt annan innebörd och är av en helt annan storleksordning. Investeringarna blev lägre i fjol än vad det hade funnits anledning att räkna med, det är riktigt. Men om nu företagen valde att investera i ökade lager i stället för i nya fabriker och nya maskiner i den beräknade utsträckningen, då bör vi

diskutera den saken och inte söka förklaringar genom allmänna anklagelser mot den ekonomiska politiken.

Vi har på område efter område genom att utveckla den ekonomiska politiken åstadkommit stabilitet och kontinuitet i fråga om investeringarna på samhällsekonomiskt och sysselsättningspolitiskt tunga områden. Vi har gjort det genom att i hög grad eliminera de privata spekulationsmotiven och de kortsiktiga ränteförändringarnas inverkan på bostadsinvesteringarna. Vi har gjort det på de statliga investeringarnas område genom flerårsplaner och flerårsramar inom t. ex. försvaret, väginvesteringarna och affärsverkens investeringar. Vi har i vissa fall hårdhänt begränsat de kommunala investeringarna för att hålla dem inom en samhällsekonomiskt tolerabel ram. Vi har förfinat instrumenten så, att vi bygger in en viss flexibilitet, en viss anpassningsförmåga i de här ramarna. Vi lägger dem i början litet lägre än vad vi tror är möjligt och vi ökar sedan genom ianspråktaganden av konjunkturreserver investeringarna allteftersom vi bedömer att de reala resurserna medger det.

Men, som vi framhåller i utskottsbetänkandet, det är svårt att med fortsatta krav på förnuftiga investeringar och investeringar till lägsta kostnad kräva mycket starka förändringar inom *andra* samhällssektorer därför att industrin eller andra sektorer av näringslivet uppvisar starka variationer. Samma gäller i viss utsträckning den privata konsumtionen. Även med kraftiga finanspolitiska insatser visar den en tendens att hålla sig relativt stabil på kort sikt, oberoende av ekonomisk-politiska åtgärder: konsumenterna använder sparmedel för att hålla sin konsumtion någorlunda stabil. Trots en utveckling mot förbättrad planering och ökad flexibilitet i denna planering måste vi inom alla sektorer som gör anspråk på resurser i samhället kräva en relativt jämn och stabil utveckling.

Det är också därför vi avvisar den tolkning av prioriteringen av industriinvesteringarna som vi läser in i den moderata partimotionen, nämligen att om inte industrin vill investera nu får vi stora problem med detta lagrade investeringsbehov 1972-1973. Det är enligt vår mening inte så enkelt, att man kan gömma på ianspråktagande av reala resurser på det viset. Vi tycker också från utskottsmajoritetens sida, att det inte finns anledning att sätta sig ned och vänta med investeringarna och spekulera i *än* starkare lockmedel för att öka industriinvesteringarna än det investeringsavdrag som riksdagen medgett för år 1971. Mot bakgrunden av en långsiktig bedömning av den svenska industrins konkurrenskraft och säljförmåga – inte minst dokumenterad i de stora exportframgångar svensk industri haft åren 1969-1971 – bör den bedömningen nu leda fram till en betydande ökning av industriinvesteringarna.

Vi tycker nog från utskottsmajoritetens sida att det är en smula egendomligt, att det enda som i den för centerpartiet, folkpartiet och moderaterna gemensamma reservationen skymtar fram av detta mycket viktiga problem är ett helt kort upprepande av de funderingar som återfinns i den moderata partimotionen. Där cirklar resonemanget alltjämt kring de relativt begränsade problem i ett långsiktigt perspektiv som det utgör om industriinvesteringarna i år kommer upp i 109 enheter eller 112 enheter. Vi hade nog trott att det åtminstone från centerpartiets men kanske också från folkpartiets sida skulle funnits ett större

intresse att diskutera det problem jag här berört i fråga om investeringsutveckling än vad som kommer till uttryck i reservationerna.

Herr talman! Finansutskottet har berört dessa frågor i fem betänkanden, och jag ber att få yrka bifall till vad utskottet hemställt i betänkandena 26, 27, 28, 29 och 30.

Nr 97

Torsdagen den
27 maj 1971

Ekonomisk debatt

Under detta anförande övertog herr förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr BURENSTAM LINDER (m) kort genmäle:

Herr talman! Herr Ekström började med att säga att det måste vara en stor skillnad i förkunnelsen när man är docent och när man uppträder som politiker, och det är fullständigt riktigt, herr Ekström. Det är en väldigt stor skillnad mellan ämnena man talar om, och i det ena fallet använder man dessutom värderingar som man bör försöka hålla utanför det andra sammanhanget. Jag är så glad över att herr Ekström har observerat det. Och varför inte tala om det för Era partikolleger nere i Göteborg, där man – som ett led i ett politiskt översitteri – inte vågar låta en docent tala vid ett möte i tio minuter?

Herr Ekström sade också att mitt anförande kännetecknades av en serie ”om” – om det hade varit så, hade det och det inträffat – och att jag inte gav några egentliga bidrag till diskussionen om hur det skulle gå till. Jag talade ganska länge om skattepolitiken. Jag anser att skattepolitiken är betydelsefull för att dessa ”om”, som jag talade om, skall kunna bli verklighet.

Den speciella fråga som jag därvid berörde – det var ett exempel om statsrådslöner – fick jag inte svar på, utan herr Ekström tog den enkla vägen att kalla vad som är fakta en insinuation. Men det är fakta. Varför inte ta upp själva frågan i stället? Insinuationer däremot kom t. ex. i en debatt vi hade tidigare från herr Yngve Persson i våldsamma utfall av olika sorter, som ungefär 65 socialdemokrater fann behag i att instämma i.

Jag talade också om prisregleringen. Jag anser att det är mycket betydelsefullt att försöka inse hur en prisreglering egentligen fungerar för att vi skall kunna råda bot på de ekonomiska svårigheter som vi har. Men jag förstår att herr Ekström inte vill sysselsätta sig med den annat än genom att fråga vad jag har bevis för att kvaliteten i produkterna möjligen skulle kunna bli sämre. ”En priskontroll ger heller ingen garanti mot indirekta höjningar genom sämre kvalitet” – det var slutmeningen i det citat från den socialdemokratiska valhandboken som jag läste upp. Var har herr Ekström och socialdemokraterna beviset för sitt påpekande?

Jag talade en hel del om kreditpolitiken. Jag talade också om behovet av sparande. Jag redogjorde vidare för att vi i motionerna noga har utvecklat texten. Att jag inte ville ytterligare upprepa den berodde på att vi skall begränsa tiden i debatten någorlunda.

Herr Ekström sade att socialdemokraterna inte underskattar arbetslöshetsproblemet. Nej, det är jag absolut övertygad om att ni inte gör. Men vad ni har underskattat är svårigheten att lyckas fullfölja de önskningar man har om att bedriva en fullsysselsättningspolitik, svårigheter som

uppstår om man inte ger utrymme t. ex. för näringslivsinvesteringar, så att exportindustrin kan vara tillräckligt stor.

Ni har länge från socialdemokratisk sida sagt att vi inte skall devalvera i Sverige. Det håller jag med om, men observera att Sverige har – på grund av er dåliga politik – tvingats att de facto göra en devalvering, när vi inte lyckades följa med när en del andra länder nyligen revalverade.

Slutligen: Min kritik vill jag gärna ha balanserad, och herr Ekström undrade var nu denna balans finns, då herr Burenstam Linder använde bara 30 sekunder till beröm av socialdemokratin. Då undrar jag, herr Ekström: Hur många sekunder använde Ni till beröm av vad jag sade?

Herr KRISTIANSSON i Harplinge (c) kort genmäle:

Herr talman! Det finns väl åtskilligt som det kan vara anledning att ta upp i herr Ekströms anförande, men med hänsyn till att man, även om det är tidigt på dagen, har anledning att spara också på tiden vill jag bara gå in på ett par saker.

Herr Ekström märkte kanske inte så mycket vad jag sade utan fastmer vad jag inte sade, och det är kanhända en praktisk teknik. Han saknade ett upprepande av orden i vår reservation om att vi sällade oss till målsättningen om en jämnare inkomstfördelning.

Jag var inte fullständig i övrigt heller; jag upprepade inte heller det som står i reservationen om att vi också måste ha en regional balans. Herr Ekström vet emellertid att i varje fall, såvitt det ankommer på centern, är både den regionala balansen och den jämnare inkomstfördelningen någonting som vi mycket kraftigt understryker i alla sammanhang. Jag vill rätta till det, för den händelse det också måste vara fullkomligt i det här sammanhanget. Just detta med regional balans är naturligtvis en mycket viktig sak då det gäller att nå den jämnare inkomstfördelningen. Här har vi från centerns sida fört en ständig kamp för att skapa bättre förhållanden. Som ett belysande exempel på ojämn inkomstfördelning kan anföras att i dag exempelvis ett arbete på Gotland betalas med 10 000 kronor mindre per år än motsvarande arbete i Stockholm. Jag tror att om man skall kunna nå den där inkomstutjämnningen som herr Ekström har talat om, då måste man också skapa den regionala balansen.

När jag talade om att vi har levt över våra tillgångar, så var det i samband med resonemanget om återställandet av betningsbalansen. Bakom detta ligger ju kort och gott det förhållandet att vi har konsumerat mer än vi haft möjligheter till, och det har mycket litet att göra med förslag som eventuellt har framställts i riksdagen.

Några ord om den offentliga sektorn. Jag sade att jag inte ser något hot mot välfärden i den offentliga sektorn men att jag ser ett indirekt hot i den på det sättet att näringslivet inte har möjligheter att konkurrera. Detta vill jag understryka ännu en gång.

Herr WEDÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Tre saker!

Herr Ekström försökte med ett visst konstgrepp föra in fördelningsresonemangen i bilden på ett som jag tyckte onödigt kontroversiellt sätt. Herr Ekström sade att här finns säkert skilda meningar i kammaren om

takten i en fortskridande inkomstutjämning. Bland de allra sista ord som jag sade i mitt anförande angav jag principen – och det har jag gjort vid flera tidigare tillfällen i kammaren – att fördelningsproblemen bör lösas efter mallen mest åt de sämst ställda, sedan en fallande skala uppåt, inga realförsämringar. Vid ett annat tillfälle har jag erinrat kammarens ledamöter om att herr Palme har fört ungefär precis samma resonemang. Har herr Ekström en annan mening, så skulle det vara intressant att höra den.

Sedan har jag också uttalat – och det vill jag stå fast vid – att om man över huvud taget skall klara de ekonomiska problemen så kommer man inte ifrån att arbeta med ekonomiska stimulanser. Har herr Ekström någon annan mening på den punkten?

Felet med den socialdemokratiska uppläggningsen har väl just varit att man genom allmänna talesätt väckt förväntningar som i praktiken visat sig oerhört svåra att infria – och som man inte själv kan infria.

Beträffande konjunkturreserv och projektreserv vill jag säga att konjunkturreserv är ett gammalt ord som vi använt inom folkpartiet sedan många år tillbaka tills man fått igenom den metod som kan beskrivas som antingen konjunkturreserv eller projektreserv – det spelar ingen roll vilket ord man använder. Men det som är det märkliga och som det skulle vara intressant att höra herr Ekströms uppfattning om är följande: Är det verkligen riktigt att *ensidigt* släppa den särskilda investeringsavgiften *utan att* samtidigt försöka få i gång en del mer bostadsbyggande? Bägge sakerna är ju till nytta för sysselsättningen inom byggnadsindustrin, och det är den sistnämnda aspekten som jag vill ha fram.

Jag tror att om herr Ekström studerar i synnerhet något av finansutskottets majoritetsbetänkanden, så kommer han att finna en betydande skillnad i tonfall mellan behandlingen av oppositionen i utskottsbetänkandet och i kompletteringspropositionen.

Till sist säger herr Ekström att tidsfaktorn är av vikt – om man dröjer för länge kan man alltså riskera att placera olika åtgärder fel i tiden i förhållande till konjunkturförloppet. Ja visst. Men varför då överlåta åt Kungl. Maj:t att göra ett senare ställningstagande beträffande investeringsfonderna, när vi ändå låg så nära varandra som vi gjorde i utskottet beträffande den allmänna synen på detta? Då riskerar man verkligen att handla för litet och för sent.

Herr EKSTRÖM (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag framhöll tidigare att när det gäller investeringsfonderna så tyckte vi nog inom utskottsmajoriteten att den skrivning som vi hade skulle ha kunnat tillfredsställa oppositionen, för den andas verkligen en viss oro för den närmaste framtiden. Det borde ha funnits möjligheter för oppositionen att följa oss, därest man nu inte ansåg sig vara absolut tvungen att ha en reservation. Det visar sig ju ofta vara så i det politiska livet, att man tydligen är tvungen att redovisa sina synpunkter i en reservation. Och det gjorde man alltså i detta fall trots att vi i vårt betänkande sade att vi anser att den här frågan skall följas med uppmärksamhet och att vi räknar med att Kungl. Maj:t kommer att

företa de frisläpp som kan anses vara motiverade, när vi litet bättre kan se vad som gömmer sig bakom knuten.

Det är uppenbart att det ändå kan föreligga vissa meningsskiljaktigheter, för vi vet att ett generellt frisläpp gynnar inte de regioner som vi vill hjälpa, utan det kan späda på en investeringsverksamhet där det kanske inte är alldeles nödvändigt att den kommer till stånd.

Herr Kristiansson i Harplinge försöker komma ur det här att man i den gemensamma borgerliga reservationen helt har utelämnat frågan om en jämnare inkomstfördelning. Men jag trodde faktiskt att herr Kristiansson i Harplinge skulle komma upp i talarstolen och säga att det var en lapsus på grund av att de hade kort tid till sitt förfogande. Det gör emellertid inte herr Kristiansson, och det beklagar jag, för jag trodde faktiskt att det låg till på det sättet. Men nu förstår jag att det kanske ändå inte gör det; ni räknade upp de andra målen men inte just denna för centern annars ofta åberopade punkt.

När jag talar om docenten Burenstam Linder och politikern Burenstam Linder är jag naturligtvis helt på det klara med att förkunnelsen är olika. Men vad jag ändå tyckte mig våga påstå är att logiken i båda fallen bör vara kristallklar, och jag tycker att när politikern Burenstam Linder uppträder gör han logiska kullerbyttor gång på gång, som man verkligen har rätt att uppmärksamma.

Jag hade väl inte någon anledning att berömma moderatmotionen som nu har lett till en reservation. Det är klart att det kan finnas synpunkter där som överensstämmer med våra när det gäller de övergripande målen – så långt kan jag hålla med herr Burenstam Linder men inte särskilt mycket längre.

Till herr Wedén vill jag säga, att jag framhöll ju just detta att när det gäller bostadsbyggandet har denna enkät gjorts. Den visar att 7 200 lägenheter skulle kunna komma i gång. Vi får se inom de närmaste veckorna hur mycket som där behöver frisläppas.

Herr WEDÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Ekströms avslutningsord var ganska typiska för hela hans resonemang. Han sade att vi får se under de kommande veckorna hur man skall göra med den här bostadssatsningen.

Herr Ekström sade också att Kungl. Maj:t under den närmaste framtiden får se vad man skall göra med investeringsfonderna. Men det inkonsekventa i herr Ekströms resonemang är, att samtidigt betonade han själv mycket kraftigt – och med rätta – tidsfaktorns stora betydelse. Om man skall göra någonting för att snabbt komma till rätta med de nuvarande sysselsättningssvårigheterna, så är tiden mycket knapp. Här hade herr Ekström och hans och mitt utskott verkligen goda möjligheter att skrida till handling i stället för att överlåta det på Kungl. Maj:t.

Det är denna möjlighet till effektiv handling som skulle ha tillvaratagits, en handling som verkligen kunde hjälpa upp förhållandena på ett solklart sätt. Det är det vi ville åstadkomma i finansutskottet. Men herr Ekström vill vänta och se.

Herr KRISTIANSSON i Harplinge (c) kort genmäle:

Herr talman! Herr Ekström är tydligen ute efter att sätta så mycket som möjligt av våra ärliga avsikter i tvivelsmål. Men eftersom herr Ekström ifrågasatte var centern står gick jag upp för att tala om det, vilket i och för sig borde ha varit onödigt.

Sedan vill jag också tillfoga att det inte är lätt att på den korta tid som stått till buds skriva en i alla avseenden fullständig reservation. Om han är ute efter att märka ord och notera vad som eventuellt inte finns med där, så är det verkligen inte lätt att tillfredsställa herr Ekström.

Herr BURENSTAM LINDER (m) kort genmäle:

Herr talman! Herr Ekström efterlyste kristallklar logik hos mig både som vetenskapsman och som politiker. De krav som herr Ekström där ställde är också krav som jag själv ställer. Jag försöker leva efter det. Men jag tar för givet att jag ibland misslyckas. Det gör väl de flesta människor. Jag undrar vilka krav herr Ekström ställer på sig själv? Det enda herr Ekström sade i sin replik var att jag gör kullerbyttor. Jag vet inte om herr Ekström uppfattar det som tillräckligt god kvalitet i en replik i riksdagen i en allvarlig fråga.

Herr EKSTRÖM (s) kort genmäle:

Herr talman! Men, herr Burenstam Linder, Ert upprärande här vittnar ju inte om stor logik, utan det är det politiska som driver Er, när Ni skulle kunna uttala Er på annat sätt men ändå inte gör det.

Tänk bara om herr Burenstam Linder i sitt första anförande skulle ha försökt att förklara hur den ekonomiska situationen i vårt land har ändrats under detta år jämfört med valåret i fjol. Månad efter månad, vecka efter vecka talade oppositionen, och allra mest moderata samlingspartiets representanter, i fjol om det usla tillståndet i vårt land, om övertrycket på arbetsmarknaden, om prisstegringarna och om den minskade valutareserven. Även i dag har herr Burenstam Linder talat om prisstegringar och inflation, sedan jag i mitt anförande påvisat att vi hittills har noterat en minskning av konsumentprisindex under netto oktober 1970 till februari månad i år. I fjol slet ni praktiskt taget varje veckas valutareservförändring ur händerna på statistikförarna. Jag har tidigare berört i hur hög grad övertrycket hade samband med lageruppbyggnaden och väntade prisstegringar. Från vårt håll sade vi då: Inga panikåtgärder! Nu ids man på oppositionshåll knappast läsa tidningarna och registrera hur på ett år, sedan importrushen passerat sin kulmen, valutareserven har förbättrats med 1 408 miljoner kronor. Bara i år har reserven ökat med 700 miljoner. Då skulle väl även politikern herr Burenstam Linder kunna säga att här har det skett en avsevärd förbättring av landets ekonomi, i stället för att säga: Ja, socialdemokraterna kan väl göra någonting som är bra, men inte mycket.

Har inte den ekonomiska politiken medfört denna förändring, herr Burenstam Linder? Jag tycker att man ändå skulle kunna erkänna det. Men det här är plötsligt nu synnerligen ointressant. Nu kastar man sig över nya sifferserier, där man försöker pressa in sina teorier och antaganden om att vårt land befinner sig i en utförsbacke. Vi befinner oss

inte i någon utförsbacke. Om vi nu i mars i stora drag var överens om den ekonomiska politikens långsiktiga inriktning — att stärka utrikesbalansen, att iaktta stramhet i statens egen efterfrågan och att iaktta försiktighet för att undvika nya överhettningar framöver — då bör vi hålla fast vid det och fortsätta med sysselsättningspolitiska insatser, insatser vilkas konsekvenser vi kan överblicka.

Herr Wedén anklagade mig för att jag säger att vi vill vänta. Jag är fortfarande den optimisten, herr Wedén, att jag tror att vi i det här landet skall få arbetsfred nu också. Jag hoppas och tror att vi skall ha det om någon eller några veckor, och då bedömer vi hurvida ett generellt frisläpp av investeringsfonderna behövs eller ej. Men ni vill frisläppa dem redan nu utan att ni vet någonting alls om hur den ekonomiska utvecklingen kommer att gestalta sig under den allra närmaste tiden.

Herr MAGNUSSON i Borås (m):

Herr talman! Varken herr Burenstam Linder eller herr Wedén har rätt till någon replik nu efter herr Ekströms anförande. Jag vill därför bara göra herr Ekström uppmärksam på att vad som har hänt är att man genom tillämpning av en mycket sträv och hård räntepolitik i det här landet lyckats från utlandet låna upp en del pengar, och på det sättet har man då också förbättrat valutareserven. Vidare ser man ju av kompletteringspropositionen att vi kommer att få en prisstegring på 7 procent under innevarande år, och det är väl talande nog.

Jag hade begärt ordet för att säga något om skattepolitiken; vi har ju diskuterat den några gånger tidigare i år, men det är ju en mycket vital fråga, och jag skall därför besvara kammaren med ett litet kort inlägg i den saken.

Sedan lång tid tillbaka har moderata samlingspartiet och tidigare högerpartiet varnat för den häftiga ökningen av skattetrycket i vårt land. För varje år har det också stått allt klarare att vi haft stort fog för dessa våra varningar. Men nu framstår dagens skattetryck som helt orimligt för stora delar av vårt folk. Den höga marginalskatten har nu genom den senaste skatteomläggningen kommit att bli en verklig realitet även för mycket små inkomstagare. I vår reservation till skatteutskottets betänkande nr 40 har vi med det exempel, som kammarens ledamöter nu ser på kammarens TV-skärm, visat att även en inkomstagare med 25 000 kronor i årslön får räkna med att hans reallön kommer att minska även vid en årlig lönehöjning av 7 procent och en 4-procentig årlig prisstegring. Detta exempel förskräcker, trots att vi räknat med en så pass måttlig ökning av kommunalskatten som 50 öre per år, vilket nog inte kommer att förslå. Bara den senaste lönejusteringen för de kommunalanställda beräknas ju medföra en skattehöjning av minst 1 krona per år.

Inom moderata samlingspartiet har vi den bestämda uppfattningen att det skattesystem, som regeringen drev igenom förra året, inte bör bli någon långkörare, även om det säkert är en riktigt god kassapjäs. Det är därför nödvändigt att vi omedelbart får till stånd en utredning, som skall syfta till ett nytt skattesystem. Exemplet med 25 000-kronorsinkomsttagaren visar att det brådskar med att få i gång densamma. Vi har vid tidigare tillfällen i år krävt detta. Men det är också nödvändigt att vi får

en utredning med traditionell sammansättning. Vi tror nämligen inte längre på de utredningar som företages på finansministerns tjänsterum. En av de första åtgärderna för en sådan utredning måste bli att komma till rätta med de höga marginalskatterna, som gör att människorna snart finner det mindre meningsfullt att arbeta.

Det har i dag visat sig att arbetslösheten är oroväckande stor, och jag är ganska övertygad om att en stor del av skulden härtill ligger i vårt orimliga skatteuttag. Det klagas i dag över att konsumtionsefterfrågan börjar bli svag. Men jag tror inte att detta beror på konsumtionsolust, utan den verkliga orsaken här är säkerligen att konsumtionskraften sviktar på grund av att människorna får för litet över när skatten tagit sitt. Vi vet att sedan länge har detta varit en hämsko på sparandet. Det är nödvändigt att vi ser till att konsumtionskraften ökar och att människornas sparmöjligheter återställs.

Sedan många år har vårt parti också drivit kravet på att vårt skattesystem måste kompletteras med en indexreglering, då efterkrigstiden visat att det inte i nämnvärd utsträckning har intresserat regeringen att föra en politik, där ett någorlunda fast penningvärde har existerat. Detta har inneburit att de inkomstökningar som medborgarna har fått till stor del har ätits upp av inflationen.

I vår reservation till skatteutskottets betänkande nr 40 har vi bl. a. exemplifierat ett system med den enkla anordningen att skatteskalen och grundavdraget värdesäkras genom en tioprocentig ökning av grundavdrag och skatteskala. Detta exempel visar med all tydlighet hur hårt inflationen slår på inkomstökningar, som endast är nominella, då de angivna siffrorna i någon mån redovisar den skatteökning som uppstår om vi icke har en indexreglering. En sådan indexreglering kan givetvis konstrueras på olika sätt. En kommande utrednings uppgift blir just att söka åstadkomma ett system som är bra. Önskvärt är emellertid att detta är neutralt ur skattebelastningssynpunkt.

Men ett dylikt system har blivit svårare att tillämpa med det skattesystem som regeringspartiet begåvade svenska folket med förra året. Detta sammanhänger med att progressionen har gjorts så brant på ett så tidigt stadium att även förhållandevis låga inkomster drabbas av en orimligt hög marginalskatt. Härigenom har bristerna i det gamla skattesystemet förstörats så katastrofalt att det har blivit hart när omöjligt att med ett enda ingrepp förbättra det skattesystem som skulle ha gett två tredjedelar av svenska folket skattelättnader. Av den anledningen yrkar vi i första hand på en genomgripande översyn av skattesystemet i syfte att bl. a. försöka rätta till de rent uppenbara bristerna, nämligen de helt orimliga marginalskatterna. Men vi vidhåller givetvis vårt krav på en utredning angående indexreglering av skattesystemet. För med ett något vettigare skattesystem är en indexreglering av skatteskala och grundavdrag en säker metod att ta bort den djupt orättvisa beskattningen av inflationsinkomster.

Herr talman! Jag ber med detta att få yrka bifall till reservationen 2 till skatteutskottets betänkande nr 40. Jag vill samtidigt göra den att om vårt förslag i en förberedande votering faller, så är vi villiga att stödja yrkandet i den reservation som föreligger från folkpartiet och

Torsdagen den
27 maj 1971

Ekonomisk debatt

Fru andre vice talmannen NETTELBRANDT (fp):

Herr talman! Huvuddelen av mitt inlägg skall jag ägna åt den fråga som just nu har det allra största intresset för den enskilde medborgaren men som inte med så många rader har berörts vare sig i finansministerns kompletteringsproposition, i långtidsutredningens digra betänkande eller i de många och stora remissvaren. Jag tänker självfallet på skattefrågan.

Det var ganska nyligen, närmare bestämt den 21 april, som vi i denna kammare hade anledning att diskutera det direkta skattesystemets verkningar. Det var den kvällen vi trodde att vi direkt av landets finansminister och upphovsmannen till vad socialdemokraterna kallat "den största skattereform vi någonsin på en gång genomfört" skulle få veta besked om hur han nu, ett år efter reformens presentation i riksdagen, såg på löftet om att två tredjedelar av inkomsttagarna skulle få sänkt skatt. Det var den kvällen vi trodde vi skulle få diskutera våra synpunkter på vårt förslag om att inflationsskydda skattesystemet. Det var den kvällen vi trodde vi skulle få besked av finansministern om han var villig att låta experter gå igenom hela det direkta skattesystemet för att kontrollera skattesystemets verkningar i olika avseenden.

Det var den kvällen som min värdera utskottsordförande herr Brandt ansåg att det inte fanns några nya argument och att det egentligen inte fanns någon anledning att diskutera skattesystemet. Det var den kvällen finansministern var upptagen på annat håll och inte hade tid att vara med oss andra här i kammaren och diskutera "den största jämlikhetsreformen under efterkrigstiden". Nu hyser jag i alla fall gott hopp om att i dag få finansministerns synpunkter på vårt förslag om ett inflationsskyddat skattesystem och tanken på en snabb expertöversyn av skattesystemets verkningar.

Vad det nya skattesystemet ville uppnå var verkligen bra saker – det vill jag tillägga, inte minst med anledning av herr Magnussons i Borås yttrande här nyss – nämligen ett individuellt skattesystem, som särskilt gynnade de lägre inkomstgrupperna i samhället. Men vår oro över andra ingredienser i systemet måste väl nu delas av finansministern, när han redan i februari i år i denna kammare har uttryckt tvivel om det verkliga utfallet av reformen. Inte ens han talar ju nu om de två tredjedelar som skulle få sänkt skatt. Jag skall komma tillbaka till dessa frågor.

Finansministern sträckte förra året ut en givande hand mot barnfamiljerna. Barnfamiljerna skulle få en kraftig förbättring som följd av skattereformen. Men hur blev det? Ja, höjningen av barnbidraget från den 1 januari i år med 300 kronor per barn och år räcker nätt och jämnt till för att köpa samma mängd varor som 1965, då barnbidraget senast höjdes. Av de över 4,5 miljarder kronor, som finansministern nu tar in genom den nya mervärdeskatten, räckte det till den kompensationen och 150 miljoner kronor till bidragsförskott, inte mer. En alltför liten del går alltså tillbaka till barnfamiljerna. Många barnfamiljer, inte minst de som nu flyttar in i de nybyggda förorterna i våra storstadsregioner, har kommit i en svår situation. Många har säkert både upprörts och chockerats av uppgifter om att "vanliga" människor med "vanliga"

inkomster och med ”vanliga” levnadsvanor hamnat i en situation, där man tvingas begära bidrag och tillskott av samhället.

Jag skall citera ett stycke ur en alldeles färsk rapport, som bl. a. belyser barnfamiljernas problem. Rapporten gäller en expansiv förortskommun i Stockholmsområdet.

”Det bör emellertid samtidigt påpekas, att så mycket som 22 procent av hjälptagarhushållen (dvs. sådana som erhållit socialhjälp i någon form) som består av två gifta med barn, har över 30 000 kronor i sammanräknad nettoinkomst. Det är ingen låg inkomst jämfört med hushållsinkomsterna i riket. Om vi i stället ser till de kostnader som exempelvis en tvåbarnsfamilj beräknas ha enligt kommunens socialhjälpssnormer finner vi dock att det inte heller kan sägas vara en hög inkomst.”

Visserligen kan det sägas att vi har tagit upp detta förut – jag gissar att herr Brandt kommer att säga det. Men barnfamiljerna har successivt kommit att bli allt hårdare klämda av priser och skatter. Vid sidan av inflationsskyddet är barnfamiljernas ekonomiska situation ett mycket angeläget problemområde just nu. Håller inte finansministern med om det?

Jag presenterade för några månader sedan här i kammaren ett exempel med en familj med två barn under 16 år och hustrun hemma och konstaterade i det exemplet att familjens inkomster under en femårsperiod visserligen brutto ökat med 28 procent men genom skattesystemets konstruktion och påverkan av inflationen – som knuffar inkomsttagarna uppåt i högre skatteklasser utan att de fördenskull fått någon reell inkomstökning – medfört att den familjens reella standardökning uteblivit och förvandlats till en minskning av den privata standarden med drygt 10 procent. Så skulle det bli, om det nuvarande skattesystemet oförändrat fick vara i gång från 1970 och fem år framåt. När tar finansministern initiativ till förbättringar?

Vid många tillfällen har företrädare för folkpartiet från den här talarstolen tagit upp den viktiga frågan om utvecklingen av hushållens sparande. I motioner från vårt håll har också understrukits vikten av att sparfrämjande åtgärder på detta område snabbtreds. En i och för sig bräcklig statistik tyder på att hushållens sparande under senare år har påtagligt försvagats. Det är därför glädjande att finansministern, bl. a. för att få ett bättre beslutsunderlag och en bättre statistik, tillsatt en ny sparundersökning. Det är vår bestämda förhoppning att den kommer att ge värdefulla bidrag till kunskapen om allmänhetens sparvanor och dess värderingar av sparandet.

Även på en annan punkt har vi funnit att finansministern på ett glädjande sätt har delat vår uppfattning när det gäller särskilda insatser för att befrämja sparandet. Jag tänker då närmast på de uppmuntrande resultat som man har kunnat avläsa av den nyligen genomförda och avslutade särskilda sparkampanjen för att suga upp överskottslikviditeten i samband med skatteåterbetalningarna i november–december i fjol. Gunnar Helén tog upp den tanken tidigt i valrörelsen 1970. Styrkta av framgången – en framgång var det onekligen – menar vi att sådana sparstimulerande insatser, som verkligen innebär stimulansåtgärder för den enskilde spararen, borde kunna ges en mer permanent karaktär. Vi

anser därför att åtgärder av typ Strängaspelet borde kunna återkomma mera regelbundet.

Vi tänkte kanske då inte i första hand på sparandet som en stabiliseringspolitisk faktor, även om vi tror att den är betydligt mera positiv för den enskilde än t. ex. en ökning av mervärdeskatten. Nej, ur den enskildes synpunkt är det alltid angeläget att ha en sparris, eftersom den kan sägas vara en buffert som skapar större säkerhet och trygghet för den enskilde, och den ger i varje fall ett visst mått av handlingsfrihet och valfrihet. Att sedan också sparandet är detsamma som en uppskjuten konsumtion och därmed ökar tillgången på riskvilligt kapital i samhället, att användas för de nödvändiga investeringarna, är en annan sak, som flera av talarna här i dag både har uppehållit sig vid och kommer att – med all säkerhet – beröra senare. Men liksom när det gäller att skydda skattesystemet för inflationens skadeverkningar måste också hushållsspararna och framför allt småspararna skyddas mot inflationens penningvärdeförsämrande effekter. Detta, dvs. tilltron till regeringens vilja och förmåga att skydda småspararnas pengar, är den allra viktigaste sparstimulerande åtgärden. Vi är nu övertygade om att finansministern har en positiv syn på det enskilda hushållssparandet och på småspararnas behov av den här trygghetsreserven. Vi tror därför att vi har att räkna med nya sparstimulerande insatser från det hållet. Jag hoppas att finansministern kan bekräfta det.

Låt mig beröra en post i den s. k. tjänstebalansen, nämligen beräkningen av det vi kallar turistnettot. Långtidsutredningen utgår från att tjänstebalansen totalt skall utvecklas från ett balanserat läge 1970 till ett underskott 1975 på ca 450 miljoner kronor. Långtidsutredningen kalkylerar med en ökning av underskottet i det s. k. turistnettot, som alltså är en delpost i tjänstebalansen. Det är självfallet långtidsutredningens bedömning att vi har att räkna med en fortsatt ökning av den invandrade arbetskraftens hemsändning av valutor, men vi delar inte långtidsutredningens pessimism när det gäller utvecklingen av vad vi valt att kalla det rena turistnettot, dvs. vad som återstår när vi från inkomsterna av utlänningars turistande i Sverige dragit svenskars utgifter som turister utomlands. Vi vill i stället tro på en mycket mer optimistisk och positiv utveckling av turistnäringen i Sverige.

Vi tror att det är viktigt att tänka på turismen som en betydande näringsgren, som kan dra in valutor till landet och dessutom naturligtvis medföra betydande andra fördelar. Att vända underskottet i turistnettot till ett överskott skulle vara mycket positivt nu, när vi har en balansbrist i de viktiga utlandsbetalningarna. Ett antal riksdagsledamöter träffade för någon tid sedan företrädare för Svenska turisttrafikförbundet. Jag tror att det var ett betydelsefullt tillfälle för oss riksdagsledamöter att koncentrerat få en överblick över vad turismens företrädare tror om utvecklingen av turismen inom landet. Det är ingen tvekan om att turismen som näringsgren utvecklas expansivt. Man räknar med att turisttrafiken ökar med 11–12 procent årligen. Prognoserna pekar på stigande resekonsumtion och stigande andel av utgifterna för fritidskonsumtion av olika slag.

Fritidskonsumtion och turism kommer alltså att utgöra en allt större

sektor av samhällsekonomin. Runt omkring oss har vi våra framtida turistikunder, nämligen de nordiska länderna, Västtyskland, Storbritannien, Holland och flera andra länder. Man kan räkna med att utrikesresandet från dessa länder kommer att utvecklas hastigt och att vi alltså bör få ökade turistinkomster genom det. Det råder väl inget tvivel om att Sverige har många attraktioner — luft, vatten osv. — som ger mycket goda förutsättningar att erbjuda de framtida turisterna från kontinenten, från Europas tätorter, attraktiva resmål.

I stället för långtidsutredningens och kompletteringspropositionens resignerade suck beträffande utvecklingen av det s. k. turistnettet vill vi ställa en förhoppning på en betydligt mer positiv utveckling när det gäller utlänningars och svenskars turistande i vårt land. Varför inte nu på allvar satsa på att kunna ta till vara våra goda och naturliga resurser? Nya initiativ, nya idéer behöver komma fram i stället för resignerade suckar. Detta innebär för framtiden betydande förbättringar av nettoresultatet av den allra viktigaste turistnäringen. Men — och detta är ett viktigt men — regering, riksdag, landsting, kommuner och näringsliv måste intresseras på ett positivt sätt för ett samarbete med turistnäringens folk. Så är tyvärr i dag inte alltid fallet.

Trots allt det här intressanta som finns att läsa i finansplanen, och i kompletteringspropositionen i övrigt, tror jag — som jag nämnt förut — mig kunna påstå att den fråga som för närvarande mest intresserar det svenska folket är skatten. Den har självfallet sin särskilda aktualitet också i dessa dagar när många försöker överblicka sin egen ekonomiska situation och undrar hur mycket det egentligen blir över av en löneökning sedan skatter och prisstegring har tagit sitt.

Jag är, herr finansminister, liksom många andra av den bestämda uppfattningen att just osäkerheten om det nya skattesystemets effekter för den enskilde är en bidragande orsak till den oro och osäkerhet som kännetecknar årets långdragna avtalsrörelse. Vi har från vårt håll vid upprepade tillfällen sagt att ett skydd mot inflationens automatiska skattehöjningar säkerligen skulle uppfattas positivt av de avtalslutande parterna och verksamt bidra till att dämpa kompensationstänkandet.

Finansministern måste säkert ha stor förståelse för de svårigheter som man har haft vid förhandlingsbordet. Det är ingen lätt uppgift att försöka komma överens om ekonomiska gottgörelser för arbetsinsatser när man vet att 60 kronor av varje ny hundralapp för en inkomsttagare i 30 000-kronors klassen går till direkta skatter.

Och observera att en inkomst på 30 000 kronor ju i dag är genomsnittsinkomsten för manliga industriarbetare och alltså inte någon högre inkomst.

Det är också ganska märkligt att tänka sig att just i detta mycket vanliga inkomstläge är marginalskattehöjningen i det nya systemet störst jämfört med det tidigare skattesystemet som vi hade förra året.

Många löntagare får som resultat av årets avtalsrörelse nominella löneökningar som knappt täcker inträffade prisstegringar. Inte desto mindre kommer de att få en högre skatt utan att de fått någon reell ökning av sin standard. Finansministerns skattesystem är nämligen så konstruerat att skatten stiger utan motsvarande reella inkomstökningar.

Det är orimligt. Det är fel. Finansministern bör rätta till detta fel, och det bör göras nu. Inkomsttagarna måste skyddas från automatiska skattesärpningar. Skatterna skall bestämmas av riksdagen och inte av inflationen.

Jag börjar misstänka att finansministern är offer för en illusion. Den illusionen grep tag i finansministern i andra kammaren den 14 maj 1970 när han sade: "Det är väl efterkrigstidens mest genomgripande skattereform och den är framför allt originell i det avseendet att alla de skattereformer vi tidigare beslutat aldrig har haft den klara omfördelningskaraktär som den skattereform har som nu presenterats kamrarna."

Illusionen fördes vidare i valrörelsen 1970. Jag citerar socialdemokraternas valhandbok inför valet 1970: "Reformen skall ses som ett led i socialdemokraternas arbete för ökad jämlikhet." Därifrån var det lätt att formulera vallöftet, som jag visar på skärmen: "Det blir skattesänkning för 2/3 av alla inkomsttagare!" Detta löfte garanterades hållbart trots löneökningar och prisstegringar. Jag har en gång tidigare här i kammaren visat den annonsen med finansministerns löfteshand utsträckt. Den handen sträcktes ut till många grupper, även mot barnfamiljerna som jag förut nämnde. I ett avsnitt i valhandboken från 1970, som jag också visar på TV-skärmen, lovade finansministern sänkt skatt åt följande grupper:

- Alla gifta inkomsttagare med upp till 32 000 kronors årsinkomst
- Alla enbarnsfamiljer med upp till 34 000 kronors årsinkomst
- Alla tvåbarnsfamiljer med upp till 37 000 kronors årsinkomst
- Alla trebarnsfamiljer med upp till 40 000 kronors årsinkomst
- Över 95 procent av alla ensamstående med barn
- Pensionärer med extra inkomster.

Jag frågar nu finansministern: Håller den utsträckta handen vad den lovat? Eller var det bara ett vallöfte?

När Bertil Ohlin diskuterade frågan om indexskyddade skatteskalor under skattedebatten i maj 1970 försökte finansministern avfärda det hela som en svärmisk lek med siffror och matematik. Men andra ekonomer har nu också yttrat sig. På kort tid har bl. a. följande hänt:

Den 3 mars framhöll nationalekonomen Göran Ohlin vid sparbankernas ekonomiska konferens: "Att skattesystemet har kommit att bygga in en olycklig snedvridning i inflationsprocessen är alldeles klart." Och vidare: "Inflationen med dess skärpning av skattetrycket betyder i den mån de anställda lyckas försvara eller t. o. m. öka sina nettoinkomster en ännu mycket snabbare kostnadsstegring inom produktionen med snabba prisstegringar som följd inom den skyddade sektorn och pressade vinstmarginaler inom den sektor som är utsatt för internationell konkurrens. Skattesystemet bidrar på det sättet till att påskynda inflationsprocessen, vilket är utomordentligt olyckligt."

Den 12 mars framhåller den socialdemokratiska nationalekonomen och professorn Assar Lindbeck i en artikel bl. a. "att de ständiga skattehöjningarna får orimliga konsekvenser. Även stora lönehöjningar resulterar ofta i att skatten och inflationen tillsammans åter upp standardökningen för den enskilde, samtidigt som arbetsgivarna får allt större kostnader för de anställda, vilket minskar deras konkurrensför-

måga.”

Den 5 april skriver professor Erik Lundberg bl. a. att inflationsförloppet förstärks till följd av det progressiva skattesystemet och att inflationen är till skada just inom de vanliga inkomstgrupperna i intervallen 25 000–45 000 kronor. Han menar också i artikeln, att den rimligaste metoden att dämpa nuvarande systems starka inneboende inflationstendens är att låta marginalskattesatserna omfatta endast de reala delarna av lönehöjningarna.

Ett flertal andra fackekonomier och vetenskapsmän har på olika sätt framfört liknande tankegångar om inflationskydd av skattesystemet, som inte skulle innebära någon sänkning av skattetrycket nu men som skulle förhindra de ständiga automatiska skärpningarna. Dessutom har flera företrädare för de fackliga organisationerna – t. ex. inom TCO-området – framhållit behovet utav ett skydd mot inflationens skattehöjande effekt.

Till de mera uppmärksammade inläggen i debatten för ett rättvisare skattesystem hör onekligen fil. dr Leon Rappaports stora artiklar i Dagens Nyheter förra veckan. Leon Rappaport granskar påståendet om att det nya skattesystemet är den utan all diskussion klaraste jämlikhetsreformen som presenterats i något land. Med hjälp av logik och matematik – och det är ju inga dåliga redskap när man konstruerar ett skattesystem – konstaterar han i artikeln att det nuvarande skattesystemet slår hårdare mot den som tjänar 30 000 kronor om året än mot den som tjänar 60 000 kronor om året. Skatteprogressiviteten gynnar endast skenbart jämlikheten. Dr Rappaport menar också att indextekniken skulle vara ett lämpligt sätt att eliminera en betydande del av svårigheterna vid framtida löneförhandlingar och att avhjälpa skattesystemets negativa påverkan av reallönerna. Indexeringen är ju inte heller någon ny teknik utan har tillämpats i vårt land tidigare. Rappaport drar sina slutsatser på basis av ett tydligt omfattande räknearbete. Resultaten är uttryckta i matematiska begrepp och termer som inte alltid är så lätta att översätta till hur det blir för den enskilde i olika inkomstlägen och vid olika förutsättningar. Beräkningarna är i alla fall så pass intressanta att jag är säker på att finansministern redan har satt sina experter på att kontrollera beräkningarna. På grund av herr finansministerns roade uppsyn nyss förutsätter jag att det finns något mycket angenämt att berätta med anledning av detta, och det skulle vara intressant att här få en förstahandskommentar av herr Sträng på den här punkten. Det skulle också vara intressant att här få finansministerns övriga kommentarer till vad fackföreningarnas folk och vad ekonomer och vetenskapsmän och andra anser om just inflationens effekter i skattesystemet.

Nu finns det de som olyckligtvis brukar blanda ihop begreppen när det gäller inflationskyddade skatter, och jag är ledsen att behöva säga det, men jag tycker att moderatreservanterna i skatteutskottet tydligt har fallit för den villfarelsen. Indexering eller inflationskydd påverkar inte marginalskatterna, om man inte samtidigt ändrar på progressiviteten i skattesystemet. Marginalskattesystemet är en viktig fråga, och den måste på sikt lösas. Men en lösning av frågan om marginalskatterna löser inte

Nr 97

Torsdagen den
27 maj 1971

Ekonomisk debatt

frågan om inflationens skattehöjande effekt, och lösningen av inflations-skyddet i skattesystemet löser inte frågan om marginalskatterna, och därför är det helt ointressant att tala om att effekten på det ena området blir noll, när man löser problemen på det andra området.

Sedan kan man naturligtvis fråga sig hur totaleffekterna blir utav ett sådant här system, och det finns också de som menar att det blir så små effekter att det av det skälet närmast är ointressant. Det blir inte några skattesänkningar av betydelse framgår det bl. a. av den här reservationen. Ja, finansministern och min värderade utskottsordförande kommer säkert att tala om just den här frågan som en skattesänkingsfråga. Men det är inte det det gäller, utan det är fråga om att man skall höja skatterna utöver de beslut som är fattade i detta hus.

Om man ser på hur mycket det innebär i kronor räknat är det i varje fall enligt mitt sätt att se inte ointressanta siffror. Vid en fyraprocentig inflation – och det är inget orealistiskt tal – får man in ungefär 700 miljoner kronor mera i skatter på ett år än vad riksdagen har beslutat, och det är inte så litet. Redan andra året blir det ytterligare 700 miljoner, och så fortsätter det för varje år med ränta på ränta. Skulle man ha exempelvis en sexprocentig inflation, får man på ett år in en dryg miljard och för varje senare år en ny miljard.

Vi menar att det vore ett bra första steg att få ett väl avpassat skydd mot inflationens automatiska skattehöjande effekter utan att folk egentligen fått mera att röra sig med, dvs. har kunnat öka sin reella standard. Vi hoppas därför att finansministern nu vill låta se över skattesystemet och göra anpassningar i enlighet med det rimliga kravet.

Finansministern sökte ju alltid på sin tid nedvärdera Bertil Ohlin som politiker därför att han var ekonom och som ekonom därför att han var politiker. Men vad säger nu finansministern om alla de här ekonomerna som inte är politiker och som ändå har engagerat sig i den här viktiga frågan?

I förrgår, när annonsskatten diskuterades i denna kammare, talade finansministern närmast på ett sådant sätt att jag fick intryck av att det var fel att ta hänsyn till den debatt som fördes. I går, när lokaliseringsfrågorna var aktuella, ställde finansministern detta att ta intryck i motsats till beslutsfattandet hos statsmakterna. Tvärtom är ju faktiskt demokratin fullt utvecklad först när folket så mycket som möjligt fått säga sin mening och därefter de valda ombuden fattar beslut. Jag kan inte omfatta den maktfilosofin att den som har makten skall bestämma utan hänsyn till andra. Det är inget svaghetstecken, enligt min mening, hos en politiker att ta hänsyn till sakkunskapen. Det är inte heller något svaghetstecken hos en politiker att ta hänsyn till folkets egen mening.

Alldeles särskilt gäller väl detta i en fråga som skatterna, eftersom enligt grundlagen det är svenska folkets urgamla rätt att sig självt beskatta. Om vi har respekt för grundlagen – och trots allt som har hänt vill jag i alla fall hoppas att vi har det – kan man inte acceptera att svenska folket får släppa till miljardbelopp i skatter utan att svenska folket har fått besluta om det. Vill inte vår värderade finansminister göra det uttalandet i dag att vi kan vara överens om just detta? Jag vill hoppas, herr talman, att det är riktigt att Dagens Nyheters ledarrubrik ”I dag

bryter Sträng tystnaden” inte har något frågetecken efter sig.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen 2 till finansutskottets betänkande nr 26, reservationen till finansutskottets betänkande nr 27, reservationen 1 till finansutskottets betänkande nr 28, reservationerna till finansutskottets betänkanden 29 och 30, reservationerna 1 och 2 till skatteutskottets betänkande nr 37 och reservationen 1 till skatteutskottets betänkande nr 40.

Nr 97

Torsdagen den
27 maj 1971

Ekonomisk debatt

Herr ERIKSSON i Bäckmora (c):

Herr talman! Som bakgrund till vad jag skall säga med anledning av skatteutskottets betänkande nr 40 vill jag först anlägga några synpunkter på konjunkturläget.

Konjunkturutvecklingen i vårt land under tiden mellan finansplanen i januari och den nu avlämnade kompletteringspropositionen visar på en kraftigare avmattning än vad finansministern förutsåg. Uppenbarligen underskattade finansministern de tendenser till avmattning i konjunkturen som fanns i januari och som även kunde spåras redan under hösten 1970. Konjunkturutvecklingen var för övrigt en fråga som diskuterades ganska ingående under valrörelsen. Det visade sig då att oppositionens bedömning av den väntade utvecklingen skilde sig betydligt från regeringens. Oppositionens krav på åtgärder inom den ekonomiska politiken tillbakavisades av regeringen. Utvecklingen under den gångna delen av 1971 har i stort sett bekräftat att centerns bedömning av konjunkturutvecklingen var riktig.

Regeringens mera optimistiska bedömning har också satt spår i den förda ekonomiska politiken, där regeringens åtgärder icke varit tillräckliga för att hindra konjunkturedgången från att slå igenom med den kraft som den nu fick. Verkningarna av konjunkturedgången och den stigande arbetslösheten hade sannolikt kunnat mildras genom i tid insatta motåtgärder. Frågan är om inte finansministern i sin nu avlämnade kompletteringsproposition fortsätter att vara mera optimistisk än vad det verkliga konjunkturläget inbjuder till. Det är sannolikt inget fel att vara optimist, men konjunkturutvecklingen stimuleras inte enbart av att man är optimist utan kräver också i tid insatta åtgärder. Vår bedömning av den väntade konjunkturutvecklingen överensstämmer inte heller denna gång med finansministerns.

Det ekonomiska läget motiverar enligt vår uppfattning ytterligare stimulans för att främja såväl investeringar som sysselsättning. För att börja med arbetsmarknadsläget har utvecklingen på arbetsmarknaden – och det bestrider väl ingen – under den gångna delen av 1971 ingett särskild oro och bekymmer. Arbetslösheten har legat på en hög nivå inom flera sektorer inom näringslivet med siffror mellan 50 000 och 60 000. Särskilt Norrland har som vanligt drabbats hårt, och ett markant inslag har varit den förhållandevis höga ungdomsarbetslösheten. Huruvida vi har någon större ljusning att emotse när det gäller arbetsmarknaden återstår att se, men man får ändå hoppas på en sådan. Risker finns att arbetslösheten på nytt kan accentueras under hösten och vintern 1971-1972.

Visseligen kan de av regeringen enligt vår mening sent vidtagna

lättnaderna i den ekonomiska politiken få en del gynnsamma verkningar på sysselsättningen, och dit hör bl. a. upphävandet av investeringsavgiften, vilket bör kunna bidra till ett livligare byggande.

Arbetslösheten på byggnadssektorn har varit betydande under vintermånaderna, och faran kan inte anses vara över, även om vi nu kan konstatera en förbättring i arbetsmarknads- och sysselsättningsläget. Framför allt tror jag att läget i Norrland fortfarande påkallar aktiva lokaliserings- och arbetsmarknadspolitiska insatser.

Vi finner det angeläget att den ekonomiska politiken framöver får en mera sysselsättningsfrämjande inriktning än vad som förutsätts i den reviderade finansplanen. I vår partimotion har vi också pekat på en rad åtgärder som vi anser böra sättas in.

Ökad produktion och export är av avgörande betydelse för att skapa bättre samhällsekonomisk balans. Industrins investeringsmöjligheter spelar härvidlag en stor roll. Förhoppningar i den vägen har inte slagit in. Uppgången för 1971 väntas bli 9 procent mot beräknade 12 procent. Kreditåstramningen och det höga ränteläget har varit återhållande faktorer, eftersom industrins självförsörjningsgrad är försämrade. Framför allt har dessa omständigheter särskilt hårt drabbat den mindre och medelstora industrin.

Det för 1971 gällande tioprocentiga investeringsavdraget hälsas därför än en gång med tillfredsställelse och kommer att betyda en del i detta sammanhang. Men effekterna därav kan komma att låta vänta på sig och medför därför inte den omedelbara stimulans som läget kräver och som kunnat påräknas om åtgärderna satts in tidigare.

Trots den senaste tidens räntesänkningar är räntenivån fortfarande hög och utgör en belastning både för enskilda och för näringslivet. Man får därför hoppas att räntesänkningar även i fortsättningen kommer att företas. Enligt vår mening behövs ytterligare stimulansåtgärder för att en tillfredsställande investeringsökning skall ske, vilket är en grundläggande förutsättning för en ökning av vår produktion och sysselsättning. Regeringen bör därför ta ytterligare initiativ för att påskynda industrins investeringar.

I den reservation som centerpartiet och folkpartiet har fogat till skatteutskottets betänkande nr 40 har vi pekat på riskerna vid en fortsatt inflation och framhållit att statsmakterna på allt sätt måste förebygga dessa risker; eljest slår de ut i obehagliga prisökningar och försämrar vår internationella konkurrenskraft. En inhemsk inflation med bl. a. penningvärdeförsämring som följd får ju särskilt allvarliga återverkningar för framför allt inkomstsvaga grupper såsom barnfamiljer och pensionärer.

I mittenpartiernas motion i anledning av kompletteringspropositionen har också en annan sida av inflationens verkningar påpekats. Med nuvarande brister i inkomstskattesystemet drabbas stora grupper av helt vanliga inkomsttagare av skattes kärpningar på icke reallöneökningar. Det är pengar som till stor del redan har ätits upp av inflationen, och ovanpå denna kommer sedan automatiskt en högre marginalskatteklass. I vår reservation har vi begärt utredning och förslag om inflationsskyddade skatteskalor. Andre vice talmannen fru Nettelbrandt har redan berört den frågan, och jag ber därför bara att få yrka bifall till reservationen 1.

Jag delar också de synpunkter som fru andre vice talmannen anförde beträffande reservationen 2 i samma betänkande, vilken avgivits av representanterna för moderata samlingspartiet.

I skatteutskottets betänkande nr 37, som denna debatt jämväl omfattar, har utskottet behandlat motioner om åtgärder vid beskattningen i syfte att främja sparandet. Angelägenheten av ett ökat sparande understryks från många håll, och i centerpartimotionen 461 har begärts en utredning av frågan om en värdesäkring av det s. k. sparavdraget i inkomstkällan kapital. Det beloppet har varit ganska oförändrat en följd av år, och om det blev en värdesäkring skulle det, tror vi, betyda en hel del för att åstadkomma ett större och bättre sparande. Sparavdraget är nu så konstruerat att det favoriserar och vänder sig speciellt till de mindre spararna. Detta yrkande följer vi upp i reservationen 2.

I reservationen 1 som är fogad vid skatteutskottets betänkande nr 37 upptas yrkande om ungdomens lönsparande – som kraftigt gått tillbaka – och åtgärder i syfte att stimulera ett personligt sparande i allmänhet. I fråga om skatteutskottets betänkande nr 37 ber jag att få yrka bifall till reservationerna 1 och 2.

Herr BRANDT (s):

Herr talman! Jag föreställer mig att det nu blir stor glädje inom folkpartiet, och särskilt hos herr Helén, när finansministern sitter på plats och det säkerligen blir en debatt med honom. Jag hade tänkt hålla ett mycket kort anförande, och jag skall också försöka hålla mig inom den ramen. Jag hade inte alls tänkt ta upp någon diskussion om skatterna – nu kommer den väl att föras så småningom i alla fall och på ett auktorisativt sätt – utan jag tänkte bara säga några ord med anledning av utskottets betänkande.

För skatteutskottets del berör kompletteringspropositionen endast investeringsavgiftens avskaffande. Skall det vara någon mening med en investeringsavgift på 25 procent på oprioriterade byggen, så måste den ju ha kort varaktighet. Nu har den varat i cirka ett år, och då är det naturligtvis på tiden att den avskaffas. Det tillstyrker vi enhälligt inom utskottet.

I centerpartiets och folkpartiets reservation uttalar man i det här sammanhanget att Kungl. Maj:t bör framlägga förslag om ytterligare stimulansåtgärder för näringslivets investeringar, men man preciserar inte vad det gäller. Är det ekonomiska eller penningpolitiska eller finanspolitiska åtgärder, eller vad är det fråga om? Därför finns det ingen anledning för mig och inte heller för utskottet att ta upp någon diskussion. Vi vet ju inte om det är några skattepolitiska frågor det gäller.

I propositionen föreslås vidare att man skall ta ut 100 procent på grundbeloppet, och det tillstyrker utskottet enhälligt. I anslutning till propositionen har i motioner hemställts om en riksdagens skrivelse med begäran om åtgärder för att åstadkomma marginalskattesänkningar och indexreglering av skattesystemet. Det har vi hört talas om alldeles nyligen. Vi hade precis likadana motioner uppe i utskottet i april månad och då avstyrkte vi dem, och riksdagen biföll utskottets hemställan. Det har inte framkommit några som helst nya omständigheter, och därför

finns det i dag ingen anledning för mig att diskutera saken. Vi har ju gjort det tidigare. Vi avstyrker förslagen utan närmare motivering. Yrkandet om sparstimulerande åtgärder kommer Valter Kristenson att beröra. Så det skall jag inte heller uppta tiden med.

Vänsterpartiet kommunisterna har hemställt om att man skall slopa mervärdeskatten på livsmedel. Det betyder att det blir 3,5 miljarder mindre inkomster för statskassan. Herr Persson i Heden m. fl. har motionerat om att man skall slopa mervärdeskatten på mjölk. Det gör cirka 300 miljoner kronor. Alla som känner till hur besvärligt vi har med att få inkomster och utgifter att gå ihop förstår att detta är orimligheter. Det finns ingen realism bakom dessa yrkanden. Det är möjligt att kommunisterna säger att vi tar av bolagen, vi höjer bolagsskatten och förmögenhetsskatten osv., men det är som sagt var helt enkelt inte realistiskt. Jag tycker att vidare kommentarer är överflödiga.

I fråga om yrkandet av herr Persson i Heden m. fl. tillkommer emellertid förutom de statsfinansiella svårigheterna att man inte kan avgränsa ett avskaffande av mervärdeskatten på mjölk, så att det skulle gynna bara dem som är sämst ställda. Det går helt enkelt inte. Jag dricker ganska mycket mjölk, och varför skall jag gynnas? Varför skall man ta bort mervärdeskatten på mjölk för att jag skall få en lägre kostnad? Även de medborgare i landet som inte alls behöver ha någon lättnad skulle alltså få en sådan om man gör på det sättet.

En annan sak är den principiella inställning som vi har: vi vill inte göra några undantag i fråga om mervärdeskatten. Den principen håller vi på i skatteutskottet. Undantag föder ju bara nya undantag. Barnfamiljerna och folkpensionärerna beslöt vi att ge kompensation när vi övergick från omsättningskatt till mervärdeskatt.

Även övriga yrkanden i reservationen har utskottet tidigare behandlat och avstyrkt, och riksdagen har bifallit våra avslagsyrkanden. Jag finner därför inte anledning att närmare kommentera heller dessa. Det kommer väl andra att göra under debatten. Men jag kanske ändå skall tillåta mig, herr talman, att säga att jag tror personligen att när vi nalkas årets slut och får klart för oss vad kommuner och landsting har beslutat i uttaxering för nästa budgetår, vad de planerar och tvingas till att ta ut i skatter, då blir det helt enkelt nödvändigt för oss att på ett eller annat sätt ompröva skatterna. Att kommunerna då måste komma in i bilden är min fasta övertygelse.

Expansionen inom kommuner och landsting är ju så väldig att vi som sysslar med dessa ting snart inte vet hur vi skall klara situationen. Utgifterna ökar, inte minst genom kommunblocksbildningen. Vi måste satsa oerhört inom kommunerna på eftersatta områden. Därtill kommer att allmänheten inom landstingsområdena kräver ökad sjukvård, effektivare sjukvård. Det skall vara transplanteringar av njurar, njurdialyser och det ena efter det andra. Det kan vi helt enkelt inte komma ifrån.

Om vi säger att vi skall bygga ett nytt lasarett för 200–300 miljoner kronor och säger åt människorna att vi måste höja landstingsskatten med 1:50 om vi gör det, så struntar de blankt i den saken i den trakt där det skall byggas. Man säger: Vi skall ha detta lasarett. Det kan gälla en yrkesskola eller någon anstalt för åldringar. Människorna ute i bygderna

är fullkomligt medvetna om att det inte går att bygga utan en extra taxering på 1 krona, 1:50 eller 2 kronor, men de säger ändå att de skall ha bygget.

Att bygga ett lasarett för några hundra miljoner kronor är inte det värsta, för investeringarna kan man ju alltid klara av. Det är driftkostnaderna som följer med som blir så kraftiga och kräver en ökad beskattning.

Till den som säger att Sträng har lovat skattelättnad och visar med handen vad han har lovat, vill jag säga: Lägg märke till att detta gällde den statliga skatten. Hur i all rimlighets namn kan jag eller finansminister Sträng eller någon hjälpa att man i ett landsting säger att man där skall bygga ett lasarett för 300 eller 500 miljoner kronor? Men dessutom säger man: "Vi skall bygga anstalter för att ta hand om de gamla. Vi skall ha en åldringsvård, eftersom massmedia säger att vi har eftersatt det området." Om man tittar på TV, så tror man att allt vad vi har gjort i det här landet inom socialvård, åldringsvård och sjukvård är undermåligt. Så fort någon lyssnar och tittar på ett sådant program, så kommer han med en motion i kommun och landsting om att vi måste vidta den och den åtgärden. Om man kommer och säger att vi måste införa dialys för njursjuka, så ställs en landstingsman inför frågan: Skall vi låta dessa människor avlida eller skall vi åstadkomma denna hjälp som kommer att kosta hundratals miljoner kronor och 20 000 eller 22 000 om året för att sköta var och en av dem?

Sedan kan man som herr Burenstam Linder stå här och tala om att skatterna stiger och stiger utan att komma med ett enda konstruktivt ord om hur man skall klara av problemet ute i bygderna. Jag tycker att herr Burenstam Linder skulle hålla föreläsningar för sina moderata kamrater ute i landsting och kommuner och kanske även här i riksdagen, för vi är ense ute i landstingen och kommunerna om dessa åtgärder som kostar så mycket pengar och som medför att vi måste höja skatterna. Det är landstingsskatterna och kommunalskatterna som tynger mest för dem som har de lägsta lönerna.

Nu höjer vi inom landstingen lönerna för dem som har minst betalt, och kostnaderna betyder ytterligare 1 à 2 kronor i uttaxering. Hur vill herr Burenstam Linder och ni andra klarar det? Ni skyller på finansministern, som inte har ett dugg med detta att göra — höll jag på att säga — och ni skyller på socialdemokraterna. Men själva vill ni inte ta ansvar när det gäller utgifterna, utan ni säger bara att ni är med på att skapa lasarett och sjukvård, och ni vill ha det och det, men ni springer ifrån notan.

Vad jag för min del förklarade när vi införde detta skattesystem kan alla läsa — jag skall inte nämna någons namn här i diskussionen mer än herr Burenstam Linders. Jag motsatte mig absolut att man skulle ta hänsyn till kommunalskatten. Jag sade att den ligger helt utanför våra möjligheter att bedöma. Vem som helst kan gå till riksdagsbiblioteket och finna att jag sade att det är två skilda ting, så jag har åtminstone ryggen fri i det avseendet.

Sedan vill jag bara säga en liten sak till som gäller prisstegringarna. Här tar moderater, bl. a. herr Magnusson i Borås, fram tabeller och säger att reallönen är 21 000 kronor i år, och 1976 är den lägre än i år. Vad räknar man med? Jo, man räknar då med 4 procents prisstegring — herr

Nr 97

Torsdagen den
27 maj 1971

Ekonomisk debatt

Burenstam Linder talade visst om 7 procent. Rappaport gör på samma sätt och säger att den sista januari i år har priserna stigit med så och så många procent. Sedan säger man: Nästa år stiger priserna med lika många procent – låt oss säga 4 procent som herr Magnusson i Borås säger eller 7 procent som herr Burenstam Linder har talat om.

Och så vill man inbilla människorna att dessa 7 procent kommer den 1 januari! Men varje år ingår ju med nollställning på prisstegringarna – det måste väl även docenten i nationalekonomi erkänna – och prisstegringarna kommer successivt. Men alla som lägger fram tabeller – även Rappaport och även Burenstam Linder – resonerar som om varje prisstegring inträder den 1 januari med 5 procent, om det blir det vid årets slut, i stället för att ta genomsnittet. Jag har också studerat Rappaports tabeller, och utgår jag från faktiska realiteter i fråga om prisstegringen, så ger de inte alls den realistiska bild av reallöner och skatter som han vill göra gällande att de ger.

Herr talman! Med detta anförande – som kanske blev litet för långt eftersom det kom in en del utöver vad jag från början tänkt säga – yrkar jag bifall till skatteutskottets hemställan i betänkandena nr 37 och 40.

Fru andre vice talmannen NETTELBRANDT (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall inte alls ta upp frågan om ytterligare investeringsstimulanser, eftersom folkpartiledaren senare ingående kommer att behandla den frågan. Jag vill bara säga att man kan gå vidare på den väg där vi redan hittills har varit med investeringsavdrag, och det är onekligen en skatteutskottsfråga. Det finns också mindre traditionella vägar att gå.

Jag vill, herr talman, gärna få konstatera det som herr Brandt nu återigen sade, att han hade inte räknat med att vi skulle få någon diskussion kring den här viktiga frågan. Det är en för många människor i vårt land verkligen kännbar fråga, som är värd en seriös debatt. Att verkligheten och expertisen tillsammans har bevisat att vårt krav på inflationsskydd är ett riktigt krav, det är ytterligare ett motiv för att frågan nu skall tas upp till diskussion.

Vidare säger herr Brandt: Lagg märke till att det här löftet om de två tredjedelarna som skulle få skattesänkning gällde den direkta skatten – det gällde inte momsens och det gällde inte kommunalskatten. Då vill jag igen visa bilden på vår värderade finansminister och den text som fanns i den socialdemokratiska valboken, där det står, när man har räknat ut vilka som skall få skattesänkningar: ” – – – (om man tar hänsyn både till de direkta skattesänkningarna, den höjda momsens och de höjda bidragen)”. Då säger kanske herr Brandt att det gäller inte kommunalskatten. Ja, men vi har faktiskt inte två skattesystem i det här landet för den direkta skatten, utan vi har ett skattesystem som inkluderar den direkta skatten, såväl kommunalskatt som statsskatt. Och även om herr Brandt måhända i kammaren har gjort vissa reservationer när det gäller detta – det måste herr Brandt minnas bättre än jag vad han själv har sagt – så är det ingen diskussion på den punkten, utan talar man om en sänkning av den direkta skatten gäller det allt, och där har i varje fall socialdemokraterna ett ansvar för sina avgivna löften.

Men, säger herr Brandt, det här med kommunalskatten ligger helt utanför våra möjligheter att bedöma. Det ligger verkligen inte utanför våra möjligheter att t. o. m. påverka, därför att kommunalskattens höjning är i icke ringa utsträckning betingad av statsmakternas åtgärder av olika slag: för det första den mindre andel av lånemarknaden som kommunerna har fått, för det andra den övervältring av kostnader på kommunerna som har skett just i det här huset eller i det gamla och för det tredje – sist men inte minst – inflationens verkningar på kommunalskattens höjningar. Och där saknar icke statsmakterna och icke finansministern ett ansvar.

Herr PERSSON i Heden (c) kort genmäle:

Herr talman! Herr Brandt sade att borttagandet av moms på mjölk skulle kosta det allmänna ca 300 miljoner kronor. Det är i och för sig alldeles riktigt. Men om herr Brandt läser motionen 625 i dess helhet skall han finna att där sägs att regeringen skall pröva såväl de tekniska som de ekonomiska möjligheterna att lösa detta problem. Jag föreställer mig dessutom att det finns en hel del möjligheter att kompensera staten för detta skattebortfall. Finansministern brukar vara ganska uppfinningsrik när det gäller att införa nya eller ökade skatter. Så därvidlag tror jag inte att det skulle bli några större bekymmer med att kompensera för skattebortfallet.

Vad sedan gäller argumentet att förmånen av denna billigare mjölk även skulle komma herr Brandt och andra höginkomsttagare till godo, så är väl inte heller detta någon unik företeelse i svensk politik. Vi har förmåner i samhället som utgår generellt. Jag tänker exempelvis på barnbidraget. Det kommer också familjer med höga inkomster till godo.

Herr MAGNUSSON i Borås (m) kort genmäle:

Herr talman! Herr Brandt vände sig mot det exempel jag tog, där en inkomsttagare i 25 000-kronorsklassen under förutsättning av en 4-procentig penningvärdeförsämring under de närmaste åren får vidkännas en reallönesänkning varje år, även om han får en löneförbättring på 7 procent per år. Men vi har det ju ordnat så här i landet att vi måste räkna med en sådan årlig penningvärdeförsämring. Jag har i mitt exempel räknat med den efter den senaste tidens mått mycket blygsamma försämringen 4 procent. Det är bara att konstatera den saken.

Vad sedan skattehöjningarna beträffar sade herr Brandt att varken han eller regeringen har något ansvar för utvecklingen på kommunalskattens område. Det torde vara fel. Faktum är ju att statsmakterna har möjligheter att i mycket stor utsträckning påverka utvecklingen. Jag har redan tidigare i denna debatt framhållit att vårt skattesystem som det nu är konstruerat genom den hårda marginalbeskattningen driver fram en lönepolitik med alltför höga lönekrav. Det är den saken vi har fått bevittna nu. Det avtal som senast skrevs för kommunaltjänstemännen kommer sålunda att innebära en skattehöjning med minst 1 krona per skattekrona och år. Och vad är det annat än ett resultat av den mycket hårda marginalbeskattningen? Om vi inte hade haft en så hård marginalbeskattning, hade det alldeles säkert varit möjligt att hålla tillbaka sådana

lönekrav. Det är det som vi hela tiden från vårt håll har menat och förfäktat.

Herr BURENSTAM LINDER (m) kort genmäle:

Herr talman! Herr Brandt gjorde gällande att de argument som vi fört fram och som jag själv anförde i mitt inlägg var i väsentliga stycken felaktiga, därför att denna prisstegring på 7 procent inte inträffar den 1 januari. Man måste, sade herr Brandt, i stället ta hänsyn till att det är en löpande prisstegring under året, och då blir slutsatserna annorlunda än vad vi angivit. Man skall räkna med genomsnittet, sade herr Brandt. Ja, det har herr Brandt fullständigt rätt i. Men det intressanta är, att om finansministern har rätt låg den genomsnittliga prisnivån förra året 7 procent under den genomsnittliga prisnivå vi får i år. Och om man ser saken på det sättet, så blir herr Brandts påpekande inte någon nedgörande kritik av utan ett instämmande i förutsättningarna för de argument som vi framfört.

Herr ERIKSSON i Bäckmora (c) kort genmäle:

Herr talman! Bara en kort replik till herr Brandt, som i så höga tongångar försökte svära sig fri från ansvaret och konsekvenserna av kommunalskattestegringen. Det kan då finnas skäl att påminna herr Brandt om att riksdagen har ett betydande ansvar för de stegringar som skett av kommunalskatten genom övervältringen på landsting och kommun. Dessutom vill jag erinra om att vi i varje fall från centern i riksdagen väckt åtskilliga motioner där vi har begärt en annan kostnadsfördelning mellan stat och kommun, just för att nedbringa verkningarna av kommunalskattens höjningar, som vi vet i första hand – till 90 procent – drabbar låginkomsttagarna. Det är verkligen angeläget att det händer någonting på det området, så på den punkten får herr Brandt inte vara så negativ och oskuldsfull som han framställt sig här i dag.

Herr BRANDT (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag har inte sagt att vi inte skall diskutera skatterna i dag. Jag är medveten om att finansministern kommer att ta upp en debatt om skatterna. Vad jag har sagt är att utskottet inte har diskuterat skatterna och att jag inte skulle komma att diskutera skatterna. Vi behandlade nämligen precis samma yrkanden i ett betänkande daterat den 13 mars, tror jag det var.

Jag har inte sagt att sänkningen inte skulle innefatta momsens; löftet innebar sänkning av den direkta skatten inklusive höjningen av mervärdeskatten. Det vidhåller jag. Och jag har inte heller sagt att vi inte skall diskutera kommunalskatterna. Jag kan inte förstå varifrån man har fått den uppfattningen. Jag försökte ju förklara vilken stor roll kommunalskatterna spelar. Men vad jag sade var att om ett landsting beslutar att man skall bygga ett stort lasarett för t. ex. 500 miljoner kronor och det betyder en kommunalskattehöjning, så kan finansministern inte gärna ingripa – såvida det inte finns något beslut från riksdagen om det; det är ju ett prioriterat bygge – och säga att det här får ni stoppa. Så anställer man personal där och får den stora driftkostnaden – det är vi medvetna

om. Det var på den punkten jag sade att vi inte kan göra något. Men annars har vi naturligtvis ansvar för kommunernas utveckling. Jag började med att säga att jag tror att vi vid årets slut måste ta upp problemet om kommunalskattens och landstingsskattens höjning och se vad man skall göra åt det.

Jag vidhåller — vad än docenten säger — att det är felaktigt att använda de här tabellerna i syfte att visa reallöneökning och prisstegring. En löntagare får ju inte 5 procents prisstegring på sin lön den 1 januari, och då är det felaktigt, hur ni än vrider och vänder det här, herr docenten.

Fru andre vice talmannen NETTELBRANDT (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Brandt säger: Vi kan inte hjälpa om man tar på sig kostnader ute i kommunerna därför att t. ex. landstinget bygger ett dyrbart sjukhus.

Kan inte statsmakerna hjälpa om finansministern stryker lånemarknaden så att den nu levande generationen med skatter får betala vad man rätteligen genom lånefinansiering skulle sprida ut över en längre tidsperiod? Herr Brandt vet säkert lika bra som vi andra här i kammaren att kommunerna har fått en minskande andel av lånemarknaden och att det betyder högre kostnader för kommunerna, och det är det man får ta ut i skatt.

Kan inte finansministern hjälpa att inflationen dragit i väg med kostnaderna för kommunerna när de bygger t. ex. ett sjukhus?

Kan man inte från statsmakernas sida hjälpa om skattesystemet är ordnat på ett sådant sätt att det i sig självt knuffar upp kostnaderna? Lönekostnaderna är väsentliga när det gäller en kommunal budget.

Så skulle man kunna gå vidare undan för undan och på punkt efter punkt påvisa att finansministern dess värre även på det kommunala området och för den kommunala skatten har ett betydande ansvar.

Herr BRANDT (s) kort genmäle:

Herr talman! Det skulle inte hjälpa om det landsting, som jag talade om och som finns i verkligheten, finge lasarettet gratis av finansministern. Man måste i alla fall betala personalen i detta nya lasarett, och det är det som kostar pengar — det är framför allt driftutgifterna man skall betala med skattemedel. Det andra, sade jag tidigare, klarar vi nog.

Snälla lilla rara fru Nettelbrandt: Det måste väl vara möjligt att fatta!

Herr förste vice talmannen anmälde att fru andre vice talmannen Nettelbrandt anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Herr FÄLLDIN (c):

Herr talman! Nedgången i konjunkturen har den här gången skett snabbare än vad som brukar vara vanligt. Det saknades visserligen inte redan i höstas tecken på att en avmattning var på väg, men det var först under några få månader i vinter som produktionsstegringen bromsades upp mer påtagligt och företagens order började sina. Det har lett till ökad

Nr 97

Torsdagen den
27 maj 1971

Ekonomisk debatt

arbetslöshet, och vi har fått en svagare efterfrågan på arbetskraft som följd härav.

Jag tycker nog att detta enkla faktum säger ganska mycket om svagheterna i vår ekonomi just nu. Känsligheten för konjunkturimpulser utifrån är stor, och det ställs krav på starka medel i den ekonomiska politiken. Samtidigt är vi med hänsyn till utrikesaffärerna kringskurna när det gäller handlingsfriheten i det här avseendet.

I den situationen gäller det naturligtvis först och främst att försöka bryta sig ur den tvångströja det är fråga om – och det är därför som betalningsbalansproblemet alltjämt har så stor betydelse i den ekonomiska politiken. En förutsättning för att man skall lyckas med det är väl utan tvivel att man vågar föra en medveten expansiv politik i de lägen där det internationella utrymmet medger det. Som jag uppfattar saken är det inte minst i det avseendet som det har brustit i den ekonomiska politiken de senaste åren.

Den situation vi har i dag påminner mycket om den som rådde i början av år 1967. Vi hade då under ett par år i den svenska ekonomin haft en mycket hög aktivitet, som regeringen, liksom under 1969/70, hade mycket svårt att tygla. När omsvängningen kom dröjde man med att sätta in motåtgärder, då som nu framför allt med hänvisning till utrikesbalansen. Från vårt håll förde vi fram krav på åtgärder som kunde stimulera företagen att utnyttja den lediga kapacitet som uppstått och bygga ut sina anläggningar. Vi fick uppbära en hel del kritik av herr Sträng och hans kolleger för detta. Men nu vet vi inte bara att tveksamheten hos herr Sträng vid den tidpunkten ledde till att vi fick en mycket besvärlig arbetslöshet vintern efter utan också att de uteblivna investeringarna då hela tiden har legat som en broms på strävandena att öka exporten och förbättra bytesbalansen.

Vi menar att det misstaget inte får göras om nu. Det finns i dagens läge ett utrymme för ökad ekonomisk aktivitet, om man manövrerar förståndigt. Det måste utnyttjas till industriinvesteringarna om vi skall uppnå det mål som alla säger sig omfatta: balans i utrikesbetalningarna senast 1975.

Men det är uppenbart att företagen är tveksamma. De känner tydligen inte det stöd som de anser sig böra ha för att våga satsa på framtiden. Då säger vi att i det läget måste kraftigare stimulansåtgärder sättas in. Vi har bl. a. pekat på möjligheterna att utnyttja investeringsfonderna i större utsträckning när det gäller investeringar utanför storstadsregionerna. Vi har sagt att man borde förstärka den utlåningsverksamhet som företagarföreningarna bedriver. Jag vill också gärna säga att kan finansministern eller någon annan hitta på något som är bättre, har vi ingenting emot det. Men siktet måste vara inställt på att vi skall klara denna uppgift. Annars kan vi inte heller klara sysselsättningen under den vinter som kommer, vilket – det är inte minst viktigt – får återverkningar år framöver precis som de uteblivna investeringarna 1967/68 påverkar läget än i dag.

I detta sammanhang vill jag framhålla att jag hörde finansutskottets ordförande i debatten tidigare i dag nära nog ironisera över att vi från oppositionens sida framhöll nödvändigheten av att ta till ytterligare stimulansåtgärder för att få i gång den investeringsökning inom närings-

livet som är en grundförutsättning för att vi skall nå det mål som vi är överens om. Det fanns också en ganska klar kritik mot näringslivet för att företagen inte investerar nu när vi politiker vill att de skall göra det.

Jag vet inte om även finansministern gör det så enkelt för sig. Men nog borde ni inom socialdemokratin tänka över denna situation litet till, inte minst mot bakgrunden av de besked som kom fram i samband med Statsföretags AB stämma. Dessa besked tycker jag borde mana till eftertanke. Revisorerna sade ju att det är önskvärt att de närmaste åren i stor utsträckning ägnas åt konsolidering. Man tillade för säkerhets skull att det är särskilt angeläget att risktagandet inte vidgas utöver vad som är motiverat från strängt företagsekonomisk synpunkt. Detta sade alltså revisorerna.

Den nyvalde styrelseordföranden ansluter sig helt och hållet till denna målsättning efter vad jag kunde förstå av en TV-intervju med honom som jag hade tillfälle att se. Jag skall inte ge uttryck för någon värdering av det kloka eller okloka i själva målsättningen. Jag nöjer mig med att säga att jag tror att det är en tvingande nödvändighet att Statsföretag AB agerar så under den närmaste tiden.

Min slutsats blir: om det vore så enkelt som herr Ekström gör gällande att vi politiker mer eller mindre kunde kommendera fram företagsinvesteringar, borde denna möjlighet vara alldeles särskilt för handen när det gäller Statsföretag AB. Kanslihuset hade ju en där närvarande person som utgjorde stämman. Han utövade rösträtten för alla aktier och hade alltså kunnat ge andra order än dem som revisorerna hade tagit fram.

Statsföretag AB lyder ju under samma villkor som näringslivet i övrigt. I varje fall kan man inte göra gällande att det finns några villkor i näringspolitiken och i den ekonomiska politiken som är särskilt besvärande för Statsföretag AB i jämförelse med näringslivet i övrigt. Om finansutskottets majoritet, regeringen och socialdemokratin menar att de nuvarande stimulansåtgärderna är tillräckliga för att vi skall få den investeringsökning som finansministern själv har angivit såsom nödvändig, borde rimligen Statsföretag AB mot den bakgrund som jag har tecknat vara väldigt angeläget om att ta vara på de möjligheterna.

Jag upprepar: Det är ingen anklagelse från min sida mot Statsföretag AB för att företaget agerar som det gör. Jag säger: Det är iskall verklighet och tvingande omständigheter som åstadkommer att företaget manövrerar som det gör, men det tycker jag samtidigt är ett tecken på att stimulansåtgärderna är för få.

Betalningsbalansproblemet intar, som jag har sagt, en central plats i det här sammanhanget. Det angår inte bara exportindustrin och dem som har sin försörjning där, utan det angår i lika hög grad företag som i första hand arbetar för hemmamarknaden och deras anställda. Kan inte de företagen hävda sig, blir vi ytterligare beroende av import, och detta leder i allra högsta grad till påfrestningar på valutareserven. Hemmamarknadsföretagen kan i stor utsträckning räknas till katogrin mindre och medelstora företag. Det är känt för alla att många sådana företag råkat illa ut genom de senaste årens hårda kreditrestriktioner och den mycket höga räntan. Vi vet också att många sådana företag har slagits ut. Det har lett till att vi i vissa fall – t. ex. på textilområdet – fått problem att klara

en avspärrning och i andra fall fått ett starkt uttunnat varusortiment.

Man behöver inte vara någon utpräglad pessimist för att uttrycka oro inför framtiden för denna företagargrupp. Motståndskraften har utan tvivel i en del fall blivit nedsatt genom att företagen tvingats senarelägga och i många fall rent av avstå från vissa investeringar. Många av de problem som man i dag kan finna i t. ex. vissa industribranscher med stort inslag av småföretag känner man igen från den utveckling vi har haft inom jordbruket. Det har ju ofta sagts att många lantbrukare lever på rost och röta. Tyvärr tror jag att den ekonomiska politiken och näringspolitiken de senaste åren har tvingat en hel del av de här företagarna in i samma situation. Man driver sitt företag med den utrustning man har så länge som man kan få sin bärgning där. Det ger inte en avkastning som möjliggör reinvesteringar, utan avkastningen går åt för att vederbörande företagare skall kunna hålla en något så när dräglig konsumtionsnivå. Detta kan naturligtvis inte fortsätta hur länge som helst. En dag måste företaget läggas ned, och ett större eller mindre antal människor står där utan inkomstmöjligheter.

Man frågar sig, om vi i längden har råd att driva en sådan politik. Jag tror det inte. I varje fall är det en källa till verklig oro att det produktionsbortfall som vi får pö om pö genom nedläggningarna inte möts med investeringar och produktionsökning inom andra områden. Och det är självfallet en källa till oro att det dessutom är ytterligt svårt att hitta alternativ sysselsättning för de människor som blir friställda genom att de här företagen slås ut.

När det gäller att öka investeringarna spelar utan tvivel lokaliserings- och regionalpolitiken en viktig roll, men den har också vidare aspekter. Från centern har vi ofta betonat att regional balans måste betraktas som ett mål i sig i den praktiska politiken, om man skall tro sig kunna gjuta innehåll i parollerna om jämlikhet och trygghet i arbetet. Jag fann det därför uppmuntrande när finansministern i finansplanen i januari uttryckte likande tongångar och tog med den regionala balansen vid angivandet av de centrala och övergripande målen för den ekonomiska politiken.

Men i det som herr Sträng har skrivit i anslutning till långtidsutredningens betänkande är detta mål på nytt borttappat. Jag tror det är ytterst väsentligt att man inte släpper ur sikte att regional balans måste vara ett överordnat mål i den ekonomiska politiken vare sig man arbetar på kort eller på lång sikt.

Problemen på arbetsmarknaden är inte bara problem som direkt hänger samman med det svaga konjunkturläget, utan de är också mer varaktiga problem. Jag tänker då t. ex. på industrins påtagliga svårigheter att rekrytera personal trots överskott inom andra delar av arbetsmarknaden. Men det finns där även ansatser till ett bestående arbetslöshetsproblem bland ungdomar med utpräglad teoretisk utbildning och också bland ungdomar med enbart den obligatoriska grundutbildningen.

Jag berörde dessa problem ganska utförligt i den allmänpolitiska debatten i riksdagen i januari och skall inte upprepa vad jag sade då. Det har förts en rätt livlig debatt under de månader som gått och problemen är vid det här laget ganska väl kända. Jag vill bara slå fast att jag anser att

den här problematiken tillhör det grundläggande i den ekonomiska politiken, som vi inte har en chans att komma förbi om vi skall ha någon möjlighet att realisera de mål vi har ställt upp.

Att klara industrins arbetskraftsproblem och att klara rekryteringen av tillräckligt med arbetskraft till andra kroppsarbeten är en fråga om att klara grundvalen för hela vår ekonomi. Det finns ingen enkel och entydig lösning, men en nyckelfråga i sammanhanget är naturligtvis att kunna göra arbetsförhållandena och arbetsmiljön inom industrin och för kroppsarbetarna sådana att de arbetena blir konkurrenskraftiga med andra yrkesområden vad beträffar både löner och arbetsvillkor i övrigt. Jag tror också att det i hög grad gäller att göra arbetsuppgifterna i sig mer intressanta.

Mycket av detta är givetvis uppgifter för näringslivet självt, men företagen måste få stöd från samhällets sida i de här strävandena. Utbildningssidan är ytterligt viktig, men problemet har också sociala aspekter. Det märker man inte minst i dagens läge. Bland de ungdomar som i dag går arbetslösa finns en inte obetydlig grupp med rent sociala problem – bristande föräldrakontakter, narkotikaproblem osv. Man skall naturligtvis inte överbetona dessa förhållanden, men jag tycker att de visar att det kanske inte alltid är tillräckligt med enbart arbetsmarknads- och utbildningspolitiska åtgärder.

Industrins möjligheter att vara med och tävla om arbetskraftsresurserna beror givetvis också på hur utvecklingen går inom andra samhällssektorer. Det framgår med all tydlighet av långtidsutredningen att situationen inte är särskilt gynnsam för industrin i det här avseendet. Tillväxten av hela arbetskraften fram till år 1975 väntas bli 90 000 personer, men samtidigt beräknar man att stat och kommun skall komma att erbjuda inte mindre än 185 000 nya arbetstillfällen. I det här läget tror jag att vi får vara beredda till omprioriteringar. Det framstår som alldeles nödvändigt att statsmakterna liksom kommunerna visar återhållsamhet med nya utgifter. Det är då inte fråga om reformstopp eller något åt det hållet, men jag menar att vi tvingas göra en mer hårdhänt granskning än hittills av vilka offentliga verksamheter som vi sätter det största värdet på och vad vi eventuellt kan undvara för att bereda plats för nya grenar.

Men det kanske allra viktigaste är ändå att man ser till att den verksamhet som bedrivs är effektiv. Verksamheten inom stat och kommun har nu en sådan omfattning att en lägre produktivetsutveckling inom den sektorn omedelbart får märkbara återverkningar på produktivetsutvecklingen som helhet. Mot bakgrund av vad jag redan sagt om utvecklingen av arbetskraften i stort är det inte minst angeläget att följa personalutvecklingen inom olika förvaltningsgrenar. Det förvånar mig att finansutskottets majoritet vill bagatellisera de problemen på det sätt som skett i betänkandet nr 29.

Avtalsrörelsen har nu pågått mer än ett halvår och man har fortfarande bara nått fram till uppgörelse på ett par avsnitt. Det är förståeligt om en viss irritation kan spåras både här och där. Men även om situationen är labil tycker jag att man har anledning att se tiden an med en viss tillförsikt och tilltro parterna så mycket realism att uppgörelser skall kunna nås även på de andra fälten efter hand utan öppna strider. I

vissa avseenden har också det yttre klimatet för förhandlingarna lättat. Jag tänker på att priserna under senare tid utvecklats i en avsevärt lugnare takt.

Skattesystemet framställs ibland som den stora boven i avtalsdramat. Till vissa delar förhåller det sig så. Det förhållandet att människorna kan få ökad skattebelastning enbart genom inflationseffekter kan givetvis utlösa starka kompensationskrav. Vi har också slagit fast ett krav på någon form av värdesäkring för avdrag och skalan i skattesystemet.

Det är dock någonting helt annat än den skattefilosofi som moderata samlingspartiet nu på nytt vädrar i sin reservation till skatteutskottets betänkande. Där ställs, om än i förskönande omskrivningar, huvudprincipen i fjolårets skattereform i fråga. Den bärande principen i fjolårets skattereform var att försöka se till att de lägsta inkomsttagarna fick sin relativa skattebörda minskad. Uppläggningsen av skattereformen var obestridligen sådan, men detta har sedan motverkats av det förhållandet att bl. a. utvecklingen på kommunalskatteområdet lett till en skärpning av det totala skattetrycket. Detta är dock i och för sig ingen följd av att man införde ett nytt skattesystem. Jag vill dock gärna säga att vi kommer att bli föga trodda där ute bland människorna och bland kommunalmännen om vi försöker göra gällande att vi var okunniga om att dessa kommunala skatteökningar skulle komma och att riksdagen skulle vara utan ansvar för dem. Det är väl så att 80–85 procent av de kommunala utgifterna är reglerade genom statliga författningar. Det är väl också så att vi inte kan förneka att det i detta hus tagits många beslut som innebär övervältringar på kommunerna av kostnader som de inte kan klara med mindre än att de höjer sina utdebiteringar.

Jag undrar för min del när finansministern mot bakgrunden av denna utveckling är beredd att gå riksdagen till mötes och låta en utredning se över kostnadsfördelningen mellan stat och kommun.

Det finns brister i fjolårets skattereform. Den uteblivna kompensationsen till barnfamiljerna och till människor med de allra lägsta inkomsterna, den orättvisa behandlingen av många företagarfamiljer är några av de bristerna. Men huvudprincipen, att göra det bättre för de sämst ställda i samhället, måste vi vara angelägna att slå vakt om. Moderata samlingspartiets krav på total översyn av skattesystemet syftar uppenbarligen till ett steg i motsatt riktning. Det kan vi inte vara med på.

Herr talman! Den proposition, de motioner och utskottsbetänkanden som här diskuteras behandlar den ekonomiska utvecklingen på både kort och lång sikt. När det gäller det längre perspektivet är det långtidsutredningen och remissyttrandena över den som ligger till grund för bedömningarna. Det är att beklaga att tiden har varit så knapp att utskottsbehandlingen av dessa frågor har blivit ytterligt summarisk. Jag vill gärna betona att detta inte är någon anklagelse mot presidiet eller personalen i utskottet – det är uteslutande tidsfaktor som varit avgörande.

Debatten i dag har kretsat kring de mest näraliggande problemen. Det blir säkert anledning för oss att återkomma många gånger till de långsiktiga problemen. Insikten om de växande miljöproblemen, befolkningsomflytningens rent mänskliga aspekter har tvingat fram en debatt

om våra materiella livsvillkor, om våra välfärdsproblem. Den debatten har en helt annan bredd än tidigare. Den har i många stycken ställt traditionellt tänkande och traditionella välfärdsbegrepp på huvudet. Det är nödvändigt att den debatten fortsätter och att den kan konkretiseras i praktisk politik, även om en sådan debatt inte ryms inom kammarens just nu mycket pressade tidsschema.

Nr 97

Torsdagen den
27 maj 1971

Ekonomisk debatt

Herr EKSTRÖM (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Fälldin påstod att jag hade ironiserat beträffande företagets investeringsvilja – att den är synnerligen hög när vi har en högkonjunktur men att den mattas utav när vi har en lägre konjunktur. Jag har sannerligen inte ironiserat över detta utan jag tog till och med ett exempel från herr Fälldins eget hemlän, där ett stort företag som under 1960-talet just investerade vid en lågkonjunktur har förklarat att man haft goda erfarenheter härav därför att då fanns arbetskraften, då fanns kapitalet och då kunde man investera i en lugnare miljö och i ett annat tempo. Det var icke någon ironi utan jag anförde detta som efterföljansvärt exempel.

Däremot kan det tänkas att det fanns litet av ironi när jag talade om ett borttappat mål – herr Fälldin talade ju om ”borttappade mål.” Jag talade om ett annat borttappat mål i den gemensamma borgerliga reservationen till finansutskottets betänkande nr 30, där man nämligen helt har glömt bort den jämnare inkomstfördelningen som långtidsutredningen har framhållit. Där kanske jag som sagt var litet ironisk.

Sedan var herr Fälldin inne på frågan om Statsföretag AB och revisorernas uttalande – som ju har cirkulerat ganska mycket i pressen – att det måste bli en konsolidering. Särskilt angeläget, säger revisorerna, ”är att risktagandet inom koncernen icke vidgas utöver vad som är motiverat från strängt företagsekonomisk synpunkt”. Det är vad som har återgivits i debatten. Men det har icke lika mycket refererats vad revisorerna sagt senare i berättelsen: ”I detta sammanhang vill vi erinra om den i årsredovisningen omnämnda möjligheten att av staten få ersättning för merkostnader för engagemang som är dikterade av lokaliserings- eller marknadspolitiska hänsyn. Kravet på lönsamhet gör det nödvändigt att garantier finnes för täckning av sådana kostnader då riskerna med företagandet är större än normalt.”

Detta har revisorerna också anfört, men jag har inte sett att det har refererats särskilt mycket.

Herr FÄLLDIN (c) kort genmäle:

Herr talman! Först bara några ord om de övergripande målen i reservationen. Vi har anslutit oss till de övergripande mål som är nämnda beträffande den långsiktiga verksamheten för den ekonomiska politiken och därutöver tillagt uttalandet om den regionala fördelningen. Det kan inte gärna göras gällande att vi på något sätt skulle ha tagit avstånd från en jämnare inkomstfördelning.

Vi är helt överens om vad man hade sagt ifrån revisorernas sida. Man ville alltså inte ta några risker som gick utöver vad som var företagsekonomiskt betingat. Men om Statsföretag AB har rätt att driva den tesen, har

icke alla andra företag rätt att göra det?

Om dagens situation är sådan att Statsföretag AB icke vill öka sin investeringsvolym av företagsekonomiska skäl, hur kan man begära det av andra företag? Måste det inte leda till slutsatsen att vi borde öka stimulansåtgärderna?

Herr HELEN (fp):

Herr talman! Den ekonomiska debatten i dag förs i en ganska kylslagen atmosfär. Maj 1971 var ännu för några dagar sedan kallare än någon månad maj på 100 år. Riktigt så illa är det inte med ekonomin. Men om det har blivit några grader varmare i luften utanför huset så ser det däremot ut som om den svenska ekonomi vi diskuterar skulle stanna ett bra tag till inne i kylan.

Avtalsrörelsens olustiga och svårbemästrade spänningar är bara ett av uttrycken för det ganska nedslående ekonomiska läget. När jag i april väckte den interpellation som finansministern om en stund skall svara på var sysselsättningsläget sällsynt mörkt. Arbetslösheten var högre än någon gång under 1960-talet. De som registrerats såsom arbetslösa, i beredskapsarbete eller under omskolning var 125 000. Till den siffran kommer den dolda arbetslöshet som inte minst drabbar gifta kvinnor, som ju på sikt är så nödvändiga i arbetslivet även utanför hemmet och som man bl. a. genom skattereformen och den förbättrade barntillsynen nu äntligen vill ge ett likvärdigt val mellan hemarbete och yrkesarbete utanför hemmet.

Den förbättring av arbetslöshetsläget som har skett till räkningen i mitten av maj och som finansministern väl kommer att efter vanan försöka göra ett stort nummer av svarar i stort sett mot den uppgång som sommarmånaderna varje år för med sig. Jag skulle vilja be herr Sträng att han, när han tar fram dagens färskta siffror, inte glömmer bort den säsongrensning av dem som gör jämförelserna med tidigare månader meningsfulla.

Antalet lediga platser liksom antalet arbetslösa inger alltså stor oro, och det värsta är ju att ljusningen dröjer, eftersom regeringen har misslyckats i att båda upp den framtidstro och den investeringsvilja inom näringslivet som särskilt på sikt är avgörande både för att förbättra sysselsättningen och ta landet ur det underläge i utrikesbetalningarna som regeringen själv har erkänt att vi måste klara oss ur, om den svenska ekonomin åter skall komma i balans.

Det går inte att komma ifrån att dagsläget är ett resultat av de misslyckanden i den ekonomiska politiken som regeringen har stor andel i. Visst är Sverige som andra industriländer industriellt beroende, visst importerar vi inflation och lågkonjunktur eller åtminstone tendenser till inflation och lågkonjunktur. Men vi har en betydande marginal för egna motaktioner, egen rörelsefrihet och därmed också ett eget svenskt ansvar.

Ett grundläggande misstag som regeringen får ta på sig – och herr Sträng kan sannerligen inte skylla på att han inte har blivit varnad i tid – var att regeringen inte tidigt nog ville inse vidden av de svårigheter som låg framför oss. Penningpolitiken skulle ju fram till riksdagsvalet bära i stort sett hela bördan, finanspolitiken i det väsentliga hållas utanför – det var den socialdemokratiska valuppläggnings. Tänk om finansminis-

tern ville göra upp med en del av sitt förflutna genom att i dag äntligen erkänna att det var därför att man underlät att ta fasta på vår kritik och våra erbjudanden som man kommit i den här situationen.

Nu har vi sedan januari kunnat iakttaga en förnuftigare inställning i finansplanen och i dess reviderade upplaga. Sedan årsskiftet säger regeringen litet klarare och entydigare ut att det är angeläget att nå balans i utrikesbetalningarna. Tiden som skall gå åt skiftar visserligen i bedömningarna, ibland skall det ta tre år ibland låter det som om det vore möjligt på ett år, och nu räknar man väl närmast med att hela femårsperioden fram till 1975 skall behövas. Men man har ändå i den frågan tagit ut kursen åt rätt håll.

Men därför att man nu gjort denna kursändring är svårigheterna inte borta, utan vissa effekter har förvärrats. Dels är satsningarna på att snabbt få i gång investeringarna i maskiner, i nya företag och i utbyggnad hemma i Sverige av redan etablerade företag föga framgångsrika, därför att stimulansen är otillräcklig. Dels får vi nu alla äta upp resultaten av 1969 och 1970 års halsstarriga och valtaktiska felbedömningar av socialdemokratiska partiet. Rester av tanken att vi skulle kunna svälta oss igenom krisen finns alltså kvar. Det har ju kommunerna särskilt fått känna på och skattebetalarna i sin tur genom de kommunalskattehöjningar som kunde avläsas i preliminärskattebeskedet. Och hur mycket än herr Brandt personligen anser att han har ryggen fri, så kan sannerligen inte de socialdemokratiska propagandamakare som inbillade allmänheten att det skulle bli lättnader för två tredjedelar av alla skattebetalare känna sin rygg fri i det här fallet.

Nu måste det fram en ändrad kostnadsfördelning mellan stat och kommun, och jag instämmer i herr Fälldins fråga: När kommer utredningen om kostnadsfördelningen mellan stat och kommun? Det kan väl ändå inte vara så, att finansministern än en gång tänker strunta i riksdagens beslut att en sådan utredning skall företas?

Regeringen har som en konsekvens av sin egen tidigare uppläggning tvingats föra en politik som har gått ut över sysselsättningen. Visst är det bra att man lättade på den extra investeringsavgiften, men en enda hel arbetsmånad och en semestermånad utan den extra avgiften ger inte byggnadsarbetarna det tillskott i arbete som behövs, när ytterligare 18 000 man var utan reguljärt arbete. Regeringen har medvetet dämpat hemmakonjunkturerna och det leder till att produktionsresurser har stått outnyttjade. Och så tvingas man improvisera. Då måste arbetsmarknadsstyrelsen med en veckas varsel begära fram oprioriterade byggen i storstadsområdena för hundratals miljoner, därför att man inte har fått i gång det bostadsbyggande som så väl behövs för de bostadslösa.

Till det här kommer ju att den socialdemokratiska regeringen och det socialdemokratiska partiet i ord och handling har komplicerat en redan från början svår avtalsrörelse. Man har blåst på en konfrontationspolitik som har skapat missnöje och bitterhet på åtskilliga håll. Jag syftar både på debattinläggen och underhandsdirektiven till avtalsverket. När vi från de fyra stora partierna här i riksdagshuset i början på mars medverkade till att avdramatisera och avpolitisera lönerörelsens konfliktmoment, var det ju för att minska skadeverkningarna för landet i dess helhet av

regeringens klasskampsparoller. Då var det också rimligt att vänta sig att regeringen som arbetsgivare skulle bli mera resonabel mot de grupper som särskilt hårt har drabbats av en ogynnsam löneutveckling 1969 och 1970.

Något har man efter den dagen i mars, när vi gjorde upp om den här saken, "silat snacket" från kanslihuset för att nu tala med Stockholmskisen. Men tyvärr har man också silat de konstruktiva bidragen till en försoningslösning.

I dag måste herr Sträng rimligen ångra att han inte tog fasta på våra förslag om en stabiliseringskonferens, i god tid före lönerörelsen, med arbetsmarknadens parter, näringslivets organisationer och de politiska partierna och att han också avvisade vårt förslag om ett inbyggt inflationsskydd mot automatiska skatthöjningar. Då hade det kunnat undvikas en del krav på kompensation även för väntad stor penningvärdeförsämring. Det räcker gunås med de krav som finns på kompensation för den penningvärdeförsämring som redan har inträffat. Men i motsats till många inom arbetsmarknadens parter och den fristående ekonomiska expertis som – det vill jag gärna erkänna – ännu för något år sedan tycktes vara tveksam till våra förslag men nu medger att vi har rätt, så kommer herr Sträng i dag att tala om någonting annat eller vägra att hålla med om att dessa förslag kunde ha underlättat en lösning på denna onödigt bittra avtalsrörelse.

Herr Sträng får väl sitta där i sin vrå. Vi kommer att arbeta vidare för att få igenom praktiska förslag på den realistiska väg som vi anvisat för att angripa de stigande skatternas problem. 1973 kommer det sannolikt att finnas en folkmajoritet för att våra krav skall genomföras i den här kammaren. Då om inte förr får väl herr Sträng ge sig. Jag skall därför inte nu gå in ytterligare på skattefrågan. Jag kan instämma i vad fru Nettelbrandt har uttalat och i stort sett också i herr Fälldins karaktäristik.

Visst finns det väl de som tycker att det är bra att finansministern är professionellt optimistisk i den reviderade finansplanen. En optimistisk finansminister är väl någonting att bestå sig med! I finansutskottet är de som tror på hans glansbild i majoritet. De kommer väl att vara det även här i kammaren i kväll, när vi skall trycka på knapparna. Men jag undrar om inte en och annan av dem som trycker på ja-knappen ändå innerst inne undrar en del och har blivit litet betänksam. Kan det verkligen vara så som finansministern vill göra gällande att konjunkturuppgången redan lurar om knuten, att den inhemska efterfrågan raskt kommer att stiga – kanske rent av har stigit enligt finansministerns sätt att resonera? Skall man räkna med att avtalsutfallet ostraffat skall få spräcka den samhälls-ekonomiska ram som finansministern själv åtminstone antytt?

Kan det verkligen vara så – bör väl ändå en och annan fundera – att sysselsättningsvärigheterna i höst skall dämpas i stället för att förvärras, att den utländska konjunkturen visst inte är så brydsam som så många experter säger? Det vore skönt om herr Sträng hade en saklig grund för sin glansbild, men det sannolika är att den har alldeles för många optimistiska övertoner för att vara trovärdig. Och trovärdighet är vad både de många löntagarna och beslutsfattarna i näringslivet väntar sig av den finansminister som de tidigare satte så mycken tro till.

Vad som då behövs är kraftiga och snara åtgärder för att mildra det svåra läget på arbetsmarknaden och stimulera industriinvesteringarna så att åtminstone finansministerns senaste prognos – nertagen till 9 procents ökning från de tippade 12 procenten i januari – skall hålla streck. Även om det skulle vara så väl att den internationella utvecklingen blir bättre redan inom kortare tid än ett år, så behövs det rediga tag redan nu. Dämpningen av den inhemska efterfrågan är ändå så pass tydlig hur man än trollerar med lagerstatistiken, att investeringarna kommit av sig i många av de företag som arbetar på hemmamarknaden. Erfarenheter från andra länder visar hur svårt det är att stimulera industrins investeringar över hela linjen samtidigt som den inhemska konjunkturen sviktar. Det förutsätter i så fall en ovanligt god exportkonjunktur, och den blir inte lätt att uppnå med den kostnadsökning som svenska exportföretag måste räkna med. Även om efterfrågan från utlandet ökar, lär ju exporten få ske till försämrade lönsamhetsmarginaler i det enskilda fallet. Inte kan det undgå att påverka investeringsviljan negativt i skall vi säga de 30 största och för exportresultatet rätt avgörande svenska industrierna! Och glöm inte, herr Sträng, hur beroende vi alla är av arbetsviljan och framtidstron i de mindre och medelstora företagen. De betyder så oändligt mycket för utvecklingen i den typ av växande, expansiva orter och regioner som riksdagen i går efter en lång dags debatt beslöt att stödja. Kan vi inte skapa en praktisk tilltro till möjligheterna att där vidga den mindre och medelstora företagsamheten, då lär gårdagens stora beslut bara bli ett slag i luften.

Det är inte förvånande, herr Sträng, att man mer och mer bland de mindre och medelstora företagen möter denna undran: Är finansministern helt enkelt ute för att straffa ut oss?

En svårighet med stimulansåtgärder i den ekonomiska politiken är att det tyvärr dröjer innan de slår igenom. Just därför hade det varit så viktigt att finansministern varit ute i tid så att effekten kommit när konjunktursvackan är som svårast.

Det är ju inte bara vi som varnat. Landsorganisationen och de fackförbund som har erfarenhet av anläggnings- och byggnadsindustrin har varnat för sysselsättningsvårigheter under den kommande vintern. Arbetsmarknadsstyrelsen och dess chef har nog en något bistrare syn på den perioden än finansministern. Är det inte så, herr Sträng?

Det var ett gruvligt misstag av regeringen att säga nej till vårt och centerns krav i höstas att generellt släppa investeringsfonderna fria utanför de då överhettade storstadsområdena. Nu kommer vi tillbaka med kravet. Vad menar egentligen herr Sträng och finansutskottets majoritet med att säga nej? Är det så att finansministern i största hemlighet och mot sin professionella optimism i själva verket tror på en mörkare utveckling än de gör som varnar och att han vill ha kvar det generella frisläppet som någon sorts psykologisk undergörande faktor, men i så fall kommer frisläppet på tok för sent.

Det är också tydligt att det 10-procentiga investeringsavdraget på maskiner och byggnader inom industrin är för litet för att kunna ticka i gång investeringarna. Prova därför tanken att höja investeringsavdragen till det dubbla, åtminstone selektivt för vissa branscher och generellt för

stödområdet!

I vissa lägen blir det sedan nödvändigt att därutöver generöst utnyttja lokaliseringsbestämmelsernas möjligheter till investeringsbidrag, men det bör då gälla stabila företag som vill göra en insats. Dem kommer myndigheterna inte i kontakt med, och man låtsas att allt skall ordna sig av sig självt.

Till omväxling, herr talman, vill jag nu säga några direkt vänliga ord om finansministerns sätt att i den reviderade finansplanen tala om hur han ser på 1970 års långtidsutredning. Mycket av hans kommentarer där kan man instämma i från oppositionens sida. Vi är alla medvetna om de konflikter som beskrivs av finansministern mellan kravet på ökade produktiva resurser och andra välfärdsmål. Men att det är de produktiva tillgångarna som sätter gränser för möjligheterna att föra det sociala och kulturella reformarbetet vidare, det understryker finansministern så kraftfullt och klart att det blir en njutning att ovanpå det mellan raderna kunna avläsa hur herr Sträng "flätar till" Aftonbladsfilosofin om att det i landet skulle finnas något slags passivt kapital att bara grabba åt sig av. Jag säger inte detta sista för att göra det svårare för herr Sträng i hans eget parti utan för att konstatera att han alltså är en bra straffsparksläggare – när han vill göra mål, men det är ju inte så ofta nu längre. Finansministern kan ju säga att även ett landslag som spelar dåligt kan vinna med 1-0 som Sverige gjorde i går kväll, men glöm då inte hur bekymrad den svenske landslagstränaren är för framtiden!

Däremot måste jag som tidigare notera att socialdemokratien alltså är negativ till en mer ambitiöst upplagd statlig planering, trots att det borde vara naturligt för just ett socialdemokratiskt parti att inse behovet av en sådan arbetsmetod. I Danmark arbetar man ju med perspektivplaner på upp till 15 år. Vad jag efterlyser är en medelfristig plan för tre till fem år av den typ som vi måste ha för att kunna arbeta på mera lika villkor med de kontinentländer som vi kommer närmare genom utvidgningen av Europamarknaden. För herr Sträng håller väl ändå med om att någon form av närmande måste till? Vi behöver en ordentlig prioritering av de kommande tre till fem årens reformer i ett läge, där höjning av barnbidrag, ökande pensionskostnader, allmän sysselsättningsförsäkring, vägbyggande, sjukvård, utbildning och forskning, barntillsyn och u-hjälp kräver miljardbelopp – utan att ännu någon rangordning gjorts när de enskilda besluten tagits eller aviserats. Jag instämmer gärna i vad herr Wedén sade på förmiddagen, att vi är beredda att hjälpa till med att göra en sådan rangordning, under förutsättning att regeringen ärligt eftersträvar ett samarbete.

En sådan plan skulle självfallet också innefatta en bedömning av den ekonomiska politikens effekter på olika välfärdsmål, av typ bättre miljö och inkomstfördelning. Vi har vidare efterlyst behovet av en rullande planering som successivt drar fram planeringshorisonten i tiden, större utrymme för alternativa bedömningar samt en utvecklad regional planering.

Visst har en del gjorts, det skall inte förnekas, men det är för litet! Någon vilja till en systematisk utveckling av långtidsplaneringen har regeringen sannerligen inte givit prov på. Här i riksdagen har finansminis-

tern ömsom ironiserat över kraven, ömsom förklarat sig vara emot bindningar — det är så besvärligt med sådana här program! Någon utredning om den ekonomiska planeringens framtid har naturligtvis inte tillsatts.

Jag hoppas verkligen att finansministern är beredd att ompröva sitt ställningstagande i dessa frågor — då skall vi lägga ned processen. De senaste årens utveckling visar med all önskvärd tydlighet hur stort behovet är av en bättre planering av statens egna uppgifter, liksom en planering som ger underlag för de långsiktiga konsekvenserna av den ena eller andra ekonomiska politiken. Det är ju alldeles uppenbart att statliga åtaganden, beslut, nya lagar, stimulansåtgärder och reformer påverkar inte bara det statliga utgiftsbehovet utan också i hög grad kommuner, landsting, företag och organisationer. Det var bara herr Brandt som vägrade att inse hur tätt sambandet egentligen är. Utan klarhet om den statliga politiken på längre sikt försvåras även kommunernas, landstingens, företagens och organisationernas egen planering. Frånvaron av planering av statens egna åtgärder och av försök att långsiktigt bedöma dess effekter kan leda till problem som varit oväntade eller oönskade. Ett aktuellt exempel är den väldiga belastning på kommunerna som vissa statliga beslut medfört. Tag t. ex. en så totalt oväntad kommunal kostnadsstegring som den som gällde genomförandet av Läroplan 69 i grundskolan. Ett annat exempel är den ekonomiska politikens effekter på de mindre och medelstora företagens utveckling.

Detta talar alltså för en mer utvecklad statlig planering. Många remissinstanser har i sina yttranden över långtidsutredningen tagit upp just detta, och det vore oklokt av finansministern att bara föra deras synpunkter åt sidan. Lyssna till vad man säger på handelshögskolan i Stockholm, att långtidsplaneringen mer koncentrerat kunde fästa uppmärksamheten på sådana områden där vissa beslut i dag binder ekonomiska resurser för lång tid framåt! Lyssna på riksrevisionsverket som understryker behovet av planering inom den offentliga sektorn i effektivitetsbefrämjande syfte! De siffror som herr Wedén tog fram på förmiddagen visar att det behövs en aktiv och energisk insats för att rationalisera den statliga verksamheten.

I remissvaren över långtidsutredningen tar man också fram behovet av en precisering av målen och metoderna i den statliga näringspolitiken. Vad är det som krävs av näringspolitiken för att vi verkligen skall få den utbyggnad av de produktiva resurserna som herr Sträng och vi är ense om behövs? Ja, inte räcker det med att bara syssla med statliga företag. Glansen kring den socialdemokratiska näringspolitiken från mitten och slutet av 1960-talet har ju flagnat just genom deras insatser. När denna näringspolitik lanserades kom det många entusiastiska meddelanden från ledande socialdemokrater om hur mycket som skulle uppnås. Det var väl en del som i likhet med oss frågade sig om det verkligen skulle kunna gå så fort. Här fanns också mycket annat i näringspolitik som alla kunde instämma i. Att satsa på utbyggd arbetsmarknadspolitik var ju bra men naturligtvis ingenting nytt. Ibland hänvisades då kritikerna till den nya statliga företagsamheten. Vi fick höra att det var den som skulle blomma. I andra sammanhang fördes ett allmänt tal om hur företag och

statsmakter skulle förekomma i nära samverkan.

Nu vet vi att debaclet med de statliga företagen är uppenbart för de flesta, och vi får väl hoppas att man slår in på en mer realistisk väg. Men det vore synd om själva begreppet näringspolitik bara genom dessa bakslag skulle diskrediteras, för det behövs en statlig näringspolitik. Eller rättare sagt: Det behövs en klart uttalad uppfattning från statsmakternas sida om vilken roll företagen skall spela i ett blandekonomiskt samhälle och vilka mål statsmakterna satt upp för de olika selektiva insatserna, gjorda i syfte att stimulera produktionslivet eller mildra sociala problem. Här har herr Sträng föredragit att tåga. Jag hoppas att han begagnar tillfället i dag att tala.

Tystnaden hittills har kanske berott på att socialdemokratien helt enkelt inte kommit över sina interna ideologiska problem och inte kan samla ihop sig till en klar och entydig deklaration. Det är ju för en utomstående ganska tydligt att det i dag finns många inom socialdemokratien som förordar en väsentligt mer socialistisk kurs än hittills. Dit hör inte bara traditionella socialiseringsanhängare, som önskar utvidga den statliga företagssektorn. Dit hör också de skribenter i Tiden som från central nivå vill styra företagets investeringsutveckling t. o. m. i detaljer. Tankegångar av det slaget finns också i bl. a. LO:s remissvar.

Här befinner sig den socialdemokratiska minoritetsregeringen i ett besvärligt dilemma. På ena sidan kanske man inte – i varje fall inte finansministern – primärt är så intresserad av en stark utvidgning av den statliga företagsamheten genom socialisering eller ens av en mycket hård central investeringsstyrning. Spåren från Statsföretag AB förskräcker, och med tanke på de svårigheter man har att inom kanslihuset planera och styra den sektor av ekonomin och samhället som man *skall* styra är den tveksamheten begriplig. Å andra sidan vill eller vågar man inte från socialdemokratien klart säga ifrån, att *om* man skall stimulera enskild företagsamhet i en blandekonomi, så krävs också att man uppfyllt vissa allmänna förutsättningar och att systemet ger stimulanser.

Resultaten blir att regeringen hittills i stort sett tigit om sin syn på företagets roll i blandekonomin och hur man vill ha den blandekonomin utformad i framtiden. Det fanns en tid för inte länge sedan då man var mera frejdig och då även statsråd tågade fram och förklarade att storfinansen sålde arbetare för några ören. Nu, när man vill att investeringsviljan skall sätta fart, är sådana uttalanden mot det enskilda näringslivet och dess företrädare inte lika gångbara. Men man aktar sig för att klart tala om hur man skall ha det i framtiden.

Kanske har vi i detta socialdemokratins dilemma den yttersta förklaringen till att man har så svårt att som regeringsparti komma till rätta med det nuvarande krisläget på arbetsmarknaden och i ekonomin? Jag vill här återknyta till mitt resonemang i början av anförandet. Regeringen inser att den för att räta upp ekonomin måste satsa på export och investeringar över hela linjen, den erkänner det halvvägs men vågar inte helt satsa på den företagsamhet som det egna partiets propagandister i årtal har förtalat.

Ändå borde det ju ligga i socialdemokratins egna intressen att stärka företagen, inte minst de mindre och medelstora. Hur skall vi annars

kunna med framgång ställa krav på en förbättrad miljö ute på arbetsplatserna, så att även den unga generationen vill söka sig till industriarbetet? Vi väntar oss mycket på vårt håll av en mer energisk insats från företagets sida i omsorgen om arbetskraften, inte minst den äldre och den handikappade, liksom vi väntar oss insatser av företagen på konsumentupplysningens område. Just därför, för att ha rätt och möjlighet att ställa de kraven på företagsamheten, är det nödvändigt att skapa det näringspolitiska klimat, där förbättrad lönsamhet ingår som ett motiv för ytterligare investeringar, som i sin tur kommer hela samhället till godo.

Då måste trenden till vikande självfinansiering i företagen hejdas, eftersom företagets soliditet spelar så stor roll för deras vilja och förmåga att ta investeringsrisker. Om sådant säger finansministern såvitt jag kunnat finna inte ett ord. Inte heller ett ord om detaljhandelns behov av investeringsstimulans. Han talar inte ens om när kapitalmarknadsutredningen – denna så viktiga utredning – någon gång skall bli färdig. Skulle vi inte i dag åtminstone kunna få veta när den utredningen tänker bli färdig? Är det rimligt att den under år 1970 bara hållit två sammanträden? De hårda kreditrestriktionerna har nu varit i kraft så länge och slagit så hårt på exempelvis handelns möjligheter till fortsatt rationalisering, att läget börjar bli oacceptabelt.

Men det är till sist inte bara osäkerheten om det allmänna näringspolitiska klimatet företagsamheten har att arbeta i som förklarar att investeringsviljan i industri och handel inte är vad den borde vara. Inte heller ger den vikande hemmamarknadskonjunkturen eller ovissheten om hur lönerörelsen skall sluta full förklaring. Osäkerheten om Sverige skall uppnå en tillfredsställande uppgörelse med EEC är en fjärde och viktig förklaring till att många av de stora exportföretagen inom verkstadsindustrin, pappersindustrin och den kemiska industrin tvekar om en utbyggnad här hemma i Sverige är försvarbar. Det tycks t. o. m. råda en tvekan om vilken kraft regeringen är beredd att sätta in för att verkligen nå en för löntagarna och näringslivet i dess helhet tillfredsställande EEC-uppgörelse.

Man kan förstå om denna tvekan förstärks, när socialdemokrater med goda kontakter i kanslihuset – även på regeringsnivå – kan uttrycka den uppfattning om åsiktsläget i regeringen som Myrdal-Ekström-Pålsson gör i sin nyutkomna, bearbetade upplaga av boken "Vi och Västeuropa". Som Sven Gustafson visat i en artikel i Handelstidningen i år påstår dessa trogna socialdemokrater att nu liksom 1962 åtskilliga inom regeringen är ytterligt skeptiska mot den officiella linjen – som ju är att vi skall söka nå "nära, omfattande och varaktiga" förbindelser med EEC. Dessa regeringsmedlemmar har, säger Myrdal-Ekström-Pålsson, föredragit att tåga eftersom de inte tror att det är alltför sannolikt att England till slut skulle komma med eller att Sverige skulle kunna få någon anslutning.

Nu kan det ju inte gärna vara statsministern, utrikesministern eller handelsministern som författarna syftar på, eftersom de får sina skopor ovetta av dessa EEC-negativa författare. Är det möjligen finansministern som de tänker på? Eller är de bara ute för att skapa sensation? Eftersom finansministern i vanliga fall inte brukar sätta sitt ljus under ena skäpp,

men i EEC-sammanhang har krupit undan eller åtminstone hukat nära nog som gubbarna i herr Erlanders berömda Värmlandshistoria, vill jag utmana finansministern att nu komma fram här och spänna ut sitt bröst som förr i världen, i fornstora dar, och tala om hur han ser på Sveriges möjligheter att nå en tillfredsställande EEC-lösning. Det är möjligt att en verkligt frimodig och övertygande bekännelse från finansministern här i dag att han tänker satsa sig själv på en helhjärtad ansträngning att verkligen klara en tullunion med EEC skulle vara ett verksammare bidrag att förbättra förutsättningarna för en ökad vilja till investeringar inom Sverige än de många tusen orden i den reviderade finansplanen.

Herr BOHMAN (m):

Herr talman! Den nya riksdagen har nu prövat den nya utskottsorganisationen, och helt har väl inte denna motsvarat de förväntningar många av oss hade. Personligen är jag särskilt kritisk gentemot det nya finansutskottet, framför allt därför att det har visat sig inte bli vad jag och många andra hoppats, nämligen ett organ för riksdagens egen, självständiga och oberoende prövning av den ekonomiska politiken, utan fastmera en avläggare av kanslihusets ekonomiska och politiska värderingar. Socialdemokraterna säkerställde genom sitt samspel med kommunisterna vid riksdagsårets början denna för riksdagens självständighet otillfredsställande utveckling, och vi kan nu konstatera resultatet – ett utskott, i vissa hänseenden mera följsamt till den socialdemokratiska politiken än finansminister Gunnar Sträng själv.

Jag vill exemplifiera detta genom en hänvisning till bara två avsnitt i utskottets betänkande nr 30, där utskottet direkt polemiserar mot den moderata partimotionen 1480. Det ena avsnittet, som finns på s. 18 och som tidigare kritiserats här i dag, har följande lydelse: "I den mån reala resurser för näringslivets investeringar föreligger ett visst år och dessa sedan inte utnyttjas så finns de inte utan vidare kvar vid ett senare tillfälle. Tillämpat på den aktuella situationen är det ingalunda säkert att de resurser för investeringar inom näringslivet som nu föreligger kommer att stå till förfogande när den internationella konjunkturen förstärks och påverkar vårt lands ekonomi."

Det andra citatet finns på s. 20 och har följande lydelse: "Den tidigare – och i motionen 1971:1480 upprepade – kritiken mot den offentliga sektorns expansion tyder på att uppslutningen kring ekonomiska tillväxtmål som innebär en ökad välfärd också i form av offentliga tjänster inte är allmänt omfattad."

I båda de här avsnitten är argumentationen partipolitiskt utformad, och tonen strider mot gängse utskottsstilistik.

Långt allvarligare är emellertid innehållet i sak, framför allt grundsynen på den för vår ekonomi betydelsefulla industriella investeringsutvecklingen och dess skilda drivkrafter samt det underförstådda hot som uttalas för den händelse investeringarna inte skulle motsvara de politiska förväntningarna. Polemiken visar också en brist på insikter om de svåra balansproblem som svensk samhällsekonomi för närvarande brottas med och om orsakerna till dem. Det ger ett intryck av att utskottet velat undfly den obehagliga verkligheten, nämligen att vi i dag lever i ett slags samhällsekonomiskt undantagstillstånd.

Ett genomgående tema, herr talman, i de senaste årens finansplaner är finansministerns klart uttalade oro över den bristande balansen i vårt folkhushåll, orsakad av att vi inte tillräckligt har byggt ut de produktiva resurserna och exportkapaciteten. Vårt lands samlade tillgångar har helt enkelt inte medgivit en sådan utbyggnad och en samtidig stark expansion av den offentliga sektorn. Sverige *har* levt över sina tillgångar. Eller – för att citera finansministern – ”ambitionerna” har varit för höga i förhållande till tillgängliga resurser. Det är ju samma sak.

Jag har hittills levt i den uppfattningen, att både ekonomer och politiker varit i stort sett överens om denna skildring av de senaste årens utveckling och om de faktorer som har orsakat vår påtagliga balansbrist. I årets kompletteringsproposition stryker finansministern själv under *hur knappa* våra ekonomiska resurser är ”i förhållande till våra ambitioner”, att den ekonomiska politiken måste föras så ”att resursefterfrågan inte överstiger vad som finns tillgängligt i fråga om arbetskraft och produktionsmöjligheter”, att den ekonomiska politiken måste ge företräde åt åtgärder ”som möjliggör och stimulerar en fortsatt utbyggnad av industrins produktion och kapacitet” *samt att tvekan* ”att söka främja ökade industriinvesteringar vore att äventyra den långsiktiga inkomstfördelningspolitiken, eftersom alternativet eljest kan bli av betalningsbalanssvårigheter framkallade problem med sysselsättningen”.

För finansministern talar alltså, av dessa citat att döma, de ekonomiska realiteterna klarspråk. Finansutskottets majoritet däremot tycks betrakta näringslivets investeringsutrymme som något slags nådegåva som – om den inte mottages – senare inte skulle stå till förfogande. Och utskottet vill göra gällande att kritiken mot den alltför snabba offentliga expansion som orsakat våra balansproblem skulle ha sin rot i bristande förståelse för de offentliga tjänsternas betydelse. Så är det naturligtvis inte alls.

Utskottets ordförande, herr Ekström, gjorde verkligen inte saken bättre för sig då han för en stund sedan lanserade den nya konjunkturteorin, att man skulle investera då en finansminister eller en statsminister talade om för näringslivet, att nu måste man investera. Det finns ett direkt samband – och det vet vi allihopa – mellan konjunkturerna, konjunkturbedömningarna, förutsättningarna för att få räntabel avkastning, att få avsättning för sina produkter, och själva investeringarna. Att staten kan investera utan tanke på räntabiliteten då det gäller försvaret och andra sektorer är en sak, men i näringslivet är en sådan investeringsverksamhet utesluten. Vem tar exempelvis förlusterna när KF gjorde en felsatsning i sin lagerupbyggnad av färg-TV-apparater?

Nej, herr Ekström, det är inte lika enkelt att dra slutsatser i en fri ekonomi som då Josef på sin tid tolkade Faraos dröm och också drog investerings slutsatser av de sju magra och de sju feta kossorna.

Jag tycker, fru talman, att det verkligen inte är någon lyckad premiär som det nya finansutskottet har arrangerat. Jag beklagar det. Det är desto mer otillfredsställande som allmän förståelse och allmän enighet om de grundläggande orsakerna till våra aktuella svårigheter skulle göra det lättare för oss att åstadkomma effektiva motåtgärder. Partipolitisk prestige eller fastläsning i det förflutnas ståndpunktstaganden kan

däremot förhindra meningsfyllda debatter om den medicin som vår ekonomiska sjuka behöver för snabbaste möjliga tillfrisknande.

För att angripa problem måste man veta hur de uppkommit, för att undvika nya misstag och för att ha ett fast underlag för sina prognoser, inte för att söka sak med meningsmotståndare. "Vad var det vi sa" är — det har jag upprepade gånger hävdad — inte något fruktbarande argument. Nej, det är — för att åter citera finansministern — "insikten om problemens svårighetsgrad" som ger en grundval "för att i samverkan och enighet nå deras lösning".

Av vårt lands åtta miljoner människor är knappt hälften förvärvsarbetande. Av denna hälft är nära en fjärdedel sysselsatt i offentlig verksamhet. Under det senaste decenniet har den andelen nära fördubbats. Den har redan nått en nivå som inte överträffas på något håll i Västerlandet. Fram till 1975 beräknas de i offentlig verksamhet arbetande öka med ytterligare nära 200 000 personer, trots att det totala antalet sysselsatta under samma tid väntas stiga med bara 100 000 personer. Om ingenting sker måste alltså ytterligare arbetskraft föras över från det direkt produktiva arbetslivet till den offentliga sektorn.

Utvecklingen har självfallet också motsvarats av ett växande behov av skatter. Även då det gäller skattetrycket ligger vårt land som bekant högst i världen.

Det kan naturligtvis hävdas — och det sker också från socialdemokratiskt håll — att denna utveckling avspeglar vår snabba välståndsutveckling. Siffrorna skulle med andra ord indirekt belysa hur bra vi har det i vårt land i förhållande till andra länder. Staten sörjer för oss. Vi behöver inte sörja.

Men om man till äventyrs skulle slå sig till ro därmed och låta utvecklingen ha sin gång på samma sätt som den har gått under 1960-talet, då bortser man avsiktligt från att även medaljen för berömliga gärningar har en frånsida — prisstegringarna, de automatiska skattechöjningarna, de redan nu akuta riskerna för tillväxttakten på längre sikt, det allför knappa sparandet, de otillräckliga produktiva investeringarna samt en betalningsbalans som begränsar vår internationella och konjunkturpolitiska handlingsfrihet. Och i farans riktning ligger påtagliga risker för vår levnadsstandard och vår sysselsättning.

Just nu är det denna medaljens frånsida som lyser mest i ögonen, finansutskottet må tycka, tänka och skriva vad det vill. Och frånsidan är desto mer påträngande, eftersom det är just den sidans olika element — beroende ytterst på de senaste årens socialdemokratiska politik — som i allra högsta grad har orsakat den kris och de konflikthot som nu avtecknar sig på den svenska arbetsmarknaden.

Fru talman! Oavsett bakgrund, grupptillhörighet, kunskaper och levnadsbetingelser förenas alla i det gemensamma kravet på trygghet — inre och yttre — och i en strävan att förverkliga sina förutsättningar, att få lön för mödan, att få ersättning för sina prestationer. Inte många är nöjda med utbytet för sitt slit. Alla strävar efter att få det bättre. Det är uttryck för en djupt rotad mänsklig instinkt. Men denna strävan behöver inte förverkligas på bekostnad av någon annan. Allas kamp mot alla är inte kultursamhällets devis. Det är tvärtom genom samverkan, genom

förenade insatser, som de bästa betingelserna skapas för vår måluppfyllelse. Det är genom ett samspel av olika samhällsgrupper som vårt land nått sitt välbefinnande – trots alla dagens problem fortfarande det högsta i Europa. Och det är genom samspel som morgondagens svårigheter måste lösas.

Det är mot denna på gammal god tradition grundade samverkanspolitik som de socialdemokratiska s. k. jämlikhetsappellerna riktar sig, dvs. de inslag i jämlikhetspolitiken som ställer olika människor och olika grupper av människor mot varandra, grupper vilkas inbördes samverkan utgör en förutsättning för att på sikt förverkliga en jämlikhet som alla kan ställa sig bakom. För dem som inte har "majoritet för sina jämlikhetssträvanden" är ingen jämlikhet inom räckhåll. Minoriteterna betraktar sig som diskriminerade.

En demokrati betyder inte bara folkstyre eller majoritetsstyre. De grundläggande demokratiska fri- och rättigheter som kodifierats i olika konventioner utgår ifrån hänsynstagande även till minoriteterna. Maktmissbruk är maktmissbruk även om det utövas av en majoritet. Beskattningsåtgärder, som innebär att lättnader för en grupp genomförs till priset av en direkt standardsänkning för en annan grupp, slår tillbaka, bl. a. därför att en sådan sänkning av den levnadsstandard stora grupper lyckats uppnå genom hårt arbete upplevs som orättvis och kränkande. Sådana åtgärder utlöser motsättningar och konflikter, som i sin tur urholkar den samhällssolidaritets som utgör en betingelse för fortsatt välbefinnandets utveckling. Det är inte "praktisk politik" – har finansminister Gunnar Sträng någon gång sagt – att "låta de bättre betalda ta en direkt standardsänkning av märkbar betydelse för ett relativt snabbare avancement för de lågavlönade". Nej, herr finansminister, det är inte "praktisk politik". Det är tvärtom på lång sikt en utomordentligt riskabel politik.

Vart – frågar sig många i dag – tog den socialdemokratiska folkhemspolitik vägen som inriktades på att alla skulle få det bättre? Och varifrån kommer egentligen dagens "konfrontationspolitik"? Den politik som med obönhörlig konsekvens lett fram till dagens utveckling på arbetsmarknaden. Spänningarna får dessutom ytterligare styrka genom att den inkomstutjämnande skattepolitiken påbyggs och förstärks i avtalsrörelsen. Vi måste kunna ge låginkomsttagarna i och för sig behövliga påslag utan att sänka levnadsstandarden för det stora medelinkomsttagarskiktet. Jag säger detta med adress särskilt till herr Fäldin, eftersom det är det målet våra skatteutredningskrav bl. a. syftar till. Men, herr Fäldin, vi kommer också att arbeta för lägre marginalskatter och för att över huvud få ett skattesystem som stimulerar arbete, företagande och sysselsättning. Det är ett sådant system som på lång sikt bäst tryggar vårt välbefinnande.

När vardagens grå verklighet drastiskt upplyser även den grupp inkomsttagare, som valåret 1970 lovades sänkta skatter, om att för en stor del av dem – kanske rent av större delen – sänkt levnadsstandard blir den nya skattereformens facit, då är det sannerligen inte besynnerligt att läget på arbetsmarknaden får den för vår samhällsekonomi oroande karaktär som det har i dag.

Vi står nu inför en nästan olöslig ekvation. Den kännetecknas av krav

på kompensation för prisstegringar och på täckning av den del av kompensationen som de höga marginalskatterna konfiskerar; av att olika löntagargrupper inbördes bevakar vad andra kan tillförsäkra sig; av ett begränsat samhällsekonomiskt utrymme för lönehöjningar. Tillsammantaget ålägger denna ekvation statsmakterna ett helt annat ansvar för avtalsrörelsen än de hittills formellt ansetts ha. Jag stryker under "formellt", eftersom statsmakterna under de senaste åren i realiteten gjort betydelsefulla intrång i denna tidigare fria sektor, genom sin ställning som betydelsefull arbetsgivare, genom sina politiskt betingade direktiv till förhandlarna inom den statliga sektorn och genom olika åtgärder som direkt påverkar kostnaderna för arbetskraften — löneskatten och skilda socialt motiverade kostnadshöjande åtgärder som i och för sig är önskvärda.

En konsekvens av detta vidgade ansvar och av den politisk-ekonomiska utveckling som regeringen själv drivit och som åstadkommit dagens problem borde vara — det har vi hävdad enträget inom moderata samlingspartiet — att regeringen skulle ta upp överläggningar för att åstadkomma en frivillig stabiliseringspolitisk uppgörelse grundad på allmän samstämmighet om löne-, pris- och skattepolitiken under i varje fall den närmaste tiden och därmed lägga en grund för en lugnare och mer balanserad utveckling av samhällsekonomin. Därmed skulle man kunna i samförstånd sätta en spärr för de olika gruppernas accelererade kompensationssträvanden — förödande för vår konkurrenskraft, för penningvärdet och sysselsättningen. Det skulle alltså vara fråga om en frivillig lösning och inte sådana längre syftande inkomstpolitiska åtgärder som OECD rekommenderat i sin den 18 maj publicerade Sverigeöversikt.

Men regeringen Palme har hittills envist iakttagit passivitet, en passivitet som i det här hänseendet alldeles påfallande kontrasterat mot aktiviteten i början av året för att påverka det konkreta innehållet i lönebudet till de statsanställda tjänstemännen. Samma påfallande kontrast har för övrigt kännetecknat förhandlingsläget efter den s. k. fullmaktslagens genomförande, trots att en förutsättning för lagstiftningen var att öppna möjligheter för mera meningsfyllda och konstruktiva förhandlingar med de av lagen särskilt åsyftade tjänstemännen. Den frist statsmakterna erhållit genom lagen att positivt påverka de berörda förhandlingarna och förhandlingsläget och ekonomin i stort sett har man alltså inte utnyttjat.

Den 23 mars riktade jag till statsministern en interpellation, som finansministern kommer att besvara om en stund. Jag frågade i interpellationen om regeringen var beredd att "vidtaga åtgärder för att det svenska samhället inte skall behöva råka i ett sådant tvångsläge att krav på ytterligare samhällsinsparanden på arbetsmarknaden behöver aktualiseras".

Det svar vi nu får kommer naturligtvis för sent för att få den dämpande och lugnande effekt som var interpellationens syfte. Frågan har i praktiken redan fått sitt svar och svaret känner vi alla: Ingenting.

Då jag ställde interpellationen hade riksdagen, som jag nyss sade, just fattat beslutet om fullmaktslagen. Här bröt sig två principer: å ena sidan att inte under spelets gång ändra dess regler på den fria avtalsmarknaden,

å andra sidan att ta ansvar för att inte avtalskonflikter får orimliga konsekvenser för vitala samhällsintressen och för tredje man.

För vårt ställningstagande var det, som jag redan sagt, ett ofrånkomligt villkor att arbetsgivarparten-staten skulle använda den lagstiftade fredsperioden till konstruktiva förhandlingar med en förstående inställning till arbetstagarpartens krav i syfte att snabbt uppnå förhandlingsresultat. Annars skulle lagen innebära en klar oförrätt mot löntagarna, och så har den ju också kommit att betraktas.

För mig var det uppenbart att statstjänarkonflikten inte bara var en fråga om det tillgängliga utrymmet för lönehöjningar utan att den i hög grad hade en politisk bakgrund. Det nya skattesystemet med dess orimliga marginalskatteeffekter och regeringens oförmåga att hålla penningvärdeförsämringen under kontroll hade försatt ett flertal av de berörda löntagarna i en omöjlig situation, ur vilken regeringen uppenbarligen icke var sinnad att hjälpa dem.

Det var mot bakgrunden av regeringens ansvar för det läge som då förelåg som frågan i min interpellation ställdes. Svaret känner vi, redan innan detta formellt givits: Det har inte skett någonting alls. Därmed kan man väl säga att skadan redan är skedd. Det återstår bara att tillägga: Så bör icke en ekonomi skötas. Så får arbetsgivaren-staten inte sköta sina förhandlingar med sina anställda. Vi får inte återigen hamna i en situation liknande den som förelåg i mitten av mars.

Fru talman! Jag har i mitt inlägg hittills avstått från att recensera kompletteringspropositionen. Finansutskottet säger i sitt utlåtande att *dagens bedömning i stort sett överensstämmer med den som gjordes i finansplanen vid årsskiftet*. Om man trycker på orden ”i stort sett” är detta kanske ett riktigt konstaterande. Men de påtagliga olikheter som man ändå kan iakttä pekar alla i en och samma riktning. Det är de negativa aspekterna som har blivit mer framträdande: tillväxttaktens nedgång, investeringsutvecklingens dämpning, den stigande arbetslösheten och de mera pessimistiska konjunkturutsikterna.

Allt detta och mycket därtill har behandlats i vår partimotion och i den borgerliga oppositionens gemensamma reservationer. Ytterligare synpunkter har utvecklats av våra talesmän i utskottet, och jag har alltså ingen anledning att gå in på dessa saker.

Det mest intressanta avsnittet i den reviderade finansplanen, vars formuleringar i allra högsta grad har präglats av finansministerns egen penna — det är i varje fall en gissning från min sida — är det som avser de ekonomiska perspektiven på längre sikt. Bortsett från de oroande, i vissa hänseenden mycket oroande, perspektiven är analyserna och synpunkterna väldigt förnuftiga. Även en oppositionspolitiker kan i väsentliga hänseenden ansluta sig till dem. Detta är att betrakta som ett beröm om finansministern sätter värde på det. Det är uppenbarligen finansminister Gunnar Sträng, som i detta avsnitt tagit befälet över socialdemokraten Gunnar Sträng.

Vad man saknar, fru talman, är emellertid slutsatserna, de konkreta förslag som — för att åter citera finansministern — ”insikten om problemens art och svårighetsgrad” borde föranleda för att nå en lösning ”i samverkan och enighet”. Men sådana slutsatser lyser, som jag sade,

med sin frånvaro. Läsaren ges ingen vägledning. De sinsemellan stridande kraven redovisas och problemen analyseras. Våra goda naturliga förutsättningar noteras: arbetskraftens yrkesskicklighet och utbildningsnivå, produktivitetstegringarnas storlek, byggnads- och investeringskapitalets modernitet och kvalitet samt företagens villighet och förmåga att föra in nya metoder och varor.

Men mot denna tillgångssida redovisar finansministern den politiska efterfrågesidan bara i följande mycket komprimerade slutsats: "De höga ambitionerna får de tillgängliga resurserna att framstå som besvärande otillräckliga." Sällan, fru talman, har en varning för att även i fortsättningen leva över tillgångarna uttryckts mera inlindat, mera förföriskt än vad finansministern har gjort i den här citerade mening.

Men just därför att "efterfrågesidan" är i så hög grad politiskt betingad och just därför att herr Sträng är finansminister i den sittande regeringen, en regering som – ehuru i minoritet – likväl företräder vårt största politiska parti, känns bristen på konkreta slutsater i allra högsta grad besvärande. Vilken politisk vilja kommer dagens socialdemokrati att företräda, då de "höga ambitionerna" skall vägas mot de tillgängliga knappa resurser varom hela den reviderade finansplanens prognoser bär klart vittnesbörd? Genom vilken politik skall dessa resurser kunna byggas ut för att ett vidgat utrymme skall stå till förfogande för de angivna ambitionerna? Det är frågor som kräver svar, men det är frågor som är helt obesvarade i den reviderade finansplanen.

Vi, fru talman, är för vår del villiga att försöka besvara dem. Moderata samlingspartiet har redovisat alternativ till låt-gå-politiken. De alternativen utgör svar på frågorna. Jag vill därför på nytt upprepa dem såsom en avslutning.

1. Regeringens konfrontationspolitik måste ersättas av en vilja till samverkan. Det är i samverkan som ett rättvisare samhälle skall byggas och grunden läggas för fortsatt välståndsutveckling. Ett stabiliseringspolitiskt program bör snarast arbetas fram vid överläggningar mellan regeringen, de demokratiska oppositionspartierna, näringslivet och arbetsmarknadens parter.

2. En genomgripande översyn av vårt skattesystem måste ofördröjligen vidtas. Marginalskatterna måste sänkas. Skatterna kan stegvis sänkas, bara viljan finns.

3. Förtroendet för den politiska och ekonomiska utvecklingen måste återställas. Då kommer investeringsviljan, viljan till risktagande och framtidstron tillbaka i både stora, medelstora och små företag. Kostnadsutvecklingen måste hållas under kontroll.

4. Det enskilda sparandet måste stimuleras för att vidga det personliga ägandet och det personliga oberoendet för samhällsekonomi och för att öka det riskvilliga kapitalet.

5. Det allmänna måste ålägga sig samma återhållsamhet och stränga sparsamhet som andra i dag tvingas till. En besparingsutredning bör omgående tillsättas.

6. Näringspolitiken måste bli något annat än socialdemokratisk experimentverksamhet. Hela näringslivets utvecklingsmöjligheter och konkurrenskraft måste stärkas.

7. Sysselsättning och välförhållanden utveckling kräver nära samverkan med det nya Europa, som nu växer fram. Associering med EEC bör underlätta en lösning, men på sikt framstår fortfarande fullt medlemskap – med nödvändiga neutralitetsförbehåll – som det självklara målet.

Nr 97

Torsdagen den
27 maj 1971

Ekonomisk debatt

Under detta anförande övertog fru andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr EKSTRÖM (s) kort genmäle:

Fru talman! Herr Bohman har tydligen inte upptäckt att det finns en socialdemokratisk majoritet i finansutskottet. Jag tar det inte som en kritik, utan som ett erkännande, när han säger att partipolitiska tongångar finns i våra betänkanden. Vidare tycks herr Bohman leva kvar i statsutskottet och inte ha märkt att finansutskottet har fått uppgiften att göra en bedömning av den ekonomiska politiken. Är vi oense, är det alldeles klart att detta skiner igenom i våra betänkanden och i debatten.

Herr Bohman är missbelåten med finansutskottets sätt att arbeta. Ja, men herr Bohman har sannerligen ett bräckligt underlag för sin bedömning, eftersom herr Bohman gästspelat i utskottet endast några få gånger. Menar herr Bohman att de synnerligen polemiska motiveringar som fanns i år i moderatmotionen inte på något sätt skulle återspeglas i utskottets betänkande? Hur skulle det över huvud taget kunna vara möjligt?

Herr Bohman tror att det är några nya teorier jag har utvecklat här i dag och som utskottet utvecklat i sitt betänkande. Det gör jag verkligen inte anspråk på! När vi tar upp frågan och säger att industrins investeringar måste basera sig på en långsiktig bedömning, varför då inte utnyttja tillfället, när resurser står till förfogande? Det är ju realiteter att den lediga arbetskraften inte väntar i åratals och att det blir billigare. Det är inte något hot i utskottets betänkande, herr Bohman; det är ett utomordentligt viktigt problem som utskottsminoriteten inte offrar ett enda ord på.

I detta anförande instämde herrar Jansson, Franzén och Larsson i Karlskoga (samtliga s).

Herr BOHMAN (m) kort genmäle:

Fru talman! Ja, herr Ekström, jag är faktiskt besviken. Jag är besviken mot bakgrunden av de alltför "ambitiösa" förväntningar som jag en gång hade på det nyinrättade finansutskottet.

Jag vet inte om herr Ekström känner till – finansministern gör det i varje fall – att jag på den tiden då jag själv satt som ordförande i statsutskottet år efter år drev linjen, att riksdagen borde skaffa sig ett eget organ för bedömning av samhällsekonomin och budgeten och att det organet borde vara i allra högsta grad självständigt i förhållande till Kungl. Maj:t samt att det bl. a. borde förses med utomstående ekonomisk expertis för att kunna göra sina egna balanserade bedömningar. Riksdagen skulle därmed framstå som det budgetgranskande organ som riksdagen skall vara.

Det kan synas vara naivt att hysa sådana förhoppningar i en politisk värld som vår och som i så hög grad styrs av majoritetsbeslut, men jag hade ändå den förhoppningen och de förväntningarna, att man skulle lyckas att göra det. Det är framför allt mot den bakgrunden som jag är besviken över att finansutskottet använder formuleringar som är rätt ovanliga – eller mycket ovanliga – för riksdagens utskott i vanliga fall. Riksdagens utskott brukar inte skriva polemiskt, även om motionerna är polemiska. Man argumenterar starkt i sak, men man bedriver inte partipolitisk polemik, det är det som jag har ansett mig finna i de av mig citerade meningarna och i många andra meningar också.

Det är naturligtvis rätt, herr Ekström, att jag har gästspelat alltför få gånger i finansutskottet. Jag är nu händelsevis bara suppleant i utskottet, och det var inte meningen att jag skulle spela någon stor roll där. Men jag läser innantill, och det är av innantilläsningen som jag har dragit de slutsatser jag här har fört fram.

När det sedan gäller den fråga i sak som vi har diskuterat, nämligen investeringarna, är det klart att näringslivet skall lägga upp en långsiktig investeringsplanering – och det gör man också inom näringslivet. Man bedriver i näringslivet en i allra högsta grad långsiktig investeringsplanering. Men när planerna skall förverkligas måste bero på de konjunkturbedömningar, de räntabilitetsutsikter, den kostnadsutveckling och den likviditet företagen själva har att ta hänsyn till i varje särskilt ögonblick. De privata företagen kan inte, som staten, göra investeringar utan att tänka på lönsamheten. Då skulle de svika den uppgift de har att fullgöra. Det är önskvärt att företagen investerar i lågkonjunkturer, herr Ekström. Vi är helt överens på den punkten, men vi måste begripa att de inte alltid kan göra detta. Och då skall man inte uttala det underförstådda hot, jag upprepar det, som man givit uttryck åt i utskottsmajoritetens formuleringar. Man skall inte heller föra argumentationen på det sätt som herr Ekström gjorde under den debatt jag har suttit och lyssnat till under eftermiddagens lopp.

Herr EKSTRÖM (s) kort genmäle:

Fru talman! Jag kan fortfarande inte finna att det ligger något hot i finansutskottets skrivning i betänkandet på den här punkten, utan det är en allvarlig önskan och vädjan om att vi skulle kunna få en jämnare investeringsverksamhet i samhället. Av majoritetens skrivning framgår också att resurserna inte alls står till förfogande på samma sätt när högkonjunkturen kommer.

Sedan kan jag absolut inte förstå om herr Bohman har hoppats att det nya finansutskottet skulle sitta och tillstyrka moderata samlingspartiets motioner. Det är partipolitik, säger herr Bohman, i betänkandena. Ja men, vad är det vi sysslar med i detta hus? Vad är det vi sysslar med i utskotten? Det är väl partipolitik! Och jag sade i mitt förra anförande att nog är moderata samlingspartiets motion till kompletteringspropositionen i är polemisk i hög grad.

Herr BOHMAN (m) kort genmäle:

Fru talman! Jag sade nyss att vi är helt överens om önskemålet att

kunna styra investeringarna på sådant sätt att de äger rum i lågkonjunktur, när vi har tillräckliga resurser. Det är därför vi har en lagstiftning om investeringsfonder – som vi anser att regeringen borde släppa till just nu för att få till stånd behövliga investeringar.

Men vad jag reagerar emot, för att uttrycka mig ännu tydligare, är att det ligger ett underförstått hot i de rader som deklarerar, att om inte industrin passar på att investera nu så kommer resurser till investeringar inte att stå till förfogande framdeles. Detta uttalande gör utskottsmajoriteten alltså mot bakgrund av finansministerns i kompletteringspropositionen och i finansplanen klart deklarerade intentioner att till varje pris, nära nog, stimulera industriinvesteringarna. Vi är alla helt överens om att vi, om vi skall kunna klara vår betalningsbalans i framtiden, behöver sätta av mer pengar till den industriella utvecklingen. Vi måste bygga ut vår kapacitet nu, nästa år och kommande år. Det är en långsiktig investeringsutveckling som vi måste syssla med – det har också långtidsutredningen starkt strukit under.

Hur kan man då, mot bakgrund av sådana önskemål, som vi alla omfattar, skriva i ett betänkande från riksdagens finansutskott att om industrin inte investerar nu blir det nog inget investeringsutrymme nästa år? Det är allas vår skyldighet att se till att det blir ett investeringsutrymme även nästa år, om ock industrin inte skulle investera i år.

Herr finansministern STRÄNG, som meddelat, att han i samband med den ekonomiska debatten ämnade besvara dels herr *Bohmans* (m) den 23 mars framställda interpellation, nr 89, till herr statsministern, angående åtgärder för att minska motsättningarna på arbetsmarknaden, dels herr *Heléns* (fp) den 20 april framställda interpellation, nr 108, om åtgärder för att stimulera produktion och sysselsättning, erhöll ordet och anförde:

Fru talman! Den här nya debattordningen i våra ekonomiska debatter gör att jag kommer in någon gång som nummer 16 eller 17 på talarlistan. Därför är jag helt enkelt förhindrad att på förhand skriva något tal. Låt mig vara så pass självsäker – det brukar heta så när det rör mig – att jag fattar min uppgift så att jag närmast skall stå här och tillrättalägga en del saker, som jag faktiskt tycker behöver tillrättaläggas. Jag skall således i de improvisationer jag kommer att servera – det föreligger ju också en skyldighet för mig att besvara två interpellationer – börja med att gärna honorera herr Eriksson i Bäckmora för hans korta inlägg. Han gjorde nämligen ett försök att knyta an denna ekonomiska debatt till den internationella utvecklingen på det ekonomiska området. Jag tror han är ensam om detta under debatten här i dag, men onekligen betyder det en hel del, och därför skall jag försöka utveckla saken litet mera.

Innan jag går in på det vill jag ytterligare, i min glädje över att herr Eriksson i Bäckmora fångat själva kärnan i denna debatt, gå honom till mötes med att lämna en förklaring om den kommunala ekonomin. Han gjorde i sitt inlägg anspråk på att man enligt vad centerpartiet föreslagit borde ändra på kostnadsfördelningen mellan stat och kommun. Detta har sedermera upprepats i flera inlägg.

Jag kommer säkerligen tillbaka till detta för jag har gjort en del anteckningar om det, men jag vill inledningsvis ändå göra några konstateranden.

Fjolåret var ett år som präglades av utomordentligt besvärande kreditåtstramningar tidvis. Man brukar ju tala om brutala kreditindragningar och, för att använda en känd terminologi från oppositionens sida, om skyhögt ränta och mycket annat. När man nu i efterhand försöker studera hur den tillgängliga kapitalmarknadens resurser har disponerats, är det onekligen så att det under 1970 stod till de olika lånesökandenas förfogande en upplåning som låg 1 200 miljoner kronor lägre än vad 1969 representerade. Detta är dock inte så uppseendeväckande när man vet att denna utlåning – vid sidan om självfinansiering och skattefinansiering, alltså den mera renodlade kreditmarknaden – representerar ca 17 miljarder kronor, och det är ändå relativt tillfredsställande att konstatera att fjolårets hårda åtstramningar inte verkade hårdare.

Då kan man fråga sig: Hur fördelade sig denna åtstramning? För statens del innebar det en reduktion av upplåningen med 600 miljoner, för kommunernas del med 100 miljoner, för bostäderna en reduktion med 200 miljoner och för näringslivet med 300 miljoner kronor. Med hänsyn till de absoluta lånebelopp det rör sig om är detta i och för sig en ganska rimlig fördelning. Jag tror således jag kan säga att inom ramen för en nödvändig kreditåtstramning blev inte kommunerna mer illa hanterade än någon annan av de lånesökande subjekten, utan här skedde faktiskt en fördelning som var så korrekt som man kan begära.

Låt mig därefter säga någonting om den internationella bakgrunden, som alltid får vara avgörande för en bedömning av hur finanspolitik, kreditpolitik och ekonomisk politik skall utformas. Man rör sig naturligtvis här med många osäkra antaganden, men vi har i kompletteringspropositionen redovisat att samma bedömning står kvar som vi hade i finansplanen i början av året. Den avmattning under senare hälften av 1970, som delvis präglat den internationella ekonomin i början på 1971, övergår – och här har jag inget annat att tro på än de ekonomiska spåmän som sysslar med detta professionellt – troligen i en uppgång i slutet av 1971 eller i vart fall när man kommer in på 1972. De personliga kontakter och samtal som jag haft med folk som skall kunna dessa frågor har styrkt mig i det antagandet.

Vad man har kunnat iakttaga vid sidan om de elementa som låg i grunden när finansplanen skrevs är att man på sina håll har blivit litet orolig på nytt för vissa överslag i ekonomin.

Amerikanarna har ju – utav skäl som jag inte närmare skall gå in på – avsiktligt stimulerat sin ekonomi. En och annan diskonto- och räntehöjning har kunnat avläsas där under sista tiden.

Fransmännen har ansett att de har en efterfrågan som är så pass märkbar att även de har använt räntevapnet och höjt räntan under de sista veckorna.

I Skandinavien har jag nu haft tillfälle att personligen tala med mina kolleger i både Norge och Finland under de sista veckorna. Där är det faktiskt övrefterfrågans problem som de närmast betraktar som det besvärliga i deras ekonomi. Vi vet att man i vårt östra broderland går in med en serie av nya skattehöjningar för att ta ned efterfrågan och dessutom använder en ganska brutal diskontohöjning.

Om jag dessutom ser på den danska ekonomin så präglas den fortfarande av en efterfrågan som ställer den danska regeringen i betydande svårigheter bl. a. med hänsyn till utvecklingen av deras handels- och bytesbalans.

Nu spelar ju de nordiska broderländerna en alldeles avgörande roll i den svenska ekonomin som följd av den fria marknad som EFTA har inneburit och som gör att vi numera har en större varuhandel med våra nordiska broderländer än om jag lägger tillsammans två så imponerande handelspartner som Västtyskland och England.

Vi har följaktligen omkring oss en utveckling som inte talar för att man skulle ha att räkna med en recession, som ekonomerna brukar kalla det för. Fortfarande står det kanhända i någon mån och väger, men det är snarare mer som talar för uppgången än för nedgången.

I ett sådant läge måste naturligtvis regering och riksdag vara utomordentligt försiktiga när det gäller att med de medel vi har till vårt förfogande stimulera ekonomin. Det har ju varit ganska franka krav på att man nu skall släppa loss en erforderlig stimulans. Man har mot bakgrunden av den sysselsättningssituation och de arbetslöshetssiffror vi har ansett sig ha argument för att kräva den rent allmänna stimulansen.

Detta är ju varje regerings och varje finansministers ständigt återkommande problem. Det blir besvärligare för varje år som går med hänsyn till den allt högre grad av ekonomisk integration som ett så avancerat industriland som vårt har att se i sin egen utveckling.

För att se tillbaka på 1960-talet så är det utan tvivel på det sättet att utrikeshandeln varit den mest aktiva faktorn i hela vår ekonomi, med en ökning varje år av både export och import, som har legat på det dubbla, och mer än det dubbla, i fasta priser än vad tillväxten i vår ekonomi och vår bruttonationalprodukt har inneburit. Det är ju den bästa verifikation på hur vi år från år i en alltmer industrialiserad utveckling blir avhängiga omvärlden. Naturligtvis kommer då också handelsbalansens och bytesbalansens eller utrikesbalansens allvarliga frågeställning mer och mer i förgrunden.

Det är lätt att komma in i en situation där man missköter den viktiga frågan. Vi har ju den skillnaden i dag mot vad vi lärde oss som unga — jag höll på att säga ungdomsklubbister men i varje fall som mycket unga — aktiva i den svenska arbetarrörelsen på 1920- och 1930-talen att här går det nu inte att lika enkelt beskriva konjunkturförloppetets problem som det gick vid de tillfällena. Då gick vi ständigt bärande med en konstant underefterfrågan — det är ett fruktansvärt ord, låt mig säga för liten köpkraft — ibland de stora befolkningsgrupperna. Ett pålitligt borgerligt styre, rädd för allting vad stimulans uppifrån innebar, hade sett till att det svenska folket aldrig var något bekymmer för en borgerlig finansminister i fråga om att den privata efterfrågan skulle ställa till några besvärligheter för ekonomin. Dessutom var vi då i ett ganska typiskt agrarsamhälle med en självhushållningsgrad av helt annan karaktär än i dag och där vi följaktligen inte var så ömtåliga och utsatta för den internationella påverkan.

I dag är ju situationen den att om vi inte klarar vår utrikesbalans, om vi inte har en hyfsad valutareserv och en tillräckligt aktiv export finns

inte möjligheter att föra en fullsysselsättningspolitik. Det menar jag skall sägas ifrån.

Man behöver ju inte göra gällande att man, skall vi säga i länder som har råkat ut för arbetslöshet på grund av att man inte har lyckats med sin bytesbalans, har varit mer oengagerad när det har gällt att hålla folk i arbete. Jag kanske tar till för mycket; där det har varit en borgerlig regering, så har den inte haft den intensitet i sin vilja som en arbetarregering har av helt naturliga skäl. Men vi har haft en arbetarregering i England, vi har haft ett starkt inslag av arbetarpartier, socialdemokrater och kommunister, i Finland, där man vid dessa tillfällen har fått acceptera en arbetslöshet som har varit långt utöver vad vi ett ögonblick skulle ha kunnat reflektera på, helt enkelt därför att man – och det låter underligt mot bakgrunden av vad vi tidigare har fört till torgs – inte har ansett sig ha haft de valutamässiga möjligheterna att hålla en effektiv sysselsättningspolitik.

Det här står i varje fall för mig som en helt avgörande fråga. När man nu ställs inför frågan om man skall stimulera konjunkturen mot bakgrunden av sysselsättningsläget, så vill jag göra den deklarationen att man skall stimulera konjunkturen, men hela tiden är man tvingad att se på båda de här frågeställningarna. Dess bättre menar jag att vår situation för dagen handelsmässigt och valutapolitiskt är sådan att det inte är någon risk för att vi inte kan klara en sysselsättningspolitik efter ganska traditionell eller rättare sagt mera modern traditionell karaktär.

Vi läser i dag i tidningarna att valutareserven under april månad ökade med 314 miljoner kronor och att den svenska valutareserven under den senaste tolv månadersperioden har förstärkts med 1 480 miljoner kronor. Den är i dag i runt tal 5 miljarder. Det är ju en mycket förtröstansfull utveckling. Men den skall naturligtvis ses mot den bakgrunden att vi var rätt långt ned i botten och tog vissa risker för ett år sedan med den politik som vi drev. I varje fall ansåg jag att jag kunde ta ansvaret i min egenskap av finansminister, helt enkelt därför att vi hade den väldiga lageruppladdningen, som under 1970 i pengar kunde beräknas till 4,6 miljarder kronor. En normal lageruppladdning i en hygglig konjunktur bör ligga på cirka 1,5 miljarder.

Nu har vi naturligtvis litet av en rekylvinst, när vi konsumerar en del av de här lagren. När man följer export- och importsiffrorna visar det sig att importen ligger stadigt för varje månad i år 8–9 procent under vad den gjorde motsvarande månader 1970, medan däremot exporten håller sig väl uppe. Där har vi förklaringen till förbättringen i vår handelsbalans och förbättringen i vår valutabehållning.

Jag skall väl inte ta tiden alltför mycket i anspråk för att repetera vad som försiggick under 1970. Emellertid brukar jag lyssna på herr Burenstam Linder. Han har ett alldeles speciellt sätt att debattera som är litet ovanligt här i kammaren, och det gör att man i varje fall till att börja med tycker att det är rätt intressant att lyssna till honom. Dessutom är han i sin egenskap av vetenskapsman på det ekonomiska området behäftad med en förmåga att ha ganska bestämda uppfattningar inte bara om det som ligger bakom utan även om framtiden. Han befinner sig därvidlag i samma avundsvärda situation som andra vetenskapsmän på det

här området. Man kan hålla sig med uppfattningar om framtiden. De kan vara hur disparata som helst och hur fantasifulla som helst. Man ställs ju aldrig till ansvar för vad man har sagt. Det är den stora skillnaden mellan dessa vetenskapsmän och en finansminister.

Herr Burenstam Linder kostade på sig en del artiklar i dagspressen för ungefär ett år sedan, där han bl. a. skrev om "det ekonomiska oläget", och han hade en annan artikel som han rubricerade "Blir det devalvering?" Artikel om det ekonomiska oläget publicerades i hans egen tidning Svenska Dagbladet den 15 juli, således mitt i sommaren, när valrörelsen började bränna till. I den artikeln skrev herr Burenstam Linder: "Man visste att konjunkturutsikterna i omvärlden och för Sverige snarast talade för ett ökande underskott, och man visste att finansministern inte hade vidtagit några ekonomisk-politiska åtgärder som motiverade tron på att det i år skulle inträffa vad som aldrig har hänt förut, nämligen att man under andra halvåret skulle få ett överskott i utrikeshandeln."

Nu kan herr Burenstam Linder rita ett kors i taket, ty det blev faktiskt 500 miljoner kronor i överskott andra halvåret 1970. Det var helt enkelt därför att konjunkturen vände en del ute i världen. Det blev inte så populärt att ladda upp med ytterligare lagerhållning, och vi fick den här rekylverkan som jag har talat om. Jag hade då tillåtit mig att förutspå en vändning. Följaktligen betraktades detta vid det tillfället som någonting alldeles utomordentligt sangviniskt och olycksbådande.

Man kan se på handelsciffrorna, och man kan se på valutautvecklingen. Där tycker jag nog att det finns ett underlag för vad vi säger i finansplanen innevarande år, nämligen att det finns anledning att räkna med en förbättring av vår handelsbalans och vår bytesbalans. Underskottet i varuhandeln under 1970 på 1 miljard borde under 1971 förbytas till ett överskott på 850 miljoner, och bytesbalansens under 1970 redovisade underskott på i runt tal 1 650 miljoner borde kunna pressas ner till 200 å 300 miljoner. Vi kan för dagen konstatera att utvecklingen hitintills varit sådan att det inte finns någonting som dementerar denna enligt mångas mening ganska optimistiska uppfattning, en uppfattning som gjort att jag numera presenteras som den oförbätterlige optimisten. Men av denna förbättring på 840 miljoner kronor har vi redan nu i maj månad åstadkommit ungefär 650 miljoner kronor i förbättring, och det bör finnas goda utsikter att leva upp till detta program.

Den andra fråga som av naturliga skäl spelat en stor roll i debatten är frågan om vår sysselsättningsituation. Man behövde väl inte understryka att det parti som jag representerar betraktar sysselsättningspolitiken som den viktigaste reformpolitiken över huvud taget i hela vårt politiska liv. Beträffande det parti som en gång i tiden under hårt motstånd drivit fram den moderna uppfattningen om samhällets skyldigheter att hjälpa människorna till arbete borde man inte behöva ifrågasätta om den ambitionen och den uppfattningen finns kvar eller inte.

Men man har naturligtvis resonerat på det sättet — jag begriper det mycket väl — att om man inför folket gör gällande att det nu råder en alldeles uppenbar fara för nedgång i konjunkturen och ökad arbetslöshet, så skulle man därmed ha argument för att anklaga regeringen och dess

ekonomiska politik och utifrån uteslutande partipolitiska synpunkter kamma hem några poäng på den punkten.

Detta låter litet hårt, men jag säger det absolut av – höll jag på att säga – egen erfarenhet och jag säger det för att jag tror att det är på det sättet.

Denna debatt var mycket livlig 1968 när man från oppositionens sida räknade med att ta hem ett val på att skrämma folket med att vi nu får en arbetslöshet som socialdemokraterna inte klarar av. Man lyckades i stor utsträckning skapa oro bland svenska folket, men det politiska resultatet blev det diametralt motsatta. När människor blir oroliga över om de skall ha arbete eller inte, så håller de sannerligen inte herr Bohman eller herr Helén eller herr Fällidin i handen utan då tyr de sig till arbetarpartiet, eftersom de vet av erfarenhet att det sätter sysselsättningen som den väsentligaste programpunkten.

Om man emellertid bedömer dessa frågor skall man inte göra det utifrån några slags känslomässiga skäl, utan det är klokt att alltid se på det hela utifrån de sakinformationer som ändå finns att gå tillbaka till. Den gångna vintern som har inneburit en nedgång i konjunkturen har inte varit exceptionellt besvärlig ur sysselsättningssynpunkt. Delvis kan detta bero på att vi har haft klimatologiska förhållanden som gjort att den sedvanliga vinterarbetslösheten bland byggnadsarbetarna inte följt säsonggången i vanlig ordning. Vad som oroar är närmast att vi haft en hög arbetslöshetsciffrer som hängt kvar under mars och april månader.

Det förtjänar emellertid att understrykas att förbättringen i detta avseende mellan mars och april var nära 18 000 platser, om jag räknar dels nedgången i arbetslösheten och dels uppgången i de obesatta platserna, och det var en något starkare sväng än vanligt mellan dessa båda månader.

Denna debatt fördes enligt min uppfattning på ett utmärkt sätt av Sven Ekström när han i sitt första inlägg sade att när man gör jämförelserna, bör man kanske inte göra dem uteslutande från fjolåret. Under fjolåret hade vi inte en normal situation på arbetsmarknaden. Vi hade en överkonjunktur som vi egentligen inte vill tillbaka till, som inte framstår som något eftersträvänsvärt. I april månad i fjol hade vi om jag ser på storstadslänen fyra lediga platser på varje arbetslös, och om jag ser på rikssiffrorna två lediga arbetsplatser på varje arbetslös. Det här har förändrats till i år, så att i april månad hade vi i storstadslänen 1,7 lediga platser på varje arbetslös och i rikssiffrorna väger det jämnt – det är lika många arbetslösa som det är lediga och obesatta platser.

Nu är jag naturligtvis inte så enfaldig att jag menar att det vore en enkel match att bara placera de arbetslösa på de obesatta platserna; de finns inte på samma ställe, de passar inte ihop med den arbetslöses efterfrågan. Men de finns ändå. När man talar om sysselsättningsläget bör man därför se det utifrån denna som jag menar litet mer nyanserade utgångspunkt.

Vad jag betraktar som problemet är naturligtvis hur vi skall möta den kommande vintern. I sommar tror jag inte att vi har något allvarligt arbetslöshetsproblem att räkna med. Det kan behövas en stimulans, men man bör bestämma graden av den stimulansen utifrån mera normala

förhållanden än vi just nu upplever. Det är den dämpning som självfallet den oklara avtalsrörelsen lägger på all aktivitet i vårt land, det är efterfrågan från investeringssidan, som påverkas när företagaren säger sig: Vågar jag göra denna investering? Detta gäller inte de stora företagen, ty de är så att säga mer kontinuerligt gående i sina investeringsambitioner. Men den lille företagaren, som kanske gör en investering en gång vart tionde år eller kanske en gång under sitt liv, frågar nog i en situation som i dag: Bör jag inte vänta tills det klarnar på arbetsmarknaden innan jag bestämmer mig?

Naturligtvis påverkar denna situation efterfrågan utifrån konsumtions- sidan på ett alldeles speciellt sätt. Är det så att man fortsättningsvis – och så är det ju – arbetar på 1970 års löner men ändå har ett prisläge som är högre – till drygt tre procent betingad av den höjda momsens vid årsskiftet och dessutom av ett par justeringar i bostadsposten – är det ju inte så överraskande om det påverkar en del av den efterfrågan som kommer från konsumentensida. Jag tycker nog att om regeringen tar itu med den stimulans som är erforderlig när tiden är sådan att man kan bedöma det bättre, är det en ganska klok och realistisk ståndpunkt.

Man kan naturligtvis diskutera vilken grad av sysselsättning man skall ha. Jag tycker nog att den vi hade vid det här laget under fjolåret var överdriven. En löneglidning på sju procent var inte hälsosam för vår ekonomi, den prisstegring som accentuerades som en följd av detta var inte heller hälsosam för vår ekonomi. Den senaste månadssiffran visade en arbetslöshet på 1,9 procent. Vi ligger alltså under två procent, och den siffran kommer att minska ytterligare under de närmaste månaderna.

Det har förts en och annan vetenskaplig debatt om vad som skulle vara den riktiga arbetslösheten med hänsyn till önskvärdheten av stabil bytes- och handelsbalans och över huvud taget en så långt gående prisstabilitet som möjligt. På den tiden då Bertil Ohlin inte var så aktiv som politiker – jag vill minnas att det var i slutet på 1940-talet – exponerade han sig mera utifrån den vetenskapliga utgångspunkten och skrev en broschyr. I den förde han fram åsikten att 5 procent arbetslösa i och för sig var en ganska rimlig procentsats, om man ville nå de andra målen. Jag skall gärna göra honom den rättvisan att jag säger att han sade ifrån – nu är det vetenskapsmannen Bertil Ohlin som talar – att man naturligtvis skall ta hand om de här arbetslösa på ett föredömligt sätt, men det blir en lugnare efterfrågesituation om man har den här marginalen. Jag vet att man bland herr Ohlins efterföljare är rätt irriterad när detta åberopas så där i efterhand, men jag har gjort en väsentlig skillnad: jag har inte talat om herr Ohlin som politiker, utan jag talar om honom som vetenskaps- man när han gör den här distinktionen.

I direkt anknytning till vad jag nu har sagt har herr Bohman framställt en interpellation. Jag har nämligen berört frågan om den olösta avtalsrörelsens konsekvenser bl. a. för sysselsättningen och arbetsmarkna- den. Jag skall, fru talman, nu avge vederbörligt svar på den här interpellationen.

Herr Bohman har i interpellation frågat statsministern om regeringen är beredd att ofördröjligen vidtaga åtgärder för att det svenska samhället inte skall behöva råka i ett sådant tvångsläge att krav på ytterligare

Torsdagen den
27 maj 1971

*Ekonomisk debatt
Ang. åtgärder för
att minska mot-
sättningarna på
arbetsmarknaden*

samhällsringripanden på arbetsmarknaden behöver aktualiseras. Interpellationen har överlämnats till mig för besvarande.

Låt mig till att börja med understryka att den form för löneuppgörelser som under lång tid vuxit fram i vårt samhälle och som tar sig uttryck i frivilliga överenskommelser mellan självständiga parter har sina bestämda fördelar. Den fria förhandlingsrätten har grundläggande betydelse för de fackliga organisationerna. Den fria förhandlingsrätten innebär att parterna på arbetsmarknaden åtagit sig ett delansvar både för samhällsekonomin och för inkomstfördelningen. I sista hand åvilar ansvaret för landets ekonomiska och sociala utveckling regering och riksdag.

Erfarenheten visar att vårt land haft en fredligare utveckling på arbetsmarknaden än de flesta andra länder och att ett rimligt förhållande rått mellan lönerörelsernas utfall och samhällsekonomin krav. En annorlunda utveckling skulle säkerligen ha skapat en sådan oro att den allmänna uppslutningen bakom rätten till fria uppgörelser mellan självständiga parter hade försvagats.

Självfallet finns ett samband mellan den ekonomiska utvecklingen och de krav som från ömse håll framförs i en avtalsrörelse. Den våg av prisstegring som gått över praktiskt taget hela världen under de senaste åren har också drabbat Sverige. Människor reagerar mot prishöjningar, och jag kan väl förstå att man upplevt sin situation som besvärlig när priserna temporärt stigit så snabbt som de gjorde under förra året. Detta får emellertid inte undanskymma det faktum att utvecklingen under en längre tidsperiod utvisar stigande reallöner och ökad privat konsumtionsstandard för praktiskt taget hela det svenska folket. Jag vill också påpeka att både vår totala produktion per invånare och den privata konsumtionen per invånare i kronor räknat är högre än i andra länder med undantag för USA. Trots att vi anslår mer än andra för gemensamma ändamål har vi alltså samtidigt råd med en högre privat standard än andra.

För att bidra till att skapa förutsättningar för en lugnare avtalsrörelse införde regeringen förra året prisstopp, samtidigt som den ekonomiska politiken successivt stramats åt.

Vi kan nu konstatera att den ekonomiska utvecklingen sedan en tid tillbaka kommit in i ett lugnare skede. Utrikeshandel och valutareserv utvecklas fördelaktigt. Prisutvecklingen har stabiliserats. Vi har t. o. m. upplevt någonting så ovanligt som att konsumentprisindex sjönk med en enhet under april månad i år. Vidare har ett jordbruksavtal träffats, och producentpriserna för viktiga livsmedel har bestämts för en treårsperiod. Detta bör förbättra förutsättningarna på avtalsfronten. En lönerörelse som går utöver den samhällsekonomiska ramen ger ingen real förbättring och kan medverka till en ny prisstegringsvåg.

Herr Bohman frågar i sin interpellation efter åtgärder för att främja en frivillig överenskommelse mellan samtliga parter på arbetsmarknaden. I själva verket har regeringens åtgärder hela tiden varit inriktade härpå. Vi har följt praxis genom att tillsätta medlingskommissioner för de olika avtalsområdena. Den nedfrysning av stridsåtgärderna under sex veckor som genom riksdagsbeslut åstadkoms i mars syftade också till att skapa förutsättningar för fortsatta förhandlingar under mer avspända betingelser.

Torsdagen den
27 maj 1971*Ekonomisk debatt
Ang. åtgärder för
att minska mot-
sättningarna på
arbetsmarknaden*

Herr Bohman efterlyser en stabiliseringspolitisk konferens och aktualiserar bl. a. skatterna och den offentliga sektorns expansion. Regeringen har vid flera tillfällen tidigare redovisat sin inställning till de ofta återkommande förslagen om en stabiliseringspolitisk konferens. Några omständigheter som rubbar regeringens bedömning har inte inträffat. Vi anser alltså att det är parterna på arbetsmarknaden som självständigt skall göra sin bedömningar, ta sitt ansvar och träffa frivilliga överenskommelser.

Jämförelser med erfarenheter i andra länder styrker också uppfattningen att den ordning vi har kommit fram till bäst gagnar arbetsfreden och en lugn utveckling. Varken lägre skatter – och visst har man lägre skatter annorstädes – eller en mindre offentlig sektor tycks i andra länder ha medfört en minskad social oro eller bättre arbetsfred. Den engelska konservativa regeringens nya sociala strategi med bl. a. sänkta skatter och försämrade social trygghet tycks sålunda inte ha haft en lugnande effekt på arbetsmarknaden.

Låt mig för att sammanfatta säga att det råder en bred samling både i riksdagen och hos den allmänna opinionen om den fria förhandlingsrätten, strävan efter arbetsfred, kravet på en samhällsekonomiskt rimlig avtalsuppgörelse och en utjämning av löneskillnaderna.

Därmed har jag besvarat herr Bohmans interpellation. Jag har ytterligare ett interpellationssvar, och jag hoppas att jag så småningom även skall kunna gå herr Helén till mötes på den punkten.

Men jag vill nu bryta den tidsmässiga tågordningen litet – artig som man bör vara mot partiledarna – och kommentera de tre partiledarnas anföranden i första omgången. Jag ser, fru talman, att jag tycks ha bra med tid framför mig för detta inlägg.

Herr Fälldin börjar med att yrka på kraftigare stimulans, och han rekommenderar då det generella släppet av investeringsfonderna. Det gör också herr Bohman. Jag är inte alldeles säker på om herr Helén sade det lika klart, men jag föreställer mig att han följer med de andra båda.

Detta är ett problem som vi har funderat rätt mycket över, men det är fel att säga att man på den här punkten har samma värderingar som Landsorganisationen. Landsorganisationen har nämligen i sitt yttrande ganska klart och tydligt sagt sig föredra den selektiva hanteringen av investeringsfonderna och inte det generella släppet. Just den selektiva hanteringen av investeringsfonderna ger oss möjligheter att använda vapnet i regionalpolitiskt och lokaliseringspolitiskt syfte, och det är inget vapen som man utan vidare kastar ifrån sig. Det generella släppet kommer – jag försäkrar kammarens ledamöter – att innebära att det icke blir några lokaliseringspolitiska eller regionalpolitiska insatser med investeringsfondernas hjälp så länge det generella fondfrisläppet gäller.

När man sedan säger att vi bör släppa dessa fonder överallt utom i de tre storstadsråjongerna, så är det inte heller någonting som är riktigt, om man vet hur arbetsmarknaden ligger till. Det finns – och det kan uppstå – vissa lokala områden utanför stödområdet, där det är rimligt att använda fonderna. Vi har använt dem i Oskarshamnstrakten, vi har använt dem i Viskadalen och i Norrköping, och vi är beredda att använda dem i andra delar av landet där speciella lokala svårigheter uppstår. Men

då har man det hela tiden i sin hand och man har kvar det regionalpolitiska och det lokaliseringpolitiska vapnet, och det är inget tvivel om att det är att föredra. Vilken grad och vilken takt man skall ha i användandet av det selektiva fondfrisläppet blir ju helt avgörande för hur man bedömer utvecklingen, och där kan man följa den från dag till dag.

Herr Fälldin kommer vidare in på frågan om kritiken mot näringslivet för att det inte investerar, och det har ju varit föremål för mycken indignation från herr Bohmans sida i de senaste inläggen och i hans polemik mot finansutskottets ordförande. Jag begriper inte herr Bohman – det måste jag säga. För vad är det utskottet har sagt, när herr Bohman nu gör gällande att utskottet gått längre än t. o. m. finansministern? Det har ju utskottet inte gjort, för vad utskottet sagt har jag sagt offentligt i Sveriges Radio i en intervju i samband med ett föredrag som jag höll – jag vill minnas att det var i Halmstad.

Och det är ju helt enkelt på det sättet, att vill man icke tolerera arbetslösheten – och det är väl ingen som är beredd att säga att det skall vi göra – och vi har en situation där industrin inte vill utnyttja den reala resurs som arbetskraften innebär, så måste vi ta hand om den och sätta den på ett ökat bostadsbyggande, sjukhusbyggande, skolbyggande eller vad det än kan vara, t. o. m. kontorsbyggande och t. o. m. ett och annat bankhusbygge – liksom på byggande av fritidsanläggningar och simhallar eller någonting sådant. Vi kan inte låta arbetskraften gå arbetslös och så att säga stå i beredskap tills industrin kommer.

Då kan herr Bohman säga: Ja, men om sedan investeringslusten vaknar hos industrin nästa år måste vi ju, framför allt mot bakgrunden av vad Sträng har sagt nu om vikten av bytesbalans och handelsbalans, se till att industrin får sina resurser. Tyvärr är det emellertid inte så i den praktiska verkligheten, att man växlar om arbetskraften och kapitalet från det ena området till det andra som man vänder på en femöring. Har riksdagen bestämt sig för ett bostadsprogram på 100 000 lägenheter och sätter in det med den säsongsaspekt som vi anser att igångsättningen skall innebära, så ändrar man inte på denna väldiga investering under året – och det drar t. o. m. över på året därpå innan man kan göra någon egentlig förändring i framgångstakten. Är det så att landstingen startar sina stora sjukhusbyggen – det kan vara fråga om investeringar som tar både två och tre och fyra år – har man inte heller där någon variabel i fråga om arbetskraft och kapital. Det har man inte heller på skolbyggnadssidan.

Över huvud taget är det här trögrörlig verksamhet som man arbetar med. Och därför är det väl inte alldeles överraskande om både jag och finansutskottet uppmanar de svenska företagarna att ta chansen nu, innan vi tvingas att abonnera på arbetskraften för andra ändamål. Det är inte så lätt att göra den ledig och fri, när man från näringslivets sida ropar: Nu vill vi ha den!

Sedan hade jag ännu svårare att följa herr Fälldin när han kom in på jämförelsen med Statsföretag. Han säger: Varför uppmanar man inte Statsföretag att expandera och öka sina investeringar, när man uppmanar andra att göra det just nu? Ja, det är inget tvivel om att Statsföretag gör vad man kan. Statsföretags investeringar kommer att expandera – i fjol

uppgick de till litet drygt 500 miljoner och under 1971 kommer de att gå upp till 600 miljoner. Jag menar att en ökning på 20 procent är en ökning på 20 procent. Och eftersom det för många nog är en ganska ny uppgift vill jag också upplysa om att den aktivitet som nu är på gång i den svenska industrin inte är så dålig som man kanske ibland vill göra gällande i dystra ögonblick. Jag har här dels en artikel ur tidskriften *Veckans Affärer*, dels en rapport som skrivits inom administrationen, och båda pekar åt samma håll och redovisar samma resultat så när som på någon enda procent. Jag skall, fru talman, inte bli alltför utförlig när jag redovisar vad som står i dessa aktstycken, även om det är ganska frestande.

Uppgifterna visar att vi har haft en uppgång i antalet sysselsatta, så att vi nu har 65 000 fler människor i arbete än under den exceptionella högkonjunkturen för ett år sedan. Vidare har vi nu en produktion av elkraft som ligger 35 procent högre än för ett år sedan – och man producerar ju inte elkraft på lager utan därför att konsumenterna efterfrågar den. Om jag sedan ser på siffrorna på kostnaderna på påbörjade byggnadsföretag så finner jag att vi under de tre första månaderna i år har haft en aktivitet inom det industriella byggandet som ligger cirka 40 procent högre än under motsvarande månader för ett år sedan. Anmaningarna till industrin har alltså inte fallit helt på hälleberget. Det råder aktivitet på det hållet. Däremot har vi skurit ned bostadsbyggandet och en del offentligt byggande, bl. a. för att skapa det utrymme för den industriella expansionen som vi är ute efter.

Sedan är det klart att detta i sista hand är en fråga om vilken likviditet företagen har, och där är företagen sannerligen inte skurna över en kam. Det finns även i dag företag som har det besvärligt att expandera på grund av penningbekymmer, och det finns andra som har goda möjligheter att expandera därför att de inte har några sådana bekymmer. Om jag försöker avläsa utvecklingen av företagets möjligheter att avsätta pengar efter inlåningen i affärsbankerna, vilket är ett uttryck för den svenska industrins kollektiva likviditet, så finner jag att det i dag ser ganska hyggligt ut när det gäller likviditeten för den svenska industrin.

Statsföretags likviditet är kanske inte särskilt lysande. Man har där i sin verksamhet några goda företag men dras med en del svårigheter i andra. Men om jag ser på det program som Statsföretag skall följa, så finner jag att ASSI är i gång med en ganska kraftig expansion, bl. a. i Hylte bruk i Halland, där man går in i ett samarbete med andra intressen. Vidare finns det ett förslag om kapitalförstärkning för Norrbottens Järnverk, som fullt utbyggt kommer att betyda en investeringssumma på ca 400 miljoner kronor. Dessutom skall denna kammare när det gäller Uddevallavarvet fatta beslut, som kommer att innebära icke föraktliga investeringsökningar. Jag tycker därför inte att man i Statsföretag behöver gå omkring och be om ursäkt för att man inte är investeringsbenägen.

Men det är nu en sak. En annan sak är om företagets ordförande och verkställande direktör säger: Vi är tvingade att iaktta sparsamhet – det är bra om de säger det – och vi måste underkasta oss vissa restriktioner även när det gäller önskemål som man kanske på vissa håll anser att vi skulle

tillmötesgå. Jag finner inte något uppseendeväckande i handlingsättet i Statsföretag och är därför litet överraskad och förvånad över Thorbjörn Fälldins anmärkning i det fallet.

Jordbruket lever på rost och röta, sade sedan herr Fälldin. Det tycker jag är litet överdrifter. Men på sätt och vis får väl både herr Fälldin och jag i så fall ta ansvaret för det, eftersom vi som riksdagsmän – och jag bl. a. som ledamot av regeringen – har träffat uppgörelser med jordbrukarna. För min del har jag gjort det under nästan så lång tid tillbaka som jag minns. De uppgörelserna har träffats i vanlig förhandlingsmässig ordning och måste därför betraktas som ett uttryck för att man på jordbrukarsidan har ansett dem så pass tillfredsställande att man har kunnat acceptera dem. Jag vill inte underkänna jordbrukarna som förhandlade, och jag vill inte underkänna Thorbjörn Fälldin som riksdagsman då han fällt sitt votum till förmån för uppgörelsen. Följaktligen är väl det där att jordbruket lever på rost och röta väsentliga överdrifter.

Vad Fälldin sedan sade när det gäller svårigheterna för industrin att rekrytera personal och när han tog upp vårt utbildningsproblem och vårt ungdomsproblem var så bra sagt att det var som om jag skulle ha sagt det själv. Och jag har faktiskt sagt ungefär detsamma i åtskilliga föredrag under den senaste tiden. Det här är ett problem som vi måste ha vår uppmärksamhet riktad på, och är vi alla överens om det, så kommer det väl att hända något på området, föreställer jag mig.

Kommunerna måste visa återhållsamhet, staten måste visa återhållsamhet, sägs det då och då i ögonblick när de sunda vätskorna får komma till sin rätt. Jag läste en TT-rapport av vad herr Dahléns yttrade om den saken på ett möte för litet sedan. Det måste fägnas en gammal sparsam finansminister att en av folkpartiets ledande män talar om återhållsamhet. Herr Dahléns börjar med att säga att finansministern är dystur. Det är ju en variation på konfekten – de flesta tycker att jag är fasligt optimistisk. Sanningen ligger väl någonstans där mitt emellan, och det är ju ingen dålig kompromiss. Vidare säger Dahléns: Här talas om att man skall höja barnbidragen med 100 kronor, och det kostar 180 miljoner kronor, och klipper man till med 300 kronor, så kostar det en halv miljard. Här har diskuterats vårdnadsbidrag – tyvärr är det ju herr Dahléns eget parti som är en av drivkrafterna på det området – med 500 kronor per barn upp till sjuårsåldern. Det kommer att kosta 350 miljoner kronor. Sedan har man talat om sänkning av pensionsåldern från 67 till 65 år – det är herr Dahléns politiska bröder som står för det – och det kostar 600 miljoner kronor. Och lägger man sedan till kostnaderna för ATP och kommunala bostadstillägg betyder den reformen, enligt herr Dahléns egen beskrivning som jag har direkt från källan, 1 150 miljoner i kostnadsökning. Skall man också ha en allmän sysselsättningsförsäkring kostar det mellan 300 och 400 miljoner, och sedan är det andra reformer som väntar: det är tandvårdsförsäkring, det är utrustning av arbetsmiljön, det är höjning av pensionärernas standard. Samtidigt finns det andra områden som kräver mera pengar: utbildning, forskning, vägväsende, sjuk- och hälsovård, daghem, lekskolor och internationellt bistånd.

Efter allt detta samlar herr Dahléns ihop sig och skickar via olika media

ut till oss allesammans: ”Partierna måste gemensamt känna ansvaret för att inte ställa ut löften om reformer som är uppenbart omöjliga att genomföra under de närmaste åren.” Tänk om alla de här kloka synpunkterna höll också i en valrörelse — så mycket enklare det skulle vara att diskutera ekonomi med herr Dahlén och övriga representanter för den borgerliga oppositionen då.

Man skulle kunna utveckla detta ytterligare. Var och en som har haft vänligheten att sitta kvar i bänken under det här långa anförandet har ju ändå inte kunnat undgå att under den gångna riksdagen lägga märke till var spenderbyxorna finns någonstans bland de olika partierna. Jag och mina partivänner har ju fått slåss för att finanspolitiken inte skulle försämrats, för att försöka hejda alla överbud på olika områden. Vi har väl på det hela taget lyckats ganska hyggligt med ett par undantag. Men det intressanta är ju, att när vi misslyckas med alla goda föresatser, som även oppositionen i allvarliga ögonblick ansluter sig till, när vi misslyckas med att hålla igen och ett eller annat överbud blir riksdagens beslut — då är det ingen hejd på glädjeyttringarna i den borgerliga pressen. Då har regeringen blivit desavuerad, då har regeringen fått på skallen av oppositionen — se så dålig regering vi håller oss med!

Nu kan ni säga: Vi svarar inte för den borgerliga pressens journalister. Formellt gör ni väl inte det. Och det kan ju tänkas att man där håller sig med journalister som är så ovetande om ekonomiskt allvarliga ting att de över huvud taget inte vet vad de skriver. Men man kan ändå inte, om man vill vara logisk och konsekvent, ställa upp hela den här diskussionen om farorna för vår ekonomi, farorna för skattehöjningarna, de faror som ligger i att inte ta hänsyn till att man måste betala vad man önskar göra, och sedan utbrista i glädjerop och glädjeyttringar om man på någon punkt lyckas desavuera sig själv, vilket man gör när man vinner över regeringen i en budgetfråga.

Herr Fälldin slutade sitt anförande med att ge herr Bohman en, som jag tyckte, mycket välbefogad reprimand, när han kritiskt granskade herr Bohmans uppfattningar om skattepolitiken och skattesystemet. Om herr Fälldins gentlemannainstinkter inte hindrat honom borde han kanske ha tagit med kammarens värderade andre vice talman i den här kritiken, ty när fru talmannen kritiserar skatterna har man aldrig någon känsla av att det skulle finnas något medansvar från folkpartiets och centerpartiets sida för den skattereform som vi för närvarande tillämpar.

Jag kommer sedan, fru talman, över till herr Helén. — Jag är ledsn för att klockan går så fort, men det här är ju sista möjligheten att yttra sig för en i fråga om anföranden hårt hållen finansminister under denna riksdagssession, och jag skall i fortsättningen försöka vara så blygsam som möjligt.

Herr Helén började med att säga: Felen i det förflutna har naturligtvis varit många — det har varit för litet till barnfamiljerna, man har inte orkat med vårdnadsbidragen, inte skattelindringen till folkpensionärerna; som i folkpartiets alternativ.

Då måste jag fråga — hur enkelt, banalt och barnsligt det än låter: Hur skall det där genomföras när man inte har kurage att anvisa någon finansiering? Ni har ju snällt och beskedligt följt med mig när jag på

regeringens vägnar lagt fram mina skatteförslag. Ni har aldrig bjudit över i fråga om skattehöjningar, men ni har varit otroligt flitiga att bjuda över på reformsidan. Vid något tillfälle har ni kanske sagt att "om man inte kan göra det med en gång så kan det göras längre fram" och "om man bara för en annan politik" – dessa mystiska begrepp – så skall alla himmelens hävor falla över oss och det skall finnas utrymme för att göra allt vad vi önskar. Och en stabiliseringskonferens i god tid skulle ha gjort underverk, om jag fattade herr Helén rätt.

Jag har sagt det tidigare, och jag vill säga det nu: Det finns inte och har inte funnits förutsättningar för en stabiliseringskonferens som skulle ha givit någon annan utveckling på det ekonomiska området eller på avtalsområdet än den vi upplever i dag. Jag har i all blygsamhet och i största anonymitet orienterat mig åt det hållet. Jag har t. o. m. fört ihop representanter för de fackliga organisationernas ledningar för att diskutera dessa möjligheter med dem. Men de har vägrat helt enkelt därför att de inte har varit mogna för en sådan diskussion. Kan inte de direkt berörda parterna, som ju ändå borde ligga litet närmare varandra, komma överens om ett gemensamt utspel, vad skulle det då kunna ge om vi politiska motståndare komplicerade debatten? Detta är någonting som man vinkar med därför att det kan låta bra för människor som godtroget säger: Men skall inte parterna kunna resonera ihop sig? I den kalla, krassa och hårda verklighet vi lever har det inte hittills funnits något som helst utrymme för en sådan här aktivitet.

Herr Helén talade om det generella släppet av investeringsfonderna. Jag har redan berört saken och skall självfallet inte upprepa mig. Herr Helén tar också upp en ny fråga, nämligen planeringen i den svenska ekonomin. Han vill ha perspektivplaner av "medelfristig längd", vad han nu lägger in i detta uttryck. Det skulle då innebära att man skulle få en på förhand prioriterad reformverksamhet. Jag tar det med många reservationer, fru talman, för jag vet att det inte finns något objektivt begrepp om vad som är den riktiga prioriteringen.

Här kommer olika intressen in med all den subjektivitet som besjälar de olika intressena, vilket blir avgörande för hur prioriteringen kommer att utformas. Eftersom det är så många skilda uppfattningar, ser jag ingen möjlighet att komma fram till någonting som innebär hållbara fem-, sex- eller tioårsplaner, såvida man inte utgår från att vi då skulle ha en annan ekonomi än den nuvarande i vårt land. Man kan göra det i de totalitära staterna, där man tar ifrån löntagarna rätten att själva ha en uppfattning om vad deras inmarsch i ekonomin skall innebära. Man kan göra det i en ekonomi, där allting är reglerat ifrån botten. Där håller femårsplanerna med vissa reservationer. Men i en marknadsekonomi och i en ekonomi beroende av en omvärld, som inte bryr sig ett dugg om våra planer men som ändå är avgörande för hur vi måste anpassa vår ekonomi, kommer all sådan här planering att vara behäftad med utomordentliga bristfälligheter, så stora bristfälligheter att man kan ifrågasätta om det över huvud taget finns något som helst rimligt motiv att syssla med den.

Jag måste såsom finansminister ibland värja mig emot att man lägger in alltför mycket av växlar i framtiden. Vi har växlar på försvarets område och på folkpensionernas område. Vi har naturligtvis den växel

som alltid ligger i att staten som en stor arbetsgivare skall följa med i en löneutveckling som har sin speciella karaktär. Det som sedan blir över är inte så förskräckligt mycket att vinka på, men det har givit oss möjligheter till ett fortsatt inte föraktligt reformarbete. Jag räknar med att det inte nu skall behöva bli ett reformstopp, utan att vi skall kunna fortsätta den verksamheten också framdeles.

Hur kan man tro att man skulle kunna göra prioriteringar som omfattas av alla? Några anser att väginvesteringarna är det absolut viktigaste i dag. Andra anser att bostadsinvesteringarna är det viktigaste, att industriinvesteringarna är det viktigaste, att en och annan socialreform är det viktigaste, att familjepolitiken är det viktigaste, att vårdnadsbidraget är det viktigaste eller att en förbättring för pensionärerna är det viktigaste. Det finns naturligtvis en grupp bakom herr Bohman, som säger att allt det där är sekundärfrågor i förhållande till önskan att få en skattesänkning över hela linjen med en speciell tyngd på dem som han tycker är hårdast drabbade, dvs. de relativt välbetalda. Det är för dem det allra viktigaste.

Alla de här uppfattningarna kan man ha, men att samla dem i en gemensam prioritering ligger inte inom det möjligas gräns.

Jag skall inte använda några enkla debattknep, fastän jag har märkt att herr Helén gör det ibland. Jag skall inte fråga: Menar herr Helén att vi skall in i en reglerad ekonomi? Jag skall inte säga det, eftersom jag inte tror att herr Helén menar detta. Men jag ser för min egen syn klart och bestämt, att skall man lyckas med prioriteringen på lång sikt och göra anspråk på att den skall följas upp och hållas, då kommer som ett brev på posten slutsatsen att detta endast är möjligt i en väsentligt hårdare reglerad ekonomi än vår marknadsekonomi.

Hur skall vi ha det i framtiden? frågar herr Helén och vill ha besked av finansministern. Ja, det är möjligt att han vänder sig till statsministern på den punkten. På denna framtid kan väl ingen ställa ut några växlar. Jag kan bara trösta herr Helén med att i snart 40 år – närmare bestämt 39 år – har det parti som jag företräder svarat för ledningen av samhällsarbetet i det här landet. Under den tiden har det skett en enorm utveckling – industriellt och även i alla andra avseenden: kulturellt, reformmässigt, standardmässigt. Vi kommer att fortsätta i precis den stilen även framöver så långt våra krafter räcker.

Då och då faller folkpartisterna för frestelsen att driva denna skräckpropaganda, där de målar upp socialistiska perspektiv och frågar: Skall man socialisera det eller det, eller skall man inte göra det? Vad som gör herr Helén speciellt uppskrämd är att han i Tiden läser om våra unga socialister som i den fria debatt som vi kostar på oss i vårt parti får framföra sina synpunkter alldeles obehindrat, eller att han läser någon ledare eller underledare i Aftonbladet. Han är då beredd att säga, om det nu passar hans socialistiska skrämselektik: "Det här är det socialdemokratiska partiets uppfattning. Hur skall det gå?"

Vi upplever det här intermittent. Herr Ohlin var en mästare på det under slutet av 1940-talet och början på 1950-talet. Jag minns en debatt där han allvarligt frågade den socialdemokratiska debattmotståndaren, som vid det tillfället var min företrädare Wigforss, om vi skulle socialisera

Torsdagen den
27 maj 1971

*Ekonomisk debatt
Om åtgärder för
att stimulera
produktion och
sysselsättning*

rakstugorna. Han hade en god kumpan i Herbert Tingsten, som brukade undra: Hur långt skall det socialistiska tåget gå? Stannar det i Södertälje, eller går det till Rom?

Ja, man levde på den där skrämselfpropagandan och fångade in en del röster. Men man orkar inte hänga i så värst länge, och jag är alldeles övertygad om att också den här specifika konjunkturen kommer att gå över. Jag är alldeles övertygad om att det blir svårare för herr Helén att i det långa loppet hitta skrämselfargument mot det parti jag företräder och dess politik.

Jag ber om ursäkt, fru talman, att jag ett par gånger har återkommit till herr Ohlin. Jag borde kanske inte göra det, eftersom han ju inte längre tillhör den här kammaren och inte har möjlighet att ge den replik som han annars med absolut säkerhet skulle ha begärt för länge sedan. Men fru talmannen åberopade honom själv vid några tillfällen. Hon åberopade honom och hon åberopade också professor Erik Lundberg, professor Göran Ohlin och en herre som heter Rappaport – som väl inte är någon ny ekonom, men som just under de senaste veckorna har exponerat sig i Dagens Nyheter – till stöd för den kritik som hon ansåg att hon borde framföra.

Jag tar nu rätt lätt på allt det här. För några år sedan inbjöd jag åtta nationalekonomiska professorer att skriva var sin uppsats om recept mot inflationen. Naturligtvis fick jag åtta olika recept. Avsikten var väl egentligen bara att presentera problemen för mig, och sedan lade man med stor förtröstan värderingarna och sammanfattningarna i finansministerns händer. Nu kan det sägas att det var dåliga värderingar och dåliga sammanfattningar, men jag tror inte att man kan åberopa uttalanden av fyra eller fem nationalekonomiska experter och därur dra riktlinjer för den ekonomiska politiken i framtiden. Det här är inte så illa menat som det låter. Experterna är värdefulla därför att de berikar debatten och diskussionen, men de har i allmänhet ett fel, nämligen att de har litet dålig kontakt med den trista verklighet som finns utanför deras lärosalar och deras studerkammare.

Jag har fått uppmaningar att svara på frågor om EEC, men för att jag inte skall ge mig in alltför långt i de frågorna skall jag kanske också uppfylla det löfte som jag gav i början, nämligen att svara på en interpellation som herr Helén har framställt. Den har med konjunkturläget att göra, och mycket av vad jag redan har sagt är faktiskt ett svar på interpellationen. I interpellationssvaret – jag drar mig för att repetera allt – återkommer jag till att det är svårt att bedöma utvecklingen i den inhemska ekonomin utifrån den alldeles speciella situation som vi lever i just nu. Avgörande för vilka ekonomiska politiska åtgärder som skall vidtas för att vi skall komma till rätta med problemen – det är det herr Helén har frågat efter – blir bedömningarna som man gör av den ekonomiska utvecklingen under andra halvåret 1971 och första halvåret 1972. Vi har, så långt det ligger inom vår förmåga, försökt redovisa detta i kompletteringspropositionen. Följaktligen har jag inte kunnat göra annat än hänvisa herr Helén till den urkunden.

Lättnaderna i den ekonomiska politiken har främst avsett kreditpolitiken, men under de allra senaste månaderna även finanspolitiken och de

direkta regleringarna. Som jag tidigare mycket ambitiöst har försökt klara ut kommer självfallet de lättnaderna att genomföras precis i den takt som vi vågar bedöma lämplig. Men om situationen inte ger möjligheter till lättnader kommer de inte att genomföras – det är så enkelt som det är sagt.

Herr Bohman har visserligen fått svar på sin interpellation, men han bör kanske också ha något svar på en del frågor som han ställde i sitt inlägg. Delvis har jag svarat honom när jag hjälpte finansutskottets ordförande – ja, han behövde ingen hjälp, utan jag kan uttrycka det så att jag delvis svarat herr Bohman när jag försökte komplettera vad Sven Ekström anförde i fråga om resursernas disposition för en eventuell kommande investeringsökning inom industrin.

Herr Bohman tar upp frågan om de anställda i den offentliga verksamheten, anför en del siffror ur långtidsutredningen och frågar, om vi över huvud taget kan fortsätta med den här expansionen. Ja, herr Bohman, det finns egentligen bara ett kriterium som säger hur länge vi kan fortsätta. Jag kommer tillbaka till våra möjligheter att bytesbalansmässigt och handelsbalansmässigt hävda oss ute i världen. Men självfallet kan man inte se det här problemet så enkelt att man målar upp några specifikt avskräckande framtidsvyer i och med att man talar om att det sker en överflyttning från den mer produktionsbetonade industrin till den mer tjänstebetonade verksamheten. Så är det sannerligen inte! Tekniken går framåt. Vi har en produktivitet i vårt land som endast slås av det stora landet i väster. Det betyder att det ständigt pågår en teknisk och forskningsmässig utveckling i vårt land, som gör att vi kan producera vår volym av varor med färre arbetare – och någonstans skall de som blir över ta vägen.

Samtidigt stiger vår standard, och i denna stegrade standard ställs anspråk på nya tjänster från samhällets sida.

Hela denna omflyttning på arbetar- och tjänstemannasidan är inte något värre problem än vad det behöver vara, så länge man klarar konkurrensen med omvärlden och utrikeshandelsbalansen. Det är då en mera sekundär fråga i vad mån dessa båda sektorer förändrar sig i förhållande till varandra.

Medaljen har en fränsida, säger herr Bohman. Fränsidan på denna medalj – om det nu var för medborgerlig förtjänst eller något annat – skulle vara de konsekvenser som vi nu utläser bl. a. i oron på arbetsmarknaden. Skall vi trösta oss, herr Bohman, med att medaljen har en sådan fränsida i alla länder? Man finner oroligheterna i praktiskt taget varje land, om man besvärar sig med att se sig omkring ute i världen. Man kan möjligen, som jag sagt i interpellationssvaret tidigare i dag, konstatera att oroligheterna i det långa loppet ändå varit relativt sett mindre hos oss än i omvärlden.

Med hänsyn till kammarens ledamöters behov av att även stärka sig med en bit mat kan jag inte ta upp varje detalj i inläggen, även om naturligtvis många av mina politiska motdebattörer kommer att säga: Varför fick jag inte svar på det och på det? Men det vore kanske litet oförsiktigt om jag inte ett ögonblick försökte i all hast repetera en del av den kritik som kommit från annat håll än partiledarhåll.

Jag skall börja med herr Wedén. Hur blir det med EEC? säger herr Wedén, och det har frågats också från andra håll. Någon hade en sådan dramatisk beskrivning på detta problem att man efterlyste en finansminister med utspänt bröst som helst gick omkring och förklarade: Nu, mina vänner, finns det sannerligen inget annat att vänta på, utan framåt marsch med friska tag rakt in i EEC!

Men det går till på det här sättet – det är litet genant att behöva tala om det, man borde kunna räkna ut det ändå. I denna allvarliga fråga förekommer det ständigt mycket noggranna och innehållsrika överläggningar och beredningar inom regeringen. Där sker föredragning från den expertis regeringen har till sitt förfogande. Jag försäkrar att under denna vår kan man räkna till åtminstone sex, sju stycken sådana officiella överläggningar, där samtliga regeringens ledamöter har varit närvarande.

Där ger vederbörande statsråd sin uppfattning till känna. I denna fråga, som i andra frågor, resonerar vi oss samman till en uppfattning. Vi måste helt enkelt göra det om vi skall vara regeringsdugliga.

Herr Helén har ingen erfarenhet av detta, men om det skulle bli så att herr Helén skulle få prova på det, kan detta vara ett råd på vägen: man gåste resonera ihop sig inom en regering, om man skall vara regeringsduglig. När man sedan gjort det, tillkommer det de ledamöter av regeringen som har det konstitutionella ansvaret för frågan att gentemot offentligheten ge besked om regeringens uppfattning.

När följaktligen statsministern, självfallet, och handelsministern gör uttalanden i EEC-frågan har de regeringen kollektivt bakom detta. Då finns det ingen anledning för någon annan att gå ut och repetera de uppfattningarna.

Så den där lysande tanken att man skulle få uppleva en finansminister med utspänt bröst som hade helt andra och för oppositionen lämpligare uppfattningar i EEC-frågan, den förhoppningen skall herr Helén – eller om det nu var herr Bohman – skrinlägga så snabbt som möjligt.

Regeringen vill inte fixera målet i fråga om näringspolitiken, säger herr Wedén. Vi skall göra det bästa möjliga av det, med alla de svårigheter som det innebär att föra näringspolitik. Ibland går det bra, ibland går det sämre. Jag hade nöjet att titta igenom en verksamhetsberättelse för Lindströms Tänger i natt, som förärades mig av en värderad motståndare i dagens debatt. Jag gratulerar till utvecklingen under det sista året; den har tydligen varit ganska bra. Dess bättre är det ju en hel del av företagen som klarar sig hyggligt.

Herr Kristiansson i Harplinge – nu går det undan, som fru talmannen märker – säger att man inte bara kan säga till industrin att passa på på chansen. Detta är bemött.

Det är nödvändigt med en expansion inom näringslivet, säger herr Kristiansson i Harplinge å centerpartiets vägnar. Jag håller med honom om det.

Det vore bra om vi hade stabila priser, säger herr Kristiansson i Harplinge. Jag håller med om det också.

Några ytterligare chronschoughslika uttalanden kunde jag tillfälligtvis inte hitta i detta herr Kristianssons inlägg.

Herr Burenstam Linder har tagit upp arbetslösheten. Det svarade jag

inledningsvis på. Han gör gällande att prisstoppet hindrar prissänkning. Hoppsan, hade man så när sagt. Vad vi kan konstatera är ju att sedan prisstoppet infördes har vi haft ett stabilt prisläge. Jag erkänner gärna att locket ligger hårt på grytan, att det kokar där inunder och att vi inte kan hålla kvar det hur länge som helst. Men kom inte och säg så här ogenerat utan vidare att varje prisstopp betyder att man hindrar prissänkning. Prisstoppet ger ju möjligheter för var och en som vill vinna marknadsdelar, som vill slå in sig som konkurrent i ett bättre läge, att företa precis vilka prissänkningar han önskar. Men i dag är läget sådant, att företagen praktiskt taget allesammans står och håller i dörrvredet och säger: Låt oss komma ur prisstoppet så att vi får höja våra priser i stället. Det är den aktuella frågan i dag.

Hur vi skall hantera det har jag tidigare deklarerat, och det sägs också i kompletteringspropositionen. När vi kan överblicka vad som blir resultatet av avtalsrörelsen släpper vi successivt en del av prisregleringen. Vid dagens konselj har handelsministern släppt den på tre områden där det var ofrånkomligt. Jag är medveten om att när uppgörelsen träffats kommer vi att få göra vissa gradvisa avregleringar i prisstoppsbundenheten. Hur lång tid vi skall ta på oss för att aveckla den får väl också den ekonomiska utvecklingen bestämma.

Vad beträffar hyresregleringen och den filosofi man tillämpar där så är den ungefär lika illa underbyggd – kort sagt.

Sedan har vi skattefrågorna, och där har ju min sedan gammalt värderade motpart, fru talmannen, haft åtskilliga synpunkter. Vad jag inte alls är överraskad över är att ni kommer tillbaka till frågan om att vi måste indexreglera skattesystemet.

Vi har tittat rätt ordentligt på den saken, och jag tror att jag kan redovisa hur det ligger till. Någon av mina motståndare har oförsiktigt nog sagt att en indexreglering av skattesystemet betyder att man gör en skattesänkning på 800 miljoner varje år. Varför inte vända på det hela och säga: En indexreglering av skattesystemet innebär att man tar bort 800 miljoner kronor som kan behövas för andra ting som är viktigare och som denna kammare kanske bedömer vara viktigare än t. o. m. en skattesänkning. Det är så problemet måste betraktas.

Vad som däremot kanske inte har sagts så många gånger är att en indexreglering innebär ett alldeles bestämt avbrott mot den tendens och det system som har legat i fjolårets skattepolitik, nämligen en fördelning av skattebördan efter bärkraft. Tjänar man 20 000 om året – det är en låg lön – ger indexregleringen vid en 4-procentig prishöjning 60 kronor per år i skattesänkning, men för den som tjänar 100 000 per år ger indexsystemet en skattesänkning på 700 kronor per år. Om jag ackumulerar det här på en femårsperiod, framstår ju detta som ännu mera accentuerat. På femårsperioden får en inkomsttagare med 20 000 tillbaka 350 kronor, medan en inkomsttagare med 100 000 får tillbaka 3 600 kronor. Om prisstegringen är 5 procent accentueras det ytterligare.

1966 gick jag till riksdagen med ett skatteförslag som skilde sig från alla tidigare däri att alla fick i pengar räknat samma skattesänkning oavsett om de var lågavlönade eller högavlönade. I fjol tog vi ett beslut där de lågavlönade i pengar fick en större skattesänkning än de bättre

avlönade – de bättre avlönade fick t. o. m. en skatteskärpning.

Skall man nu via en indexreglering bryta både den linje som accepterades 1969 och den linje som accepterades 1965 och gå tillbaka till det gamla traditionella sättet att åt den som har skall det varda givet? Vi är inte med på detta, och därför avvisar vi systemet. Dessutom binder man upp sig på det sättet att man utesluter den möjlighet till valfrihet i fråga om de ekonomiska resursernas användning som man inte kan bortförklara, även om man gör sina försök med att tala om skatt på luftpengar och mycket annat.

Sedan vill jag ytterligare för att glädja fru talmannen försöka vara litet pedagog på allra sista kanten. Om man slår upp finansplanen och ser på riksrevisionsverkets skatte- och inkomstberäkningar, finner man, att 70 procent av alla Sveriges skattebetalare tjänar mindre än 30 000 enligt 1970 års taxeringsstatistik. Det är således mer än två tredjedelar av Sveriges skattebetalare som tjänar mindre än 30 000. I den marginalskattetabell som riksdagen accepterade i fjol sänks marginalskatten upp till inkomster på 30 000 för den väsentliga delen av inkomsttagarna, nämligen de ensamstående, efter den obligatoriska särbeskattningen den helt dominerande gruppen. I alla dessa inkomstlägen sänks t. o. m. marginalskatten. Sedan stiger marginalskatten.

Det är fel att göra gällande att här har vi genomfört en skattereform som innebär skatteskärpningar. Vi håller våra löften. Det är inte riktigt att man bara av farten skall gå ut och beskylla finansministern och partiet för att fara med falska förespeglningar och falska löften.

Jag tycker att det är allra enklast att ta fram preliminärskatttabellen för 1970 och preliminärskatttabellen för 1971 och titta på det fallet att man har samma kommunalskatt. Jag väljer 22 kronor i kommunalskatt, därför att det ligger rätt nära det medeltal vi för närvarande har. Om man har en inkomst av 1 500 i månaden, gör man i år ett avdrag i preliminärskatt med 459 kronor. I fjol gjorde man ett avdrag i preliminärskatt med 543 kronor. Om jag höjer min inkomst till 2 000 per månad, dvs. 24 000 om året, så gör man i årets preliminärskatt ett avdrag med 668 kronor per månad, när man i fjol gjorde ett avdrag med 783 kronor. Jag går upp till 2 500 i månaden, dvs. 30 000 om året. Då gör man enligt årets preliminärskatttabell ett avdrag med 910 kronor per månad. I fjol gjorde man ett avdrag med 1 039 kronor. Jag kommer upp i över 36 000 kronor i årsinkomst innan skatteavdragen i år är lika kraftiga som de var i fjol. Detta är alltså en jämförelse mellan den gamla skatteskalen och den nya vid likvärdig kommunalskatt.

Nu är jag beredd att mötas av fru talmannens protester: Ja, men vi har ju fått en så väldig kommunalskattehöjning? Den frågan har diskuterats tidigare i dag, och ingen kan väl i allvarligt sammanhang göra gällande att jag har sagt att jag tar ansvaret för att kompensera alla kommunalskattehöjningar i framtiden. Har man den uppfattningen, då är det tyvärr, måste jag säga, litet för mycket av illvilja i uttolkningen.

Jag ser att jag allra sist har gjort ytterligare en anteckning om professor Ohlin. Vår värderade vice talman kom tillbaka till honom så många gånger och åberopade honom. Hon sade, om jag inte minns fel, att finansministern har försökt nedvärdera honom. Det var väl rätt i fråga om

att komma ihåg?

Låt mig säga, eftersom herr Ohlin inte är närvarande här, att det är en alldeles felaktig beskyllning. Jag har haft en väldig respekt för herr Ohlin – för hans arbetsförmåga, hans energi, hans stridslust och hans envishet, egenskaper som jag tycker har varit alldeles specifika. Det enda jag någon gång har officiellt ifrågasatt är hans kompetens som *historiker*. När vi en gång i den gamla riksdagen hade en examination om de engelska kungalängderna från 1600-talet, tillät jag mig säga att jag någon gång kanske var litet tveksam när jag tänkte på att han undervisade studenterna i nationalekonomi men att jag var djupt tacksam över att han inte undervisade dem i historia.

Sedan var det väl meningen att de här korta anmärkningarna skulle vara avslutade, och jag föreställer mig att kammaren håller mig räkning för om jag hoppar över en hel del av vad jag i övrigt skulle vilja ha sagt.

På förslag av fru andre vice talmannen beslöt kammaren uppskjuta den fortsatta överläggningen samt behandlingen av återstående ärenden på föredragningslistan till kl. 19.30.

§ 13 Meddelande ang. enkel fråga

Meddelades att följande enkla fråga denna dag framställdes, nämligen av

Nr 274 Herr *Westberg* i Ljusdal (fp) till herr inrikesministern angående den regionala fördelningen av igångsättningstillstånd för byggnadsarbeten:

Anser statsrådet det vara en ur regionalpolitisk synpunkt tillfredsställande fördelning av resurserna när 80 % av den miljard, som anslagits för icke prioriterade byggen i storleksklassen 3 miljoner och däröver, går till storstadsområdena?

§ 14 Kammaren åtskildes kl. 17.43.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert